

8

MAKALE

Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İtibara Etkisi: Kurumsal İtibar Lideri Firmaların Sosyal Medya Paylaşımlarının Analizi

18

MAKALE

Yabancı Bayraklı Yatların Gümrük Kontrolleri Kapsamında Aranması

31

MAKALE

Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisi Üzerine Genel Bir Bakış

43

MAKALE

Üretimden Bağımsız Tarımsal Destekler Üretimi ve Ticareti Nasıl Etkiler?

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

ÇIKTI

www.gtmd.org.tr

ADRESİNDEN SATIN
ALABİLİRSİNİZ

80 TL.

Prof.Dr. Osman PEHLİVAN - Prof.Dr. Ersan ÖZ

Uluslararası Maliye ve Vergilendirme

I. ULUSLARARASI GÜMRÜK VE TİCARET KONGRESİ

1st INTERNATIONAL CUSTOMS AND
TRADE CONGRESS

www.gumrukticaretkongresi.org

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - YÖK
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Coşkun KARACA - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Emine KOBAN - Gaziantep Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Engin HEPAKSUZ - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ - Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attila ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MINYAT - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç YARAŞIR TULUMCE - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer BUDAK - Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
Prof. Dr. Tank VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf KILDIŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Güçlü ÇİÇEK - Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Özyay ÖZPENÇE - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Şaban ERTEKİN - Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Abdullah TEKBAŞ - Anayasa Mahkemesi Raportörü
H. Hasan Murat ÖZSOY - Rehberlik ve Teftiş Başkanı
Dr. İrfan KALPALI - E. Gümrük Başmüfettişi
Dr. Gökhan TERZİ - Ticaret Başmüfettişi
Nadir ELİBOL - E. Gümrük Başmüfettişi
Mehmet ÖZKOÇ - Ticaret Başmüfettişi
Muhammet KAYA - Ticaret Başmüfettişi
Samet ÖZTÜRK - E. Gümrük Başmüfettişi
Hayriye AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Tarkan Mavili - Daire Başkanı
Murat PALAOĞLU - E. Gümrük Başmüfettişi
Hakan ATAY - Kahire Ticaret Müşaviri
Hüseyin YAREN - Daire Başkanı
Deniz Okan SAVAŞ - Daire Başkanı
Göksel ÇETİNKOL - Ticaret Müfettişi
Nevzat BOZKURT - Genel Müdür Yrd.
Levent ÖZKARDEŞ - E. Gümrük Başmüfettişi
Sercan BAHADIR - E. Gümrük Müfettişi
Fatih UZUN - E. Gümrük Müfettişi
Mustafa ALICI - Nairobi Ticaret Müşaviri
Evren KILIÇ - E. Gümrük Başmüfettişi
Vehbi GÜNAYDIN - E. Gümrük Müfettişi
Veysel MADEN - Ticaret Müfettişi
Selçuk ÖZDAMAR - E. Gümrük Müfettişi
Güven YILDIZ - E. Gümrük Müfettişi
Faruk ŞEN - E. Gümrük Başmüfettişi
Cengiz SOYLU - Ticaret Müfettişi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - YÖK
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. İrfan KALPALI - Ticaret Başmüfettişi/CBÜ Öğr. Gör.
Ömer AKÇAYLI - Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Yıl: 10 - Sayı: 33 - Eylül 2023

ISSN 2667-7512

Gümrük & Ticaret Dergisi

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına İmtiyaz Sahibi

Dernek Başkanı

Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.

Nadir ELİBOL

Editör

Prof. Dr. Ersan ÖZ

Editör Yrd.

Doç. Dr. Ulvi SANDALCI, Doç. Dr. İnci SANDALCI

Dil Editörü

Doç. Dr. İnci SANDALCI

Genel Sekreter

Ahmet METİN

Yönetim Kurulu Üyeleri

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Ferdi SEPETCİ
Mali İşler Müdürü / Mustafa Egemen KONAKLIOĞLU
Eğitim ve Mesleki Dayanışma / Hasan CEYHAN
Mevzuat İzleme ve Değerlendirme / Muhammet TURSUN
Tanıtım ve Haberleşme / Adem DEMİRCİ
Sosyal İşler Sorumlusu / Emre ÇELİK

Yayın Kurulu Üyeleri

Ersan ÖZ, İrfan KALPALI, Ömer AKÇAYLI, Ferdi SEPETCİ, Göksel ÇETİNKOL

Merkez

Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Aziziye Mahallesi Şair Nedim Sokak No: 7/10 Çankaya / ANKARA

İletişim

Söğütözü Mah. 2179 Sok. No:2 Çankaya-ANKARA Tel: 0312 449 64 01-02 • Faks: 0312 449 65 05
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri

Hakan UÇAK & Faruk ŞEN & Adem DEMİRCİ
Yeşilköy Mah. Atatürk Cad. İDTM İş Blokları A1 Blok Kat:13 Bakırköy/İSTANBUL Tel: 0212 377 31 00-01-02 • Faks: 0212 377 31 25

İzmir Temsilcileri

Muhammet KAYA & Göksel ÇETİNKOL
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 0232 464 80 17-93 • Faks: 0232 464 01 49

Yapım

Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Yayın Tarihi

Eylül 2023

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEMLİ DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmekte olup makalelerin dergimizin sonunda yer alan hakem kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kabul edilen makalelere hangi sayıda yer verileceği editörün yetkisindedir. Makaleleri yayımlanan yazarlara telif ödenmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız ve Saygın Takipçilerimiz,

2023 yılının üçüncü sayısı olan ve emekle hazırlanan 33. sayımızla tekrar sizlerle birlikteyiz. Dünya coğrafyası son yıllarda küresel derin izler bırakan felaketler yaşıyor. Depremler, seller, yangınlar vb. daha birçok hadise. İnsanoğlunu da düşünmeye sevk eden elim olaylar. Birçok can ve mal kaybı yanında negatif diğer dışsallıkları da cabası. Ülkemizin de yakın zamanda yaşadığı deprem sel ve yangınlar hepinizin malumu. Birçok sebeple açıklanmaya çalışılıyor lakin insanoğlu biraz da bu yaşananlarda benim payım nedir diye kendine dönüp bir sormalı

Dünya gündeminde ekonomik ve siyasi hareketlilikler devam ediyor. Dünya genelinde faiz ve enflasyon kavramları üzerinden konuşulan sorun ve çözümler başka araçlara da gebe. Ekonomik verilerin tesirleri sadece açıklanan ülkeleri veya komşularını veya üyesi oldukları uluslararası örgütleri değil, tüm dünya ekonomilerini etkiliyor. Rusya-Ukrayna, Çin-Taiwan gerilimi devam ediyor. Dünya güvenlik stratejileri, siyasi hesaplar, ekonomik planlamalar gün geçtikçe değişiyor geliyor. Bu arada küresel resesyon ve dünya ölçeğinde enflasyon problemi konuşulmaya çözümler üretilmeye devam ediliyor. Dünya ticaretine olan etkilerinin keskin bir şekilde yorumunu yaptığımız husus şüphesiz "enerji". Eylül ayındayız ve kış yaklaştıkça bu kavramı daha çok duyacağız. Her an dile getiriliyor. Tüm dünya enerji kavramıyla yakından ilgileniyor, hem ısınmada hem üretimde hem tüketimde gerekli bir unsur. Rusya-Ukrayna gerilimi halen devam ederken özellikle Avrupa Ülkeleri, hem karşı karşıya olunan resesyon hem Rusyaya olan duruşları nedeniyle enerji kavramından çok daha fazla negatif etkileniyor diyebiliriz. Türkiye olarak biz ise gerek yeni ulaştığımız doğalgaz ve petrol kaynakları gerekse Rusya ile kurulması planlanan Edirne doğalgaz dağıtım tesisi projesi nedeniyle ümitvar adımlar atmaya devam ediyoruz. Bir an evvel yeni ulaşılan petrol ve doğalgaz kaynaklarımızın piyasayı ve vatandaşları rahatlatarak şekilde fiyat tesirlerini görmek arzusundayız.

Bu arada ekonomik büyüme, işsizlik, enflasyon, cari dengeye dair açıklanan rakamlar yakından takip edilmeye ve yorumlanmaya devam ediliyor. Sürekli konuşulan veri ise faiz oranları. Yeni ekonomi yönetimi ile faizde strateji ne olacak ve akabinde dövizdeki pozisyon merakla bekleniyor derken politika faizi son açıklamayla birlikte %30 a kadar tırmanmış oldu. KKM hesaplarından çıkılarak cazip mevduat oranlarıyla vadeli hesaplara parayı kaydırıp TL'yi değerli kılama stratejisi devam ediyor. Gram altın ve döviz bir süredir stabil. Türkiye ekonomisinde zaman zaman dalgalı olsada ekonomik büyüme açısından sorun yok, sanayi üretimi ve ihracat yavaşlasa da ivmeli, lakin dünya enflasyonu, tedarik zinciri problemleri döviz kurunda ciddi dalgalanmalara sebep olacak mı olmayacak mı izleyeceğiz.

Çok dalgalı bu ortamda, Gümrük ve Ticaret Dergimiz desteklerinizle yayın hayatına devam ediyor. Her üründe daha da olgunlaşan, pratik, teorik ve akademik kalitesi sayıdan sayıya artarak gelişen ortak ürünümüz her sayısında yeni ve çeşitli konuları derinlemesine inceleyen makalelerle karşınıza çıktı ve çıkmaya devam edecek.

Dernek olarak akademik faaliyetlerimize ve bilimsel çalışmalara desteğe devam edeceğiz. Yakın zamanda yüz yüze etkinlikler yapmayı da planlıyor ve dörtgöze bekliyoruz.

33. sayımızda sizleri "Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İtibara Etkisi: Kurumsal İtibar Lideri Firmaların Sosyal Medya Paylaşımlarının Analizi, Yabancı Bayraklı Yatların Gümrük Kontrolleri Kapsamında Aranması, Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisi Üzerine Genel Bir Bakış, Üretimden Bağımsız Tarımsal Destekler Üretimi ve Ticareti Nasıl Etkiler?" makaleleri yanında ilginizi çekeceğini düşündüğümüz daha birçok köşeye yer verdik. Sayımızda geniş bir kesimin ilgiyle faydalanacağı çok yönlü bir içerik hazırladık. Çeşitli alanlarda kaleme alınan makaleler ile geniş bir yelpazede pek çok değerli bilgiyi siz kıymetli okurlarımızla paylaştık. Yayımlanan makalelerimizi keyifle okuyacağınızı umuyoruz.

Faydalı olması dilek ve temennilerimizle 34. sayımızda görüşmek üzere.

EDİTÖR

İçindekiler

- ARAŞTIRMA **8**
Nihal ERDOĞAN SEPETÇİ
Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İtibara Etkisi: Kurumsal İtibar Lideri Firmaların Sosyal Medya Paylaşımlarının Analizi
The Effect of Social Media Use on Corporate Reputation: Analysis of Social Media Posts of Corporate Reputation Leader Companies
- ARAŞTIRMA **18**
Fatih KÖŞELİ
Yabancı Bayraklı Yatların Gümrük Kontrolleri Kapsamında Aranması
Searching Foreign Flagged Yachts In The Scope of Customs Controls
- ARAŞTIRMA **31**
M. Burak TÜFENK
Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisi Üzerine Genel Bir Bakış
An Overview of Blockchain Technology in International Trade
- ARAŞTIRMA **43**
Erdem BULUT
Üretimden Bağımsız Tarımsal Destekler Üretimi ve Ticareti Nasıl Etkiler?
How Do Decoupled Agricultural Supports Affect Production and Trade?
- Sercan BAHADIR** **54**
Gümrükte Gündem
- Erhan ERBİL, Yasin ATALAY** **57**
Gümrük ve Ticaret Sözlüğü
- Esen ÖZDEN - Ferdi SEPETÇİ** **59**
T.C. Danıştay Yedinci Daire

Nihal ERDOĞAN SEPETCİ

nihalsepetci07@gmail.com

Sosyal Medya Kullanımının Kurumsal İtibara Etkisi: Kurumsal İtibar Lideri Firmaların Sosyal Medya Paylaşımlarının Analizi

Özet

Teknolojik gelişmelerin ve küreselleşmenin hayatın her alanında etkisini göstermesi, işletmelerin yalnızca ticari faaliyetlerinde değil, hitap ettikleri sektör, paydaşları ve tüketicileri nezdinde oluşturdukları izlenimlerinde de rekabet halinde olmalarını gerekli kılmaktadır. Bir firmanın kuruluşundan itibaren maddi ve manevi değerleriyle kolektif bir kimlik oluşturması, zaman içinde kurumsal itibarını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu çalışmanın amacı; kurumsal itibarın inşasında, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle günlük yaşamın her anına dahil olan sosyal medyanın etkin rolünü, Türkiye itibar endeksi araştırmasında 2023 yılının en itibarlı firmaları arasında seçilen farklı sektörlerden 5 firmanın sosyal medya paylaşımları üzerinden incelemektir. Bu doğrultuda firmaların Instagram platformunda yer alan paylaşımlarına, Fombrun'un belirttiği kurumsal itibar bileşenleri bağlamında nitel içerik analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda firmaların Instagram hesaplarında en çok duygusal çekicilik ve ürün-hizmetler bileşenine yer verildiği, finansal performans bileşenine ise hiç yer verilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Kurumsal İtibar, Kurumsal İtibar Bileşenleri.

JEL Sınıflama Kodları: L1, L14, D83.

The Effect of Social Media Use on Corporate Reputation: Analysis of Social Media Posts of Corporate Reputation Leader Companies

Abstract

The way technological developments and globalization appear in every aspect of life requires them to be competitive not only in commercial activities, but also in their traces of the sectors to be addressed, their processors and their hygiene. Creating a collective identity from the details of a company with its material and moral values is one of the important elements that show its corporate reputation over time. The purpose of this process; The active role of social media, which is included in the daily developments in communication technologies, in the construction of corporate reputation, is included in the social media shares of 5 companies from different sectors selected among the most reputable companies of 2023 in Turkey's reputation ranking. In this direction, a qualitative content analysis of Fombrun's corporate reputation components was conducted on the posts on the Instagram platform. As a result of the research, it was determined that the companies' Instagram accounts mostly included emotional appeal and product-services components, while the financial performance component was not included at all.

Keywords: Social Media, Corporate Reputation, Corporate Reputation Components.

JEL Codes: L1, L14, D83.

Giriş

Üretim teknolojilerinin gelişmesi, küreselleşmenin tüm sektörlerimize etkisi ile kurumların artan rekabet ortamında kendilerine bir yer edinebilmeleri ve bunu koruyabilmeleri için buldukları sektörde güçlü bir kurumsal itibar oluşturmaları gerekmektedir. İnternetin günlük yaşama dahil olması ve toplumun bütün kesimleri tarafından kullanılıyor olması, kurumların iletişim biçimlerine de yansımıştır. Özellikle sosyal ağların herhangi bir kişi ya da kurum hakkında bilgiye ulaşmanın ilk adresi olması, kurumların itibarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileme noktasında önemli bir unsur olmaktadır.

Üretim, tüketim ve iletişim motivasyonlarının değiştiği günümüzde, bu değişime ayak uyduran kurumların diğer kurumlara göre daha avantajlı olduğu görülmektedir. Maddi ve manevi olarak bir yarış halinde olan kurumlar, başarılı olabilmek için paydaşlarını ve hedef kitlelerini memnun etmek amacıyla devamlı yeni yollar aramakta ve yeni stratejiler geliştirmektedir. Sosyal ağların yaygınlaşması ile kurumların tüketicileriyle çevrimiçi iletişim kurmaları kritik öneme sahiptir. Bu önemin farkında olan kurumlar, sosyal ağ platformlarında kurumsal itibarlarını güçlendirmek ve korumak amacıyla sahip oldukları manevi değerleri, kurum içi kültürlerini, ürün ve hizmetlerini, destekledikleri sosyal sorumluluk projelerini hedef kitlelerine tanıtmaya çalışmaktadır.

Araştırmada ele alınan firmalar, We Are Social 2023 raporuna göre Türkiye’de en çok tercih edilen 2. sosyal ağ olan Instagram platformunu aktif olarak kullanmaktadır. Firmaların Instagram’da yaptığı paylaşımlar Formbrun’un kurumsal iletişim bileşenleri olarak beş maddede belirttiği duygusal çekicilik, ürünler ve hizmetler, finansal performans, vizyon ve liderlik, kurumsal çevre ve sosyal sorumluluk kavramları üzerinden analiz edilmiştir.

1. Kurumsal İtibar

Son yıllarda ilerleyen teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin de etkisiyle dünya hızla değişmektedir. Hızın, maddiyatın, görselliğin ön planda tutulduğu bu yeni dünya düzeninde maddi çıkarların manevi değerlerin önüne geçmesi itibar olgusunun önemini ortaya çıkarmıştır. İşletmeler yeni dünya düzeni koşulları içerisinde önemli bir farklılaşma aracı olarak “kurumsal itibar” konusuna eğilmektedir. Kurumsal itibar, bir işletmenin geçmiş performanslarının gelecekte gerçekleştireceği çalışmalar üzerindeki etkisi ve kendi kulvarındaki rakipleriyle kıyaslandığında elde ettiği avantajları olarak tanımlanmaktadır. (Formbrun, 1996:72). Kadıbeşegil (2012:59) ise kurumsal itibarı bir işletmenin oluşturduğu güvenin toplam pazar payına katkısı olarak değerlendirmenin yanı sıra işletmenin beğenilme, takdir görme gibi somut olmayan değerlerinin birikimi olarak nitelendirmektedir.

Karaköse (2007:4) kurumsal itibara ilişkin tanımların temelinde çoğunlukla imaj, kimlik ve kişilik kavramlarına dayandığını ve bu kavramların kurumsal itibarın temel unsurları olduğunu belirtmektedir. Buna göre:

İmaj; paydaşların, sektörün, tüketicilerin ve hedef kitlenin kurumu nasıl gördüğü ve nasıl algıladığını ifade etmektedir. Kimlik, kurumun kendisiyle ilgili düşünce ve değerlendirmeleridir. Kendini ne şekilde tanımladığı ve konumlandığı, iç paydaşları tarafından nasıl bilindiğiyle ilgilidir. Kişilik ise kurumun başından itibaren özünde bulunan değerler sistemini oluşturmaktadır. Hangi amaçlarla yola çıktığı, bu süreçte ne gibi faaliyetlerde bulunduğu, değerlerine ne kadar bağlı kalındığını kapsamaktadır.

Kurumsal itibar bir kurumun elle tutulmayan ancak varlığı kesin olarak hissedilen ve kuruma katma değer sağlayan yönlerini kapsadığı için net bir tanımla ifade etmek güç olsa da genel yaklaşımla bir kurumun paydaşları ve hedef kitleleri tarafından ne kadar güvenilir, saygın ve değerli bulunduğuna

dair, belli bir zaman içinde oluşan algıların bütünsel bir ifadesi olarak kabul edilmektedir (Gotsi ve Wilson, 2001:29).

Fombrun (1996) çalışmalarında kurumsal itibarın inşasının tek bir yönden ilerlemeyeceğini, kurumsal itibarın oluşmasını sağlayan pek çok faktör olduğunu belirtmektedir. Bunlar; duygusal çekicilik, ürünler ve hizmetler, finansal performans, vizyon ve liderlik, kurumsal çevre ve sosyal sorumluluktur.

Duygusal çekicilik; kurumun hedef kitlesi, tüketicileri ve paydaşları tarafından kurumla ilgili hissedilen olumlu duygular, kurumu etkileyici ve çekici bulmak, beğenmek, duygusal bir aidiyet hissetmek, güvenilir bulmak gibi markayla ilgili duygusal bağlılığı ifade etmektedir.

Ürünler ve hizmetler; kurumun ürettiği ürün veya sunduğu hizmetle ilgili tüketiciye bilgi vermesi, ürün veya hizmetine güvenmesi, gerekli hallerde ürünün veya hizmetinin bütün sorumluluğunu üstlenmesi ve olumsuz bir durumda telafi yoluna gitmesi, bir kurumun ürün hizmetler bileşeninde başarılı olduğunu göstermektedir.

Finansal performans; kurumun ticari faaliyetlerinde kar oranının yüksek olması, yeni yatırımlar yapması, sektör bazında rakiplerine karşı üstünlük elde etmesi bir firmanın kurumsal itibarına etki eden önemli faktörlerden biridir.

Vizyon ve liderlik; kurumun faaliyet gösterdiği sektör içindeki yerinin ve potansiyelinin farkında olarak gelecek planları yapması, pazar fırsatlarını görmek, gerçekleştirilebilir hedefler doğrultusunda adımlar atması, bunu güvenilir bir şeffaflık içinde paylaşması ve liderlik etmesi kurumsal itibar için önem taşımaktadır.

Kurumsal çevre; kurumun paydaşlarıyla ve personeliyle seviyeli ve güçlü bir iletişim içinde olması, kurum içi faaliyetlerinde çalışanlarına değer veren bir izlenim oluşturması, sektöründe iş birliği yaptığı kurumlar ve çözüm ortakları konusunda seçici davranması, markasının dahil

olduğu her işte güven vermesi önemli bir itibar bileşenidir.

Sosyal sorumluluk; kurumun bulunduğu çevre içindeki toplumsal konulara karşı hassasiyet göstermesi, eğitim, sağlık, çevre, spor gibi konularda pozitif destek sunması veya farkındalık oluşturması marka itibarına olumlu katkı sunmaktadır. Bir kurumun toplumun büyük çoğunluğu tarafından önemsenen bu tip konularda olumlu bir imaj yaratması hedef kitlesi tarafından takdirle karşılanacak ve saygınlığını arttıracaktır.

Oldukça göreceli ve soyut bir kavram olan itibar veya saygınlık, bir kişinin veya kurumun geçmişte sergilediği tutumlar aracılığıyla toplum tarafından algılanan izlenimleri ve ne ölçüde değer ve kabul gördüğüyle ilgilidir. Başkaları üzerinde bir izlenim veya kanı oluşturmak ve bunun devamlılığını sağlamak elde etmesi son derece zor ve zaman isteyen bir durumdur. Bir işletmenin kurulduğu günden itibaren yaptığı her faaliyet, saygınlığına etki eden çok önemli katkılardır. Olumlu bir itibarın inşa edilmesi adım adım ulaşılan zor bir kazanım olurken, kaybedilmesi veya zarar görmesi son derece kolay olmaktadır. Okur (2006:144) kurumsal itibarın firmaya somut katkılar sağlamasının uzun vadede gerçekleştiğini ancak saygınlığı kaybetmenin etkilerinin orta ve kısa vadede görüldüğünü söylemektedir.

Kurumlar için böylesine önemli olan itibarlarını etkili bir şekilde yönetebilmeleri, doğru iletişim stratejilerine bağlı olmaktadır. Stratejik kurumsal iletişim, bir şirketin kısa ve uzun vadede belirlediği hedeflere ulaşırken izleyeceği yol haritası olarak nitelendirilebilir. Kurumsal iletişim stratejisi, toplum tarafından kabul gören ve işletmenin çıkarlarıyla örtüşen davranışlar ile ticari zorlukları arasında bir denge kurulmasına yardımcı olan iletişim stratejisidir. Etkili bir kurumsal iletişim stratejisi, işletmenin hem kurum içi hem de kurum dışı iletişim faaliyetlerini planlanmasını ve uygulanmasını sağlar, kurumun misyonuna uygun olarak sektöründe öne çıkaracak yönlerini ve farklılıklarını açığa çıkarır (Steyn ve Bütschi,

2003:178). İletişim teknolojilerinin gelişimi ve beraberinde getirdiği yenilikler, işletmelerin kurumsal itibarlarını yönetmeleri için de yeni imkanlar sunmaktadır. Sosyal ağ platformları da kurumsal itibar yönetimine etki eden önemli araçlardan biridir.

2. Sosyal Medya Kavramı ve Özellikleri

Günümüzde sosyal hayatın her alanında kullanılan sosyal medyayı Fuchs (2014), “bireylerin ve toplulukların bir araya gelmesine, iletişim kurmasına, içerik paylaşmasına olanak veren yazılım yığını” şeklinde değerlendirmektedir. Başer (2014) ise sosyal medyayı insanların herhangi bir kişi, olay, ürün vb. hakkında dijital içerik üretebildiği ve bilgi paylaşımında bulunarak sanal bir çevre oluşturduğu çeşitli çevrimiçi uygulamalar olarak tanımlamaktadır.

Sosyal medyanın insanları etkileme gücüne vurgu yapan Blossom (2009:29), sosyal medyayı kullanıcıların hedef kitlelerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilecek, yüksek derecede ölçülenebilir ve erişilebilir iletişim teknolojisi şeklinde değerlendirmektedir. Blossom’a göre sosyal medya, kullanıcıların dünyanın herhangi bir yerindeki diğer kullanıcılarla iletişim kurmasına imkân sunduğu ve iletişim halindeyken de sıkı bir denetime almadığı için bireye özgürlük hissi vermektedir. Bu sebeple sosyal medyanın insanlar ve topluluklar üzerindeki etkisinin yüksek olduğunu düşünmektedir.

Boyd (2008:92) ise sosyal paylaşım sitelerini, kullanıcıların dijital sınırlar içinde açık veya yarı açık profil oluşturmalarına imkân veren, başka kullanıcılarla bağlantı kurarak, fotoğraf, video, metin gibi içeriklerle duygu ve düşüncelerini paylaşma imkânı veren ağ tabanlı siteler olarak tanımlamaktadır. Yapılan bu tanımlar göz önünde alındığında sosyal medya, insanların anlık olarak duygu ve düşüncelerini fotoğraf, video, metin ve dijital simgeler yoluyla paylaştığı, diğer kullanıcılar ile zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın etkileşim sağladığı internet kaynaklı

çevrimiçi uygulamalar şeklinde ifade edilebilir. Sosyal ağ siteleri insanlara kendilerini tanıtmaya, fikir alışverişinde bulunmaya, görünür ve bilinir olma imkânı sağladığı için her geçen gün popülerlikleri artmaktadır.

Michael Fruchter (2011) sosyal medyanın temel karakteristik özelliklerini iletişim, toplum, yorum yapma, iş birliği ve katkı sağlama olmak üzere beş başlıkta incelemiştir:

İletişim: Sosyal medya özünde, insanların birbirleriyle çevrimiçi ortamda kişisel ya da grup halinde iletişim kurmaları amacıyla oluşturulmuş bir teknolojik gelişmedir.

Toplum: Sosyal ağların sunduğu imkanlar sayesinde insanlar bir gruba ait olma duygusunu yaşamaktadır. Bu bakımdan burada oluşan sanal topluluklar sosyal medya kavramının “sosyal” kısmına vurgu yapmaktadır. Bu toplulukların kendi içinde yazılı olan veya olmayan birtakım kuralları bulunmaktadır.

Yorum yapmak: Sosyal medyayı popüler kılan özelliklerinden biri, insanların birbirleri hakkında veya hiç tanımadığı kişiler ve gruplar hakkında yorum yapabilme imkanidir. Bireye her konuda söz söyleme, eleştiri yapma hakkı veren bu özellik modern insanın gerçek hayatta yapamayacağı bir eylemdir. Yorum yapmak sosyal ağ kullanıcılarına, çevrimiçi ortamda ulaşabildiği herkesle tek yönlü de olsa fikirlerini veya eleştirilerini beyan etme imkânı vermektedir.

İş birliği: Sosyal ağ kullanıcılarının birbirleriyle sosyal veya ticari ilişki içinde olmalarına olanak verilmesi bu uygulamaların gelişimi ve bilinirliği açısından önemli bir özelliktir.

Katkı Sağlama: Bir kişinin sosyal ağlarda var olabilmesi için mutlaka kişisel bilgiler, fotoğraf vb. bir katkı sağlaması gerekmektedir. Sosyal ağlara hiçbir bilgi vermeksizin kaydolmak teknik olarak mümkün değildir. Ayrıca kullanıcıların sosyal ağlarda içerik oluşturması ve etkileşimini arttırması sosyal ağ algoritmaları açısından

da önem taşımaktadır. Kullanıcılar faaliyet gösterdikleri uygulamaya katkı sağladıkları ölçüde görünürlükleri artmaktadır.

3. Kurumsal İtibar Açısından Sosyal Medya

İnternetin günlük yaşama dahil olmasıyla, geleneksel iletişim araçlarının yerini sosyal ağlar almıştır. Sosyal ağların toplumun geniş bir kesimi tarafından kullanılması ve sosyal ağ kullanıcılarının iletişim sürecine dahil olabilmesi bilgiye ulaşma anlayışını da değiştirmiştir. Öyle ki günümüzde herhangi bir kişi ya da kurum hakkında bilgi edinilmek istendiğinde öncelikle sosyal medya hesaplarına bakılmakta, son derece özgür bir ortamda değerlendirme yapılabilmektedir. Bu noktada sosyal medyanın firmalar tarafından aktif bir şekilde kullanıp kullanılmadığı, kurumsal itibar açısından önem taşımaktadır (Aydın, 2015:96).

Bir kişi ya da kurum hakkında saygınlığın oluşturulması ve sürdürülmesi, karşı tarafa sunulan izlenimlerin değerlendirmesiyle ilerleyen bir süreçtir. Doğrudan veya dolaylı olarak algılanan deneyime dayanan itibar algısı, bir kurum ve paydaşları arasındaki en önemli unsur olmaktadır. Deneyim de bir bilgi türü olarak kabul edildiği için itibar yönetiminde hayati bir öneme sahiptir. Sosyal ağ platformları bilginin ve deneyimlerin özgürce paylaşılmasını ve hızla yayılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden sosyal ağlarda paylaşılan her türlü düşünce ya da deneyim saygınlığın güçlenmesine veya zarar görmesine neden olabilmektedir.

Sosyal ağlarda paylaşılan bir düşünce, bir yorum veya herhangi bir şey çok kısa süre içinde binlerce kişiye ulaşmakta, her bir sosyal ağ kullanıcısı içeriğe kendinden bir şey katmaktadır. Bu yüzden işletmelerin kurumsal itibarları için sosyal medyayı kullanması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu değişimin farkında olan firmalar her zamankinden daha fazla sosyal ağlarda var olmakta, farklı platformların dinamiklerinin bilincinde olarak paylaşım yapmaktadırlar. Konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre işletmelerin dörtte üçü

ticari hedeflerine ulaşmak için sosyal medyayı aktif kullanmaktadır (<https://ansonalex.com>). Araştırmacılar, işletmelerin sosyal medyayı kullanma yönündeki artışın devam edeceğini ön görmekte, bazı sektörler için sosyal medya, müşteriler ve diğer paydaşlarla bağlantı kurmak için en önemli iletişim kanalı haline geleceğini söylemektedirler (Smith ve Smith, 2015:128).

Sosyal ağ platformları, yalnızca bilginin paylaşılması veya ulaşılması için değil aynı zamanda kullanıcılarının karar alma süreçlerini etkileyen bir araç işlevi görmektedir. Paylaşılan içerikler, yapılan yorumlar, tüketicilerin ürünle veya kurumla ilgili doğrudan değerlendirmeleri, tutumlar ve satın alma gibi tüketici davranışlarını etkileyebilmektedir. Elbette sosyal medyanın tüketiciler üzerindeki bu etkisi, kurumla ilgili yatırımcılar veya diğer karar alıcılar üzerinde de kendini göstermektedir. Bu nedenle sosyal medya, kullanıcıları için bilgi kaynağı olmasının yanında önemli bir etki kaynağı olarak da değerlendirilmektedir (Smith ve Smith, 2015). Çünkü sosyal ağların yaygınlaşması ile iletişim sürecinde güç dengeleri daha eşit hale gelmiştir. Daha önce kurumsal iletişim yönetiminde güç halkla ilişkiler ve pazarlama departmanlarının elindeyken, günümüzde kendi kanalını açan, tweet atan, blog yazan ve sınırsız paylaşımında bulunabilen bireylere geçmiştir. Dolayısıyla bir kurum hakkındaki olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler, kurumun izni olsa da olmasa da devam etmektedir (Kietzmann vd, 2011).

Sosyal medya hem bilgilendirme hem de etkileme özelliğiyle kurumsal itibara ilişkin algıları değiştirme gücüne sahiptir. Düşük maliyetli olması, hızlı iletişim sağlaması gibi sebeplerle, sosyal ağlarda içerik oluşturmak veya içeriği manipüle etmek oldukça kolay olabilmektedir. Kullanıcıların herhangi bir şey hakkında bilgi ve fikir alışverişinde bulunması, olumlu ya da olumsuz deneyimlerini son derece özgür bir şekilde paylaşabilmesi ve dolayısıyla birbirlerinden etkilenilmesi gibi sebeplerden ötürü sosyal ağ platformları giderek daha değerli hale gelmektedir. Burada değer, bir sosyal ağ

platformunun kendisiyle değil, o platformun nasıl ve hangi amaçlarla kullanıldığıyla ilgilidir (Culnan vd, 2010:244). Çünkü her platformun hitap ettiği bir kitle ve kullanım amacı farklı olabilmektedir.

Firmalar açısından bakıldığında sosyal medya, olası tehlikeler barındırma potansiyeli olan bir yer olurken, diğer taraftan firmanın ticari hedefleri ve iş performansına olumlu katkıları olan, düşük maliyetle reklam ve tanıtım yapma imkânı sunan, müşterilerinin taleplerini ve şikayetlerini doğrudan ulaştıran bir ortam olmaktadır. Yaşa (2022:218) sosyal medyanın kurum ve kuruluşların ulaşmakta zorlandıkları hedef kitleleriyle kolay ve etkili bir şekilde iletişime geçerek mesajlarını iletebilmeleri açısından önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. Sosyal medyanın bu yönlerinin farkında olan firmalar, sosyal ağ platformları aracılığıyla hedef kitlelerini bilgilendirmekte, kendileri hakkında olumlu bir izlenim bırakmak için çeşitli çalışmalar yapmaktadır (Güzel vd, 2018).

Sosyal medyanın doğru ve etkili bir şekilde kullanılması firmaların hedef kitlelerinin satın alma kararlarını etkileyebilmekte ve firmaya sektöründe ciddi bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Sosyal medya kullanımının firmalara olan katkıları değerlendirildiğinde marka oluşturma, topluluk oluşturma, müşteri memnuniyeti ve ekonomik performans olmak üzere dört temel fayda ön plana çıkmaktadır (Vlachvei ve Notta,2015). Firmaların ticari kuruluşlar olduğu düşünüldüğünde sosyal medya üzerinden sağladığı bu kazanımların maddi bir karşılığı olması beklenmektedir. Ancak günümüzde geniş bir sosyal ağa sahip olmak, firma için ticari kazanımlarla doğru orantılıdır. Etkili kullanılan bir sosyal medya hesabı firmaya ciddi bir katma değer sağlamaktadır (Özevin, 2021:412).

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Türkiye itibar endeksi araştırmasında her kategoride ilk 10'a arasında giren firmalar oluşturmaktadır. Örneklem ise amaçsal örneklem yöntemi ile sosyal medyayı en aktif kullanan firmalar arasından seçilmiştir.

Örneklemin Türkiye İtibar endeksi araştırmasında kendi kategorisinde ilk 10 sıraya giren firmalar arasından seçilmesi ve yalnızca Instagram hesaplarının incelenmesi bu çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Hazır giyim sektöründe Ebebek, temizlik sektöründe Omo, akaryakıt sektöründe Opet, kargo sektöründe Yurtiçi kargo ve gıda sektöründe Tat olmak üzere beş firmanın Instagram platformunda yaptığı paylaşımlar, Fombrun'un kurumsal itibar bileşenleri çerçevesinde nitel içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Doküman analizi olarak da bilinen nitel içerik analizi, iletişim sürecinde mesajların veya herhangi bir dokümanın açık, belirgin, nesnel ve sistematik bir şekilde açıklanması için kullanılan bir nitel araştırma tekniğidir (Wach, 2013). Her türlü sembolik davranışın betimlenmesini sağlayan doküman analizi tekniği, görsel veya yazılı bilgilerin belirli tema veya amaç etrafında sınıflandırılması, özetlenmesi, değişkenlerin ya da kavramların ölçülmesi ve tüm bunlardan anlamlı çıkarımlar yapılması olarak tanımlanmaktadır.

Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi metin analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin ve Strauss, 2008).

5. Bulgular

Çalışmada Türkiye itibar endeksi araştırmasında en itibarlı bulunan, Ebebek, Omo, Opet, Yurtiçi kargo ve Tat markaları olmak üzere beş firmanın, Instagram hesaplarında 1 Temmuz 2023- 1 Eylül 2023 tarihleri arasında paylaşılan gönderiler Formbrunun kurumsal itibar bileşenleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Buna göre öncelikle firmaların Instagram profil sayfalarında bulunan takipçi sayısı, toplam gönderi sayısı ve çalışmanın yapıldığı 2 aylık sürede paylaşılan gönderi sayısı şöyledir:

Tablo 1: Firmaların Instagram Hesap Bilgileri

Firmalar	Toplam Gönderi Sayısı	01.07.2023-01.09.2023 Arasında Paylaşılan Gönderi Sayısı	Takipçi Sayısı
Ebebek	10041	348	1,2 milyon
Omo	502	6	14,4 bin
Opet	1620	35	99,6 bin
Yurtiçi Kargo	1811	52	43,3 bin
Tat	603	27	2604

Çalışmada incelenen firmaların paylaşılan gönderi sayılarına bakıldığında Instagram'ı en aktif kullanan firmanın Ebebek olduğu görülmektedir. Çalışmanın yapıldığı 2 aylık sürede paylaşılan gönderi sayısı incelendiğinde neredeyse günde ortalama 5-6 gönderi paylaştığı görülmektedir. Tabloda dikkat çeken diğer firma ise Omo olmaktadır. Omo 2 aylık süre içinde yalnızca 6 gönderi paylaşmıştır. Takipçi sayısına bakıldığında ise diğer firmalara göre en düşük takipçi sayısına sahiptir. Bu durum Instagram'da aktif paylaşım yapmanın takipçi sayısını etkilediğini göstermektedir.

5.1. Duygusal Çekicilik Bileşenine İlişkin Bulgular

Teknoloji ve bilgi çağı olarak bilinen günümüzde artık firmaların, müşterilerine yalnızca tüketim amaçlı hizmet sunması, markanın ticari devamlılığı için yeterli olmamaktadır. Firmaların sektördeki devamlılığı ve bilinirliği için müşterileriyle aralarında duygusal bir bağ kurmaları gerekmektedir. Gelişen teknolojik imkanlar ve ham madde erişiminin kolay olması gibi etmenlerle firmaların müşterilerine sunduğu ürünler ve hizmetler arasındaki kalite farkı giderek azalmaktadır. Bu sebeple firmalar, iletişim ve pazarlama faaliyetlerinde duygusal mesajlara daha fazla yer vermektedir (Tokatlı, 2017:48).

Ebebek firmasının Instagram platformunda yaptığı paylaşımlarında sıklıkla duygusal çekiciliğe dikkat

çeken içerikler paylaştığı gözlemlenmiştir. Ebebek firmasının çalışmanın kapsadığı 2 aylık süre içinde yapılan 348 gönderisinin 139'unda duygusal ifadeler kullanılan içerikler oluşturmaktadır. Annelerin lohusa dönemlerinde yaşayabilecekleri duygusal durumlar, bebeklerin ek gıdaya geçiş süreci, uyku düzeni, anne ve bebek sağlığı gibi konular hakkında uzman görüşleri paylaşmakta veya benzer şeyleri yaşayan kişilerin hikayelerine yer verilmektedir. Bunun yanı sıra bu gönderilerin tamamında duygusal ve samimi bir dil kullanılmakta, burç yorumları veya bebek isimleri gibi annelerin ilgisini çekebilecek konulara değinilmektedir.

Opet firmasının paylaşımlarında da duygusal bağ kurmaya yönelik içerikler olduğu görülmüştür. Çalışmanın yapıldığı süre zarfında paylaşılan 35 gönderiden 14'ün de duygusal ifadeler yer almakta, marka ve müşteri sadakatini perçinleyecek içeriklerden oluşmaktadır. Özellikle sponsoru olduğu kadın milli voleybol takımının performansını destekleyen içerikler ve milli bayramlarda Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraflarının yer aldığı ve milli duyguları harekete geçiren görseller ön plana çıkmaktadır.

Yurtiçi kargo firması ise 2 aylık süre içinde paylaştığı 52 gönderinin 10'unda duygusal çekiciliğe vurgu yapan içeriklere yer vermiştir. Bu gönderilerin çoğu 15 Temmuz demokrasi ve birlik günü, 17 Ağustos Marmara depremi ve 30 Ağustos Zafer Bayramı gibi milli bayramlar veya milli yasların olduğu içeriklerden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra oyuncuların yer aldığı görselde "yüzünüzü güldürecek gönderileriniz için mutluluk taşımaya devam ediyoruz" veya "siz neredeyseniz biz oradayız gibi" müşterileriyle duygusal bağ kurmayı amaçlayan ifadeler kullanılmıştır.

Tat firması söz konusu süre içinde yaptığı 27 gönderiden yalnızca birinde duygusal ifadeler kullanırken, Omo'nun ise bu sürede 6 gönderi paylaştığı ve duygusal ifadelere yer vermediği tespit edilmiştir.

5.2. Ürün ve Hizmetler Bileşenine İlişkin Bulgular

Ebebek firmasının paylaşımlarında ürün ve hizmetlerin tanıtımı noktasında yoğun bir performans sergilediği göz çarpmaktadır. 179 gönderide ürün veya hizmetlerini anlatan içerikler yer almakta ve bu gönderilerde de samimi bir dil kullanılmaktadır. Renkli, hareketli ve estetik bir görünüme sahip olan bu görseller ürün veya hizmete karşı pozitif bir dikkat çekmektedir. Gönderilere yapılan yorumlar incelendiğinde de pek çoğunda ürünle ilgili bilgi vererek yanıtlandığı görülmüştür.

Opet firması 14 gönderisinde ürün ve hizmetleri hakkında içerikler oluşturmuş, diğer bileşenleri içeren paylaşımlarla dengeli bir dağılımda paylaşmıştır. Bu paylaşımlarda genellikle müşterilerine en iyi koşullarda hizmet verdiğine vurgu yapılmakta, önemli ihtiyaçların konfor içerisinde giderildiğine dikkat çekilmektedir. Yurtiçi kargo firması da 29 gönderisinde ürün ve hizmetlerini anlatan paylaşımlar yapmıştır. Kampanyalar, kargo taşıyan araçlar ve yeni açılan şubelerin bulunduğu görseller, bu paylaşımların çoğunluğunu oluşturmaktadır. Tat firması 7 gönderisinde ürün ve hizmetlerine yer verirken Omo firması bu bileşenle ilgili hiç paylaşım yapmamıştır.

5.3. Vizyon ve Liderlik Bileşenine İlişkin Bulgular

Tat firması bu süreçte paylaştığı 27 gönderinin 7'sinde yenilikçi ve inovatif içeriklerle vizyon ve liderlik bileşenine en çok yer veren firma olmaktadır. Bu içeriklerde zirai ürünlerin yetiştirilmesi konusunda üniversitelerle iş birliği yaptığına dair paylaşımlar, sürdürülebilir üretim, akıllı tarla teknolojileri gibi tarımda dijitalleşmeyi anlatan yeni projeler paylaşılmıştır.

Ebebek de vizyon ve liderlik bileşeniyle ilgili 5 adet gönderi paylaşmıştır. Bu gönderilerde Ebebek firmasının borsada halka arz olmasıyla ilgili bilgiler paylaşılmış ve "22 yıldır büyüyor, büyütüyor."

Şimdi bebeğinizin yarınları için sizde ebebek'e ortak olun" ifadelerine yer vermiştir. Yurtiçi kargo firmasının bu konudaki tek paylaşımı insansız hava aracı ile kargo teslimi yapıldığına ilişkin paylaşımıdır. Bu paylaşımda "Türkiye'nin ilk kıtalar arası drone ile kargo teslimatını gerçekleştirdik. İki kıtayı birleştiren otonom kargo İHA'larımız çok yakında her yerde" ifadeleri kullanılmıştır. Opet ve Omo firmalarının bu bileşenle ilgili paylaşım yapmadığı tespit edilmiştir.

5.4. Sosyal Sorumluluk Bileşenine İlişkin Bulgular

Sosyal sorumluluk bileşenine ait faaliyetlerin, çalışmada ele alınan bütün firmalar tarafından önemsendiği ve paylaşımlarında yer verdikleri görülmektedir. Ebebek firması ihtiyaç fazlası ürünlerin geri dönüşüme kazandırılmasıyla gereksiz plastik tüketiminin önüne geçmeyi hedefleyen bir projeyi desteklemekte, bununla birlikte kâğıttan ya da kumaştan oyuncak yapımı gibi tüketim gerekmeyen oyun faaliyetleri hakkında fikirler paylaşmaktadır. Omo firması ise Omo çocuk parkları projesiyle geri dönüşüm kutularında biriktirilen plastiklerle deprem bölgesinde yaşayan çocuklar için oyun parkı üretiminde kullandıklarına dair paylaşımlar yapmaktadır.

Tat firması zirai faaliyetlerde doğanın korunması, Yurtiçi kargo firması çiftçilerin ürünlerinin taşınmasında kolaylık, Opet firması ise deprem bölgesinde kurulan konteyner kentlerde ana sınıfı ve çocuk merkezleri kurulması gibi projelerini paylaşmaktadır.

5.5. Kurumsal Çevre Bileşenine İlişkin Bulgular

Kurumsal çevre bileşenine ilişkin paylaşımlar en fazla Tat firmasının paylaşımlarında görülmüştür. 2 aylık süre içinde yaptığı 27 gönderiden 14'ü kurumsal çevresini anlatan içeriklerden oluşmaktadır. Paylaşımlarda Tat liderlik akademisinin kurum içi eğitimlerinden bahsedilmiş, "Bireysel gelişim planları, 360 derece değerlendirme envanteri, birebir koçluk görüşmeleri, proje çalışmaları ve liderlik

becerilerimizi geliştirerek gelecek vizyonumuza biraz daha yaklaştık.” ifadelerine yer verilmiştir. Bununla birlikte bazı üretim merkezlerinde yapılan eğlence faaliyetleri, staj eğitim programları gibi paylaşımlarla kurumsal çevrelerine dair bilgiler paylaşılmıştır.

Ebebek firması da 12 gönderide bünyesinde bulundurduğu markaların temsilcilerinin görüşlerine yer vermiş, anne ve bebek sağlığı gibi konularda uzmanlar ile yayınlar yapmıştır. Opet firması 4 gönderisinde şirket olarak destek verdiği ve temas içinde olduğu kurumlar ile ilgili paylaşımlar yapmıştır. Bir gönderisinde “19 yıldır İstanbul tiyatro festivalinin ana sponsoru olmaktan gururluyuz” ifadelerini kullanarak kurum yöneticileri ve İstanbul Kültür Sanat Vakfı yöneticilerinin bir arada olduğu fotoğraflar paylaşılmıştır. Bir başka gönderisinde ise Opet’in ana sponsorluğunda düzenlenen dünya kurumsal golf karşılaşmasına ev sahipliği yaptığını belirterek, kamu ve özel sektörden önemli isimlerin olduğu fotoğraflar paylaşılmıştır.

Yurtiçi kargo firması paylaşımlarında kurumsal çevre bileşenine ait bir gönderi bulunmaktadır. Bu gönderide müşteri memnuniyeti endeksi araştırmasında kargo sektörünün lider markası olduğunu belirtmektedir. Omo firmasının paylaşımlarında bu konuyla ilgili bir gönderiye rastlanmamıştır.

5.6. Finansal performans bileşenine ilişkin bulgular

Çalışmanın yapıldığı 2 aylık süre içerisinde incelenen firmaların Instagram hesaplarında finansal performans bileşenine ait hiçbir paylaşıma rastlanmamıştır. Bu durum firmaların, kurumsal itibar bileşenleri açısından önemli bir yere sahip olan finansal performansa dair bilgileri sosyal medya hesaplarında paylaşmaktan kaçındığını göstermektedir. Yapılan çalışmada firmaların genellikle sosyal ağları pozitif, eğlenceli ve duygusal ve tanıtım amaçlı içeriklerin paylaşıldığı bir ortam olarak kullandıkları gözlemlenmiştir.

Sonuç

Çalışmada 1 Temmuz 2023- 1 Eylül 2023 tarihleri arasında beş farklı alanda sektörlerinde en itibarlı marka sıralamasında ilk 10’a giren kurumların Instagram hesapları incelenmiştir. Çalışma kapsamında 15 Aralık 2022- 15 Ocak 2023 tarihleri arasında 66 sektörde Türkiye İtibar Akademisi tarafından gerçekleştirilen Türkiye’nin itibar endeksi araştırması sonuçları baz alınmıştır. Buna göre çocuk giyim sektöründe Ebebek, akaryakıt sektöründe Opet, temizlik malzemesi sektöründe Omo, kargo sektöründe Yurtiçi kargo ve gıda sektöründe Tat firmaları olmuştur.

Firmaların Instagram paylaşımları incelendiğinde en çok duygusal çekicilik ile ürün ve hizmetler bileşenine ait içerikler paylaşıldığı tespit edilmiştir. 2 aylık süre içinde duygusal çekiciliğe ait en fazla paylaşım Ebebek firması tarafından gerçekleştirilmiştir. Hitap ettiği kitlenin de hassas ve duygusal bir dönemden geçen anne ve bebekler olduğu göz önüne alındığında bu kararın son derece yerinde bir karar olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte Opet ve Yurtiçi kargo firmasının da paylaşımlarında duygusal çekiciliğe önem verdiği görülmüştür.

Instagram paylaşımlarında öne çıkan ikinci bileşen ise ürün ve hizmetler olmuştur. Firmaların kuruluş amacının maddi kazanç elde etmek olduğu düşünüldüğünde kurumsal itibarlarının inşasında ürün ve hizmetlerine vurgu yapılması büyük önem taşımaktadır. Ürün ve hizmetlerle ilgili en fazla paylaşım yapan firma Ebebek olurken, onu sırasıyla Yurtiçi kargo, Opet, Tat ve Omo takip etmektedir. Ürün ve hizmetlerin tanıtıldığı paylaşımlarda kullanılan dilin ve görsellerinde duygusal ve samimi olması dikkat çekmektedir.

Vizyon ve liderlik bileşeni paylaşımlarda en az görülen kurumsal itibar bileşeni olmaktadır. Yalnızca Tat firması diğer firmalara göre faaliyetlerinde vizyoner adımların olduğuna dair daha fazla paylaşım yapmıştır. Tat’ı bu bileşende Ebebek firması izlemektedir. Bir kurumun faaliyet gösterdiği sektör içinde yaşanan gelişmelerin farkında olması ve gerçekleştirilebilir hedefler doğrultusunda

yatırımlar yapması, yeniliklere açık olduğunu ve uyumlanabildiğini göstermesi kurumsal itibar açısından çok etkili bir unsur olmasında rağmen firmaların sosyal ağ paylaşımlarında bu bileşene yeterince önem verilmediği görülmüştür.

Çalışma kapsamında ele alınan firmaların tamamı sosyal sorumluluğa ilişkin faaliyetlerine paylaşımlarına yer vermektedir. Her firma kendi sektörü içinde yapabileceği sosyal sorumluluk faaliyetlerini üstlenmiş görünmekte ve bunu Instagram hesaplarında paylaşmaktadır. En çok sosyal sorumluluk paylaşımı Ebebek'e ait olurken, sırasıyla Yurtiçi kargo, Opet, Omo ve Tat firmaları takip etmektedir.

Kurumsal çevre bileşeni en fazla Tat firmasının paylaşımlarında görülmektedir. Paylaşımlarının çoğunda kurum içi eğitimleri, personele düzenlenen eğlence faaliyetleri, staj programları yer almaktadır. Tat'ın ardından sırasıyla Ebebek, Opet, Yurtiçi kargo ve Omo gelmektedir. Firmaların Instagram hesaplarında finansal performans bileşeniyle ilgili hiçbir paylaşım rastlanmamıştır. Bu durum ticari göstergelerin firmalar tarafından Instagram'da paylaşılmaya uygun görülmediği sonucunu vermektedir.

Çalışmada yapılan analiz değerlendirildiğinde Ebebek firmasının paylaşımlarında en fazla duygusal çekicilik ve ürün-hizmetler bileşeni, Yurtiçi kargı ve Opet firmalarının en fazla ürün ve hizmetler bileşeni, Tat firmasının en fazla vizyon ve liderlik bileşeni, Omo firmasının ise en fazla sosyal sorumluluk bileşeni vurguladığı tespit edilmiştir.

Kaynakça

1. Aydın, A.F. (2015), "Kurumsal İtibar Açısından Sosyal Medyaya İlişkin Bir Değerlendirme", Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, S.3(9), 78-92.
2. Başer, A. (2014), "Sosyal medya kullanıcılarının kişilik özellikleri, kullanım ve motivasyonlarının sosyal medya reklamlarına yönelik genel tutumları üzerindeki rolü: Facebook üzerine bir uygulama." Yayınlanmış doktora tezi. İstanbul: Marmara üniversitesi. Blossom, J. (2009), Contentation: Surviving And Thriving As Social Media Changes Our Work, Our Lives, And Our Future, Indianapolis: Wiley Publishing.

3. Boyd, E. (2008), "Social Network Sites: Definition, History And Scholarship", Journal Of Computer Mediated Communication. 13, 210-213.
4. Culnan, M. J., Mchugh, P. J., Ve Zubillaga, J. I. (2010), "How Large Us Companies Can Use Twitter And Other Social Media To Gain Business Value", Mis Quarterly Executive, 9(4), 243-259.
5. Fombrun, C. J., (1996), Reputation: Realising Value from the Corporate Image, Boston: Harvard Business School Press.
6. Frucher, M. (2009), Marketing on the social web: a few key ingredients'den aktaran E. Akar (2011). Sosyal Medya Pazarlaması, Ankara: Efil Yayınevi.
7. Fuchs, C. (2018), Sosyal medyaya eleştirel bir giriş, İstanbul: Nota Bene Yayınları.
8. Gotsi, M., ve Wilson., A. (2001), "Corporate Reputation: Seeking A Definition", Corporate Communications, (6) 24-30
9. Güzel, D., Korkmaz, G., Yazıcılar, F. G. (2018), "Sosyal Medyanın Firma Performansı Üzerindeki Etkisi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(4), 2237-2247.
10. Kadıbeşgil, S. (2012), İtibar yönetimi, İstanbul: MediaCat Yayınevi.
11. Karaköse, T. (2007), "Örgütlerde İtibar Yönetimi", Akademik Bakış E-Dergi, (11) 1-12.
12. Kietzman, J, Krstopher, H., Maccarty, I., Silvestre, B. (2011). Social Media? Get Serious? Understanding The Functional Building Blocks Of Social Media. Bussines Horizons, 54, 241-251.
13. Okur, M. E. (2006), "Kurumsal Saygınlık Yönetimi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi, 7(26)
14. Özevin, O. (2021), "Firmaların Sosyal Medya Kullanımlarının Ağ, Sektör ve Finansal Performans Açısından Araştırılması: Bist Uygulaması", Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (3).6
15. Smith, K. T., Blazovich, J. L., ve Smith, L. M. (2015), "Social Media Adoption By Corporations: An Examination By Platform", Industry, Size, And Financial Performance. Academy of Marketing Studies Journal, 19(2), 127.
16. Steyn B., Bütschi G. (2003), Reflective Public Relations: A Commentary on Conceptual and Empirical Similarities and Differences between South African Roles Research and European Reflective Research, Paper delivered at the 10th International Public Relations Research Symposium, Slovenija
17. Vlachvei, A., Notta, O. (2015), Understanding Social Media ROI in SMEs. International Organization for Research and Development.
18. Yaşa, H. (2022), "Çevrecilik Hareketi Olarak Sosyal Medyada Sıfır Atık Hareketi" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (49), 212-230.

İnternet Kaynakları

1. <https://ansonalex.com/infographics/does-social-media-return-a-positive-roi-for-businesses-infographic/>
2. Türkiye İtibar Akademisi | İşte Türkiye'nin 'En İtibarlı Markaları' (itbarakademisi.com)

Fatih KÖŐELİ¹

1. Ticaret Bakanlığı, Ticaret Uzmanı, fatihkoseli87@gmail.com

Yabancı Bayraklı Yatların Gümrük Kontrolleri Kapsamında Aranması

Özet

Deniz turizminde önemli yeri olan yatlar son zamanlarda kaçakçılık faaliyetlerinde kullanılmalarıyla da gündeme gelmektedirler. Etkin bir kaçakçılıkla mücadelenin sağlanması açısından yetişmiş kolluk güçleri ve modern ekipmanın yanı sıra sağlam bir zemine oturtulmuş mevzuat hükümleri de büyük önemi haizdir. Konuya bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşan bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden başlayarak adsız düzenleyici işlemlere kadar geniş bir değerlendirme gerçekleştirilmiş ve birbiriyle çelişen hükümler ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda mer'î gümrük mevzuatı hükümleri çerçevesinde yabancı ve Türk bayraklı yatlarda arama yapılması hususu, aralarında bir farkın bulunup bulunmadığı, yatların "konut" niteliğini sahip olup olmadığı ve mevcut sisteme dair öneriler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yatlarda Arama Yapılması, Usulüne Uygun Yapılmış İhbar, Yabancı ve Türk Bayraklı Yatlar, Konut Olarak Yatlar, Gümrük Kontrolleri.

JEL Sınıflama Kodları: K10, K14, K40.

Searching Foreign Flagged Yachts In The Scope of Customs Controls

Abstract

Yachts, possessing an important role in sea tourism are recently becoming an issue by their usage in smuggling activities. Legal provisions grounded on a solid base are of vital importance besides qualified enforcement departments and modern equipment regarding anti-smuggling efforts. At this very point, in this study trying to grasp a comprehensive point of view, there has been realised a broad evaluation ranging from Constitution and European Convention on Human Rights to unnamed regulatory acts while pointing out the contradictions. Ultimately, in the scope of current legal provisions regarding Customs, there has been assessed the issue of searching yachts, whether a discrimination between Turkish and foreign flagged yachts exists, whether yachts can be evaluated as residence and proposals regarding the current system.

Keywords: Searching Yachts, Due Denunciation, Foreign and Turkish Flagged Yachts, Yachts as Residence, Customs Controls.

JEL Codes: K10, K14, K40.

Giriş

Yat terimi, 24/7/2009 tarihli ve 27298 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Deniz Turizmi Yönetmeliği’nin 23’üncü maddesi birinci fıkrasında “Gezi, spor ve eğlence amacıyla deniz turizminde kullanılmaya uygun, taşıdığı yolcu sayısı onikiyi geçmeyen, yük, yolcu ve balıkçı gemisi niteliğinde olmayan, kamarası, tuvaleti ve mutfağı olan deniz aracı” olarak tanımlanmıştır.

Deniz turizmi açısından çok önemli bir rol oynayan yatlar maalesef son zamanlarda göçmen kaçakçılığı da dâhil olmak üzere farklı nevide eşya türleri için bir kaçakçılık yöntemi olarak kullanılmalarıyla da gündeme gelmektedirler. Bu nedenle kaçakçılıkla mücadele ve ülkemizin ekonomik çıkarlarının korunması kapsamında yatların gümrük gözetim ve kontrollerine tabi olmaları, bu kapsamda aranmaları söz konusu olabilmektedir. Ancak günümüzde yatların aranmasına yönelik mevzuatın yeterince açık olmadığı, kısıtlayıcı hükümlerin bulunduğu, uygulamada sorunlara yol açtığı yönünde tartışmalar da bulunmaktadır. Peki, Deniz Turizmi Yönetmeliği’nde bir deniz aracı olduğu ifade edilen yatların aranmasında tereddüt yaratan hususlar nelerdir?

1- Deniz Araçlarında Arama Yapılması

Konunun bütüncül ve geniş bir açıdan ele alınması adına öncelikli olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’ndan başlayarak, hiyerarşik olarak aşağıda yer alan yasal metinlere doğru bir inceleme gerçekleştirilecektir.

AİHS’nin “Özel ve aile hayatına saygı hakkı” başlıklı 8’inci maddesine göre birey, özel hayatına saygı duyulmasını ve bu çerçevede mahremiyetinin ihlal edilmemesini bekleme hakkına sahiptir. Bireyin bu hakkına ulusal güvenliğin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi gibi sınırlı amaçlarla ve ancak yasayla öngörülmüş olmaları halinde müdahale söz konusu olabilir.

Benzer bir şekilde Anayasa’nın “Özel Hayatın Gizliliği” başlıklı 20’nci maddesinin ikinci fıkrası da şu şekildedir:

“Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.”

Görüldüğü üzere Anayasa metni, temel bir hak ve özgürlük olarak kabul edilen özel hayatın gizliliğini korumak ve devletin bu konuda bireyin mahrem alanına haksız müdahalesini önlemek amacıyla arama tedbirini belirli kısıtlamalara tabi tutmuştur. Öncelikli olarak arama tedbirine başvurulması için belirli nedenlerin mevcut olması, ardından da bu tedbirin uygulanabilmesi için belirli mercilerin kararı ya da yazılı emri zorunlu kılınmıştır.

Kaçakçılıkla mücadelenin temel dayanağı olan 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’nda (KMK) da arama yapılmasına ilişkin esaslar belirlenmiştir. Mezkûr Kanun’un 9’uncu maddesinin birinci fıkrasında “kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğundan şüphe edilen her türlü kap, ambalaj veya taşımaya yarayan diğer araçlar ile kişilerin üzerlerinde yapılacak arama ve elkoymaların 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine tabi olduğu” ifade edilmektedir. Yine aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında da şu düzenlemeler yer almaktadır:

“(2) Gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşku edilen kişilerin üzeri, eşyası, yükleri ve araçları gümrük kontrolü

amacıyla gümrük görevlilerince aranabilir. Yapılan arama sonucunda tespit edilen kaçak eşyaya derhal elkonulur.

(3) Gümrük bölgesine, Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden girmek, çıkmak veya geçmek yasaktır. Bu yerlerde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçları yetkili memurlar tarafından durdurulur ve kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçları aranır. Yapılan arama sonucunda tespit edilen kaçak eşyaya derhal elkonulur.”

Görüldüğü üzere arama konusunda genel bir düzenleme niteliğinde olan birinci fıkraya göre, araçlarda kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu madde bulunduğuna yönelik şüphe bulunması halinde gerçekleştirilecek arama ve elkoymalar 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) hükümlerine göre yapılmaktadır.

CMKm.116düzenlemesine göre, “yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe bulunması halinde, şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler” aranabilir.

CMK m. 119 düzenlemesine göre de arama “hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri” ile yapılabilir. Kolluk amirinin yazılı emrine istinaden yapılan arama sonuçları ise Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir. Ancak; konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama yalnızca “hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri” ile yapılabilir.

KMK m. 9’un özel nitelikte olduğu değerlendirilen ikinci ve üçüncü fıkraları uyarınca ise gümrük salonlarındaki ve gümrük kapılarındaki kişiler ile 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden giriş, çıkış yapmakta ya da geçmekte

olan kişilerin eşyası, yükü, üzerleri ve araçlarında gerçekleştirilecek aramalarda herhangi bir arama kararı ya da yazılı emir şartı bulunmamaktadır. Deniz Turizmi Yönetmeliği’nin 5’inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince ise deniz turizmi tesisleri gümrüklü saha kabul edilmemektedir. Ancak, hudut kapısı olarak ilan edilmiş deniz turizmi tesislerinin yalnızca hudut giriş ve çıkış işlemlerinin yürütülmesi için tahsis edilen; deniz turizmi aracına, yolcuya ve yolcu eşyasına ilişkin gerekli kontrollerin gerçekleştirildiği bölge gümrüklü sahadır.

KMK m. 9’da yer alan düzenlemelerle paralel bir şekilde 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin “Karar alınmadan yapılacak arama” başlıklı 8’inci maddesinin birinci fıkrası (e) bendi de söz konusu düzenleme ile paralel bir şekildedir. Bu düzenleme uyarınca 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 9’uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında gümrük salonları ve gümrük kapılarında kaçak eşya sakladığından kuşkulanan kişilerin üzeri, eşyası, yükleri ve araçlarının gümrük kontrolü amacıyla gümrük görevlilerince aranması ve aynı Kanun’un 9’ uncu maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden girilmesi, çıkılması ve geçilmesi yasak olan gümrük bölgesinde rastlanacak kişi ve her nevi taşıma araçlarının yetkili memurlar tarafından durdurularak bu kişilerin eşya, yük ve üzerleri ile varsa taşıma araçlarının aranması karar alınmadan yapılacak arama halleri içerisinde sayılmışlardır.

KMK m. 9/2-3’te belirtilen haller karar alma mecburiyetine istisna olarak sayılan ve “sınır aramaları doktrini” çerçevesinde izah edilen düzenlemeler olarak değerlendirilmektedir (Şahin, 2010: 282). Ülkeye giriş ve çıkışlar kanun gereği kontrol altında olduğu için arama işleminin hâkim kararına tabi olmadığı da öğretide ifade edilmektedir (Koper, 2022: 662).

Konuya ilişkin diğer bir önemli mevzuat ise Gümrük Kanunu olup, m. 10/A hükmüne göre gümrük idareleri Türkiye Gümrük Bölgesi ile diğer ülkeler arasında taşınan eşyanın giriş ve çıkışına ilişkin öncelikle gümrük mevzuatı esas olmak üzere gerekli görülen kontrolleri yerine getirirler.

Yine mezkûr Kanun'un m. 3/13 hükümleri ise gümrük kontrollerinin, gümrük idarelerince yürütülen “eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile elektronik veya yazılı belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve diğer kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları diğer eşyanın kontrolü ile resmî araştırmalar ve diğer benzeri uygulamalar” olduğunu ifade etmektedir. Kontrolün kapsamına yönelik olarak da 7/10/2009 tarihli ve 27369 (mükerrer) sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gümrük Yönetmeliği m. 72/A’da şu hükümler yer almaktadır:

“(1) 182 nci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, taşıtların kontrolü duruma göre aşağıda yer alan işlemlerin bir kısmı veya tamamını kapsar;

a) Taşıta ve eşyaya ilişkin tüm bilgi, belge, defter ve kayıtların kontrol edilmesi,

b) Taşıta ve eşyaya ilişkin ilave bilgi istenilmesi,

c) Taşıt sürücüsü, kaptanı, mürettebatı ve yolcunun kendisi ve beraberindeki eşyanın gümrük kontrolü ve üst araması,

ç) Taşıtın ve eşyanın; taşıt, eşya ve konteyner tarama sistemleri ile kontrolü,

d) Kontrol sırasında diğer taşıt ve kişiler ile temasa geçilmemesi ve yük alınıp verilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması,

e) Taşıtın dedektör köpek ve teknik cihazlar vasıtasıyla kontrol edilmesi,

f) Taşıtın fiziki olarak tam veya kısmi kontrolü,

g) Eşyadan numune alınması ve incelenmesi,

ğ) Taşıtta bulunan ambarlar ve eşya bulunan diğer yerlerin mühür altına alınması,

h) Taşıtın etkin kontrolü için alınan diğer tedbir ve işlemler.”

Gümrük Yönetmeliği'nin m. 72/Ç hükümlerine göre yurt dışından gelerek Türkiye Gümrük Bölgesine giriş yapan ancak herhangi bir Türk limanına girmeyecek olan gemiler; şüphe ve suçüstü hallerinde, haklarında ihbarda bulunulması durumunda veya risk analizi kapsamında kontrole tabi tutulabilir. Yine mezkûr Yönetmelik m. 72/E-2 hükmüne göre de “ihbar, şüphe, yükleme ve taşıma belgelerinde çelişki olması, risk analizi veya gümrük idaresince gerek duyulan hallerde” gemiler kontrole tabi tutulabilir.

Arama yapılması konusunda gümrük mevzuatında yatlar özelinde hiyerarşik olarak daha alt seviyede adsız düzenleyici işlemlerde de hükümler bulunmaktadır. Bunlar 6/11/2001 tarihli ve 24575 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No: 9) ve Ticaret Bakanlığı Makamının 9/11/2015 tarihli ve 11755702 sayılı Olur’u ile yürürlüğe giren Gümrük Muhafaza Hizmetleri Yönergesidir.

Söz konusu Tebliğ’in “Yabancı Bayraklı Yatlara İlişkin İşlemler” başlıklı 6’ncı maddesi birinci fıkrası (d) bendinde;

“Haklarında kaçak eşya taşıdıklarına dair usulüne uygun yapılmış bir ihbar olmayan yatlarda arama ve eşya muayenesi yapılmaz. Gerek beyan üzerine gerekse yapılan arama veya muayenede sözü edilen yatta Türkiye’ye sokulması yasak eşya olduğunun anlaşılması halinde bu eşya, gümrük denetimi altına alınarak yat Türkiye Gümrük Bölgesi’ni terk edinceye kadar iade edilmez.”

Yönerge’nin “Gümrük idareleri tarafından dikkat edilecek hususlar” başlıklı 176’ncı maddesi üçüncü fıkrasında ise;

“Türkiye Gümrük Bölgesinde Türk veya yabancı bayraklı tüm yatlar ihbar, şüphe, suçüstü halleri

veya risk analizi kapsamında arama veya belge kontrolüne tabi tutulabilir. Bu kapsamda deniz üzerinde yapılan denetimler seyir izin belgesi üzerinde gösterilir.” hükümleri bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, yatlarda gümrük kontrol ve denetimleri kapsamında arama yapılabilmesi için Tebliğ’e göre yat hakkında kaçak eşya taşıdığına yönelik usulüne uygun bir şekilde yapılmış ihbar şartı aranırken; Yönerge hükümleri çerçevesinde ihbar hükmünün yanı sıra şüphe, suçüstü halleri veya risk analizi kapsamında da arama yapılabilmektedir. Mezkûr Yönerge ve Tebliğ’deki söz konusu hükümler birbiriyle çelişmekte olup aşağıdaki başlıkta bu çelişki irdelenecektir.

Yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler haricinde, 21/1/2017 tarihli ve 29995 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği’nin “Kaçakçılığın önlenmesine ilişkin görevler” başlıklı 15’inci maddesinin birinci fıkrası (b) bendinde Sahil Güvenlik Komutanlığına görevli olduğu tüm deniz alanlarında ve uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan yetki alanlarında kaçakçılık suçunun işlenmesinde kullanılan her türlü deniz aracında Ceza Muhakemesi Kanunu’nda belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda arama yapmak, yakalanan kaçak eşya ve maddelere el koymak görevi verilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın konusu gümrük idareleri ile sınırlandırılmış bulunduğu için mezkûr Komutanlığın görev ve yetkileri kapsamındaki düzenlemeler çalışma kapsamında incelenmemiştir.

1.1. Tebliğ ve Yönerge Arasındaki Çelişkinin Hukuki Değerlendirmesi

Söz konusu iki düzenlemeden hangisine itibar edileceğine dair hukuk öğretisi incelendiğinde; adsız düzenleyici işlem olarak tanımlanan yönerge ve tebliğ arasında normlar hiyerarşisi açısından bir astlık üstlük ilişkisinin mevcut olmadığı ifade edilmektedir (Şanlı Atay, 2011:150). Bununla birlikte, öğretilerde adsız düzenleyici işlemler

arasında söz konusu düzenlemeyi ihdas eden makamların hiyerarşisine göre bir astlık-üstlük ilişkisi tesis edilebileceği de belirtilmektedir (Günday, 2011:209). Bu noktadan bakıldığında Yönerge’nin 191’inci maddesinde Yönerge hükümlerini Gümrük ve Ticaret Bakanının yürüteceği; Tebliğ’in 13’üncü maddesinde ise Tebliğ’in Turizm Bakanı ile Denizcilik Müsteşarlığı ve Gümrük Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Devlet Bakanları tarafından müşterek olarak yürütüleceği hüküm altına alınmıştır. Her iki düzenleme de Bakanlık makamlarınca tesis edilmiş olmakla birlikte Tebliğ hükümlerinin yürütülmesine birden fazla Bakanlığın yetkili olduğu göz önüne alınarak Tebliğ’in hiyerarşik olarak daha üst bir noktada ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

Bu hususun yanı sıra her iki düzenlemenin ihdas edilme amacı incelendiğinde Yönerge’nin 1’inci maddesinde Yönerge’nin “*istihbarat, soruşturma işlemleri ve teknik takip, adli kolluk, dedektör köpek, yolcu işlemleri, gemi aramaları ve deniz devriyesi ile teknik cihaz ve sistemlerin kullanımı çerçevesinde gümrük muhafaza hizmetlerine ilişkin genel ilke, uygulama, yöntem, görev ve sorumlulukları belirlemek*” amacıyla hazırlandığı; Tebliğ’in ise “*Türkiye Gümrük Bölgesi’ne giriş-çıkış yapan veya bu bölgede kışlayan yatların Türk Limanları arasında seyrine veya limanda kışlamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi*” amacıyla hazırlandığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda Tebliğ’in doğrudan yat işlemlerine yönelik bir hukuki metin olduğu ve Yönerge’ye göre daha özel nitelikte bir düzenleme olduğu mütalaa edilmektedir.

Yine benzer doğrultuda mezkûr Tebliğ Resmî Gazete’de yayımlanarak üçüncü kişilere de etki edecek bir nitelikte bulunurken, mezkûr Yönerge Resmî Gazete’de yayımlanmamış olup kurum içi hizmetlerin yürütülmesine ilişkin esasları belirler niteliktedir. Resmî Gazete’de yayımlanmayan bir düzenlemenin hukuki güvenlik ilkesi çerçevesinde kişilere olumsuz bir hukuki etkide bulunması beklenemez (Söyler, 2016:110). Bu noktada bir

değerlendirme yapıldığında; yatların aranmasına ilişkin olarak, Yönerge hükümlerinin daha sonra ihdas edilmesi hususuna rağmen Tebliğ'deki hükümlere itibar edilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Bu başlıkta son olarak değinilmesi gereken ve önem arz eden bir diğer husus ise itibar edileceği ifade edilen söz konusu Tebliğ hükümlerindeki madde başlığının “Yabancı Bayraklı Yatlara İlişkin İşlemler” şeklinde düzenlenmesidir. Bu çerçevede söz konusu 6'ncı maddede öngörülen “*usulüne uygun olarak yapılmış ihbar*” şartının yabancı bayraklı yatları ilgilendiren bir şart olduğu, Türk bayraklı yatlar için bu yönde bir çıkarım yapılamayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede Türk bayraklı yatlar için KMK ve CMK'da yer alan düzenlemelerin esas olduğu, Tebliğ'in yatların aranması konusundaki düzenlemesinin Türk bayraklı yatları kapsamadığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu noktada yabancı bayraklı yatlar için daha ayrıcalıklı bir statünün teşkil edildiğini ifade etmek kanaatimce hatalı olmayacaktır.

1.2. Yabancı Mevzuat Örnekleri

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 17'nci maddesine göre sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletlerin gemileri karasularında zararsız geçiş hakkından yararlanırlar. Bununla birlikte 21'inci madde çerçevesinde “*Sahildar devletin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı davranışların önlenmesi*” maksadıyla sahildar devletin kendi karasularından zararsız geçişe ilişkin kanun ve kuralları ihdas edebileceği de düzenlenmektedir.

Konuya ilişkin uluslararası örnekler incelendiğinde de özellikle 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen terör saldırılarından sonra kamu otoritelerinin güvenlik kaynaklı endişelerle daha geniş yetkiler elde etme amacıyla olduğunu ifade etmek mümkündür (Ha Viet, 2011: 99).

Amerikan öğretisi ele alındığında, Amerikan Anayasası'nda gerçekleştirilen 1791 tarihli 4'üncü Değişiklik ile kişilerin haksız arama ve elkoymalara karşı korunması ve makûl mahremiyet çıkarlarının güvence altına alınması amaçlanmıştır. Söz konusu değişiklik ile arama yapılmadan önce yargısal bir karar alınması mecburi kılınmıştır; ancak Türk hukukunda olduğu gibi istisnai hükümler de mevcuttur. Bu istisnalardan birisi de denizlerde gerçekleştirilen aramalardır. Amerika Birleşik Devletleri Kanunları'nın 19'uncu Bölümünün (The United States Code, Title 19) “Gemilere çıkış (Boarding vessels)” başlıklı 1581'inci maddesinin (a) alt maddesi gereğince;

“Tüm gümrük görevlileri, Birleşik Devletler'in herhangi bir yerinde ya da gümrük sularında ya da bu konuda Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (Birleşik Devletler Kanunları'nın 19'uncu Bölüm 1701'inci maddesi vd) kapsamında yetkilendirilebileceği üzere gümrük muhafaza alanında ya da yetkilendirilmiş diğer bir yerde herhangi bir kara ya da deniz aracına çıkabilir, manifestoyu ve diğer belgeleri inceleyebilir, araçları, kişileri, bagajı, paketleri ya da kargoyu denetleyebilir, inceleyebilir ve arayabilir ve bu doğrultuda araçlara durması yönünde bildirimde bulunup durdurabilir ve bunlara uyulmasını zorlamak üzere gerekli tüm kuvveti kullanabilirler.”

Yine benzer şekilde mezkûr Bölümün “Araç ve Kişi Araması” başlıklı 482'nci maddesinde bir eşyanın yasalara aykırı şekilde ülkeye ithal edildiğine dair “makul şüphe” bulunması halinde deniz taşıtlarına çıkılabileceği ve arama yapılabileceği düzenlenmektedir.

Görüldüğü üzere Amerikan mevzuatında deniz araçlarının durdurulması ve aranmasına yönelik olarak herhangi bir somut ya da kuvvetli şüphe şartı, yargısal bir karar şartı aranmaksızın gümrük görevlilerine geniş bir yetki tanınmıştır. Ancak öğretilerde bu tedbirin doğası gereği sınırlı, amacıyla orantılı olması gerektiği de ifade edilmektedir (Smith/Santamaria, 2021:32). Bu hususla paralel bir şekilde Amerikan sahil güvenlik birimlerinin

de her yıl farklı güzergâhlarda olmak üzere araç güvenlik tedbirlerinin tetkiki, sınırların güvenliğinin sağlanması ve çevreye zarar verilmesinin önlenmesi amacıyla muayene, denetleme, arama, elkoyma ve tutuklamaya yetkili olduğu; bu çerçevede yılda yaklaşık 70.000 deniz aracına çıkış yaptığı ifade edilmektedir (USCG, 2016:50).

Fransız mevzuatında Gümrük Kanunu'nun (Code des Douanes) 60 ve 62'nci maddesi düzenlemeleri gereğince gümrük görevlileri söz konusu Kanun hükümlerinin uygulanması ve kaçakçılığı tespit etmek amacıyla, Kanun'da belirlenmiş deniz alanındaki herhangi bir gemiye zaman kısıtlaması olmaksızın çıkabilir ve bu çerçevede eşyayı, taşıma aracını inceleyebilirler. Hatta bu çerçevede gemiye çıkılamaması ya da yürütülmesi gereken derinlikli bazı soruşturmaların yürütülememesi halinde geminin uygun bir yere çekilmesi de gümrük görevlilerinin yetkileri arasında bulunmaktadır. Bu çerçevede Fransız gümrük görevlilerinin de yargısal bir karar ya da kuvvetli bir şüphe şartı olmaksızın geniş bir arama yetkisine sahip olduğu ifade edilebilir.

İngiliz mevzuatında gümrük idarelerinin yetkilerini düzenleyen 1979 tarihli Gümrük ve İstihlak Yönetim Kanunu'nun (Customs and Excise Management Act)163'üncü maddesine göre ilgili idareler bir aracın herhangi bir vergisel yükümlülüğü ödenmemiş eşya taşıdığına şüphelenmeye yönelik "haklı gerekçeler" bulunması halinde söz konusu aracı durdurup arayabilecektir. Malta Gümrük Talimatnamesi'nin 37'nci Kısımında (Chapter 37 of Customs Ordinance) da polis ya da gümrük görevlilerinin ülke gümrük bölgesine kaçak eşya sokulduğuna dair "makul şüphe" bulunması halinde taşıma araçlarını durdurup inceleyebileceği düzenlenmektedir.

Norveç mevzuatında Eşyanın İthal ve İhracına Dair Kanun'un (Act Relating to the Importation And Exportation Of Goods) (Movement of Goods Act) 8-1 Kısımının 1'inci maddesine göre de gümrük idareleri taşıma araçlarını rastgele ya da hedeflenmiş kontrollerle durdurabilir ve

arayabilirler. Bu kontrol tedbirleri ithalat ve ihracata dair kuralların ihlali çerçevesinde ve orantılı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Konuya ilişkin ulusal ve yabancı mevzuat hükümlerine yer verildikten ve gerekli değerlendirmeler yapıldıktan sonra ara tartışma niteliğinde dikkat çekici bir görüşe yer verilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bugörüş çerçevesinde yatların konut niteliğini haiz olup olmadığı ve haiz kabul edilmesi halinde yararlanması gerektiği düşünülen koruyucu hükümler incelenecektir.

1.3. Yatlar Konut Olarak Değerlendirilebilir Mi?

Bu noktada yatların konut olarak addedilmesi imkânı bulunup bulunmadığı değerlendirilecektir. Konut kavramı terminolojide "*Bulunduğu yer, fiziki yapısı (toprağa bağlı olup olmama), sürekli veya geçici olup olmasının önem arz etmediği ancak tahsis iradesinin dıştan anlaşıldığı ve ihtiyaçların giderilmesi için sığınılan yer*" olarak tanımlanmıştır (Tezcan/Erdem/Önok, 2019:555). Yargıtay da bir kararında konut kavramını "*Medeni Kanun'un 19. maddesinde tanımlanan her ikametgâh TCK anlamında bir konuttur. Konut, bir kimsenin geçici de olsa oturmak için sığındığı ve kullandığı bir yer olarak tanımlanabilir. Kişinin ihtiyaçlarından bir veya bir kısmının yerine getirildiği yani yaşamsal faaliyetlerini geçirdikleri yer konuttur (Y15CD, T. 9/11/2015, 6632/30973).*" şeklinde ele almıştır.

Bu noktada bir değerlendirme gerçekleştirildiğinde, "yat" olarak nitelenen deniz taşıtlarının özelliklerle belirli bir kişisel mahremiyet içeren bölümlerinin konut kavramı içerisinde mütalaa edilebileceği düşünülmektedir. Nitekim günümüzde ülkemizde de büyük gelişim gösteren yat turizmi ile paralel bir şekilde insanlar zamanlarının önemli bir kesiminde hayatlarını yatlarında idame ettirebilmektedirler.

Konunun Amerikan öğretisinde de tartışmaya açıldığı görülmektedir. Buna göre gümrük ya da sahil güvenlik birimlerinin yasal bir şekilde deniz aracına çıkarak sınırlı bir belge ve güvenlik kontrolü yürütebileceği, ancak aracın bazı bölümlerindeki

mahremiyet müessesesine saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüş kapsamında kişilerin mahremiyet yönündeki menfaatine saygı gösterilmemesinin, kişi ve devletin çıkarları arasındaki dengenin dramatik bir şekilde kişiler aleyhine bozulmasına sebebiyet verebileceği ifade edilmektedir (Cullum, 1994:369).

Yukarıda da yer verildiği üzere Amerika Birleşik Devletleri Kanunları'nın 19'uncu Bölüm 1581'inci maddesinin (a) alt maddesi gereğince Amerikan mevzuatında deniz araçlarının durdurulması ve aranmasına yönelik olarak herhangi bir somut ya da kuvvetli şüphe şartı aranmaksızın gümrük görevlilerine geniş bir yetki tanınmıştır. Bununla birlikte örnek bir yargı kararında olduğu üzere karavan (motorhome) niteliğinde bir araçtaki mahremiyet beklentisine dair yorumda bulunulurken, mahkeme karavanın bir ulaşım vasıtasından ziyade ikamet edilen bir yer olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Mahkemeye göre bir karavanın asıl fonksiyonu ulaşımdan ziyade kullanana yaşam alanı sağlamaktır (US Supreme Court, 1985, California v Carney Case). Bu değerlendirmeyi birçok kişi için barınma vazifesi gören yatlar için de yapmak mümkündür. Ancak bu değerlendirme gerçekleştirilirken söz konusu aracın hareket halinde olup olmadığının göz önünde bulundurulması gerektiği de kararda ifade edilmiştir. Bu çerçevede objektif bir gözlemcinin aracın bir ulaşım aracı olarak ya da barınma maksatlı kullanıldığına yönelik ne yönde bir değerlendirmede bulunduğu söz konusu karara göre dikkate alınmalıdır.

Diğer bir mahkeme kararında da Amerikan yargısı yat gibi bir deniz aracındaki mahremiyet beklentisi ile tanker gibi bir deniz aracındaki mürettebatın yaşamını sürdürdüğü bölümlerdeki mahremiyet beklentisinin aynı seviyede olamayacağını ifade etmektedir (United States District Court (North Carolina), 1979, USA v Whitmire Case). Bir diğer Amerikan yargı kararında da yatların ya da tekne-evlerin sınırlı ulaşım menzilleri dolayısıyla gümrük kanunlarını ihlal etmesi öncelikle beklenen

araçlar olmadıkları, bu nedenle daha yüksek bir mahremiyet beklentisi atfedilmesi gerektiği ifade edilmektedir (United States Court of Appeals (Eleventh Circuit), 1983, USA v Gollwitzer Case). Benzer şekilde yatçıların kara taşıtlarına göre yasal olarak daha geniş bir korumaya sahip olduğu, yatın karaya sabitlenmemiş olmasının klasik bir konuta tanınan korumanın niteliğini değiştirmeyeceği de öğretide dile getirilmektedir (Vrevich,1984:767).

Konuyu bu noktada toparlamak gerekirse, Amerikan mevzuatında gümrük gözetim ve kontrolleri çerçevesinde deniz taşıtlarında arama yapmak için herhangi bir kuvvetli şüphe şartı bulunmamaktadır. Ancak yatların da dâhil olduğu deniz taşıtlarına gümrük görevlilerince çıkılması ve arama yapılması her ne kadar kabul gören bir olgu olsa da yatların mahremiyet içeren bölümleri açısından konut statüsünde değerlendirilmesi yönünde bazı görüşler de mevcuttur. Bu hususu konutun niteliğine yönelik görüşlerle birlikte ele aldığımızda, benzer bir değerlendirmenin Türk hukuk sisteminde de yapılabileceğini düşünmekteyim. Dolayısıyla mevcut düzenlemeler eşliğinde yatların belirli bir mahremiyet içeren barınma maksatlı bölümlerini konut olarak değerlendirmek ve bu noktada arama tedbirine başvurulması için yargısal bir karar ya da yazılı emrin mevcudiyetinin aranması mümkündür. Ancak yatın hareket halinde olup olmaması da bu noktada önemli bir değerlendirme kıstası olmalıdır. Bu çerçevede yatın bulunduğu konum, hareket halinde olup olmadığı hususları objektif bir gözle değerlendirilmeli, yatın hangi aşamada ve ne şekilde konut olarak nitelendirilmesi gerektiği irdelenmelidir.

Bununla birlikte konut niteliğini haiz olsun ya da olmasın bir deniz aracı olarak yatları CMK m. 119'da ifade edildiği üzere kamuya açık olmayan kapalı alan statüsünde değerlendirmek gereklidir. Bu çerçevede KMK m. 9/2-3 düzenlemeleri saklı kalmak kaydıyla yatların aranması için hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri mecburi olup,

aynı zamanda CMK m. 118 gereğince de gece arama yapılması kural olarak mümkün değildir. Ancak CMK m.118/2 kapsamında suçüstü hali ya da gecikmesinde sakınca bulunan hal bulunması gece arama yapılamayacağı kuralının istisnası niteliğindedir.

2- Yabancı Bayraklı Yatlarda Arama

Söz konusu sonuçlara varılmasını müteakiben yabancı bayraklı yatlarda gümrük kontrolleri kapsamında arama yapılmasına ilişkin mevzuat hükümlerinin bütüncül bir bakış açısıyla tekrar değerlendirilmesi ve uygulamayla birlikte incelenmesi gereklidir. Ülkemizde her 2.000 kişi başına bir tekne düşmekte olup, bu veri de toplam sayının yaklaşık 40.000 olduğuna işaret etmektedir (Capital, 2022:1). Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistiklerine göre de 2022 yılında yaklaşık 1.6 milyon kişi deniz yoluyla ülkemize giriş yapmış ve yaklaşık 20.000 yat giriş çıkış işlemi gerçekleştirilmiş olup, söz konusu sayılar artan bir eğilim göstermektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022:1). Artan bu verilerle birlikte kaçakçılık girişimlerinin de artacağı düşünülmekte olup, konunun bu çerçevede irdelenmesi gerekmektedir.

Yukarıda da izah edildiği üzere konuyu düzenleyen en temel şart Tebliğ'de ifade edilen *"haklarında kaçak eşya taşıdıklarına dair usulüne uygun yapılmış bir ihbar"* olmadıkça arama yapılamayacağı hususudur. Usulüne uygun yapılmış bir ihbar şartı karşılanmadığı sürece yabancı bayraklı yatlar bulunduğu konum, hareket halinde olup olmadığı, konut niteliğinin bulunup bulunmadığı dikkate alınmaksızın söz konusu koruma tedbirine tabi tutulamayacaktır.

"Hakkında kaçak eşya taşıdığına dair usulüne uygun yapılmış bir ihbar" bulunması halindeyse yabancı bayraklı yatın aranması Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu m. 9 çerçevesinde yatın bulunduğu yer ve konut niteliğini haiz olup olmadığı özelinde değerlendirilmelidir. Yukarıda da ifade edildiği üzere KMK m. 9 gereğince gümrük

salonlarında, gümrük kapılarında ya da Gümrük Kanunu gereğince belirlenen kapı ve yollardan başka yerlerden yapılan yasak giriş ve çıkışlarda yapılacak aramalarda herhangi bir hâkim kararı ya da yazılı emir şartı aranmamaktadır.

Peki, bu noktada yatın konut niteliği hakkında nasıl bir değerlendirilme yapılmalıdır? Kanaatimce, yatın bir gümrük kapısında ya da gümrük salonunda bulunması yalnızca hudut giriş çıkış işlemlerinin gerçekleştirilmesi haline özgü bir durumdur. Nitekim Gümrük Kanunu'nun 33'üncü maddesi birinci fıkrası ve Deniz Turizmi Yönetmeliği'nin 40'ncü maddesi birinci fıkrasında deniz yoluyla Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış yapan deniz turizmi araçlarının gümrük kapılarını kullanmak mecburiyetinde olduğu ifade edilmektedir. KMK m. 9/3 ise yukarıda ifade edildiği üzere denizlerin coğrafi niteliği göz önüne alınarak çalışma alanımıza temas eder nitelikte bulunmasa da ülkeye yasak giriş ve çıkış halinde, yani hareket halinde bir durumu nitelemektedir. Dolayısıyla gerek m. 9/2 gerek m. 9/3 hallerinde yatın konut niteliğinin ağır bastığını ifade etmek mümkün olmayacaktır. Söz konusu hallerde yatı bir ulaşım aracı olarak nitelendirmek ve hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri bulunmasına gerek olmadan arama yapılabileceğini kabul etmek isabetli olacaktır. Nitekim KMK m. 9/2-3 hükümleri açık bir şekilde araçların aranabileceğini ifade etmektedir. Bu husus Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin "Karar alınmadan yapılacak arama" başlıklı 8'inci maddesiyle de paralel niteliktedir.

Bu haller haricinde, yani KMK m. 9/2-3'te belirtilen haller haricinde kaçak eşya, her türlü silâh, mühimmat, patlayıcı ve uyuşturucu maddelerin bulunduğundan şüphe edilen yabancı bayraklı yatların aranmasında ise CMK m. 119 düzenlemesi temel alınmalıdır. Buna göre konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilir. Dolayısıyla burada bir hâkim kararı ya

da Cumhuriyet savcısının yazılı emri şartı devreye girmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere konut niteliğinin bulunup bulunmadığı hususunda yatın hareket halinde olup olmadığı göz önünde bulundurulur. Yatın yat limanı ya da yat çekek yeri gibi bir yerde bulunması veya deniz üzerinde makul bir süre belirli bir yerde sabit konumlanması halinde konut niteliğinin bulunduğu kabul edilebilir. Böyle bir durumda CMK m. 119 hükümleri gereğince aramanın gerçekleştirilmesi için hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emrine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak bu yönde bir sonuca yukarıda ifade edilen Amerikan yargı kararında olduğu üzere objektif bir bakış açısıyla kanaat getirilmelidir. Dolayısıyla muhtemel bir uyuşmazlık halinde sorun yaşanmaması adına aramayı gerçekleştirecek görevlilerin durumu belgelendirmesi, tutanak altına alması isabetli bir hareket tarzı olacaktır.

Bununla birlikte, yukarıda da ifade edildiği üzere yat konut niteliğini haiz olsun ya da olmasın bir deniz aracı olduğu için kapalı alan statüsünde değerlendirilebilecektir. Bu değerlendirme de her iki ihtimali kapsayacak şekilde bizleri CMK m. 119 düzenlemesine yönlendirmektedir. Dolayısıyla KMK m. 9/2-3'te düzenlenen haller haricinde yatlarda arama yapılabilmesi için her halükarda hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri şart olmaktadır. Bu noktada belki de ifade edilebilecek tek fark, yatın konut niteliğinde sayılması halinde arama esnasında daha yüksek bir mahremiyet beklentisinin bulunduğu yönündedir.

Yakın zamanda Danıştay tarafından verilen bir karar da konumuz açısından aydınlatıcı niteliktedir. Karara konu olan 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu'nun "Durdurma ve kimlik sorma" başlıklı 4/A maddesinin altıncı fıkrasına, 04/04/2015 tarih ve 29316 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6638 sayılı Kanun'un 1'inci maddesiyle, "Ancak, el ile dıştan kontrol

hariç, kişinin üstü ve eşyası ile aracının dışarıdan bakıldığında içeriği görünmeyen bölümlerinin aranması; İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslar dâhilinde mülki amirin görevlendireceği kolluk amirinin yazılı, acele hâllerde sonradan yazıyla teyit edilmek üzere sözlü emriyle yapılabilir. Kolluk amirinin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Bu fıkra kapsamında yapılan araç aramalarına ilişkin olarak kişiye, arama gerekçesini de içeren bir belge verilir." hükmü eklenmiştir.

Danıştay ise 23/11/2021 tarihinde vermiş olduğu kararında "İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslar dâhilinde mülki amirin görevlendireceği kolluk amirinin yazılı emrine bırakılmakta böylece gecikmesinde sakınca bulunmayan hâllerde de hâkim kararı olmaksızın arama yapılmasına imkân tanınmaktadır. Anayasa'nın 20. maddesinin anılan hükmü açık olup gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl olmaksızın usulüne uygun verilmiş hâkim kararı dışında başka bir merciin kararıyla arama yapılması mümkün değildir. Dolayısıyla kural, bu yönüyle Anayasa'nın 20. maddesiyle çelişmektedir (Danıştay 10. Daire, T. 23/11/2021, E. 2016/11956, K. 2021/5766). gerekçesiyle söz konusu düzenlemeyi iptal etmiştir. Görüldüğü üzere araçlarda arama, aracın dışarıdan bakıldığında görünen ve görünmeyen kısımları şeklinde ikili bir ayırma tabi kılınmaktadır. Araçların dışarıdan bakıldığında görülmesi mümkün kısımlarının incelenmesi arama niteliğinde kabul edilmemektedir (Çöpoğlu, 2019:177). Ancak görülmesi mümkün olmayan kısımlar kapalı alan statüsünde sayılmakta ve aranması hâkim ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emrine tabi kılınmaktadır.

Peki, Gümrük Kanunu özelinde gümrük mevzuatı hükümlerini bu aşamada nasıl değerlendirmeliyiz? Yukarıda da belirtildiği üzere Gümrük Kanunu m. 10/A, serbest dolaşımda bulunmayan eşyaya ilişkin gümrük mevzuatı ve diğer ilgili mevzuatın doğru bir şekilde uygulanmasını teminen

gerekli görülen gümrük kontrollerinin yerine getirileceğini; m. 3/13 hükümleri ise gümrük kontrollerinin gümrük idarelerince yürütülen eşyanın muayenesi, ilişkili belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, taşıma araçlarının kontrolü ve diğer benzeri uygulamalar olduğunu ifade etmektedir.

Benzer şekilde Gümrük Kanunu m. 65'e göre de gümrük idareleri, beyanın doğruluğunu araştırmak üzere beyanname ve ekli belgeleri kontrol edebilir, beyannamenin içerdiği bilgilerin doğruluğunu araştırmak amacıyla beyan sahibinden beyanın doğruluğunu kanıtlayan belgeleri isteyebilir. Öğretide Masat tarafından ifade edilen ve katıldığım görüşe göre de bu noktada gerçekleştirilen denetim arama seviyesine ulaşmayan, tarama olarak nitelendirilebilecek bir denetimdir (Masat, 2019:48). Kanaatimce, söz konusu Kanun'un 10/A maddesi KMK'da düzenlenen arama tedbirinin yoğunluk seviyesine varmayan, genel gümrük mevzuatı hükümlerinin kontrolüne imkân sağlayacak bir belge kontrolüne, belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanmasına olanak verecek bir gümrük kontrolüne cevaz vermektedir. Dolayısıyla gümrük idareleri yatlarla yaşayabilir, gerek görülmesi halinde yatlarla çıkabilir ve bu kapsamda söz konusu kontrolleri gerçekleştirebilir. Bu hususların ilerisine giden, kaçakçılık suçunun işlendiği şüphesine istinaden gerçekleştirilecek koruma tedbiri faaliyetlerinde ise öncelikle Tebliğ'de ifade edilen "*haklarında kaçak eşya taşındıklarına dair usulüne uygun yapılmış bir ihbar*" şartına, ardından da KMK ve CMK hükümlerine riayet edilmelidir.

Söz konusu kontrol esnasında yatın konut niteliğini haiz olduğu değerlendiriliyorsa konut niteliğinin bulunduğu bölümlerinin incelenmesi ve aranması, araç niteliğini haiz olduğu değerlendiriliyorsa dışarıdan bakıldığında gözle görülmeyen bölümlerinin incelenmesi ve aranması hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emrini

gerektirmektedir. Belirtilen alanlar haricinde gerekli gümrük denetim ve kontrollerinin gerçekleştirilmesi ise kanaatimce yukarıda ifade edilen Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği düzenlemeleri çerçevesinde mümkündür. Ancak konut niteliğinin atfedilmesi halinde daha yüksek bir mahremiyet beklentisinin bulunduğu hususuna dikkat edilmelidir.

Konut niteliğine ilişkin yukarıda yaptığımız açıklamalar Türk bayraklı yatlar için de geçerlidir. Ancak yabancı bayraklı yatlar için Tebliğ'de öngörülen usulüne uygun yapılmış ihbar şartı, madde başlığının atfıyla kanaatimce Türk bayraklı yatlar için geçerli değildir. Bunun haricinde ifade edilen KMK ve CMK düzenlemeleri Türk bayraklı yatlar için de geçerli kabul edilir.

Sonuç

Yabancı bayraklı yatlarda arama yapılması hususu çalışmamda izah edilmeye çalışıldı üzere, hâlihazırda birden çok mevzuat hükmüne dayanmakta ve birden çok paydaşı ilgilendirmektedir. Ülkemizin turizmle ilgili ekonomik menfaatleri ve kaçakçılıkla mücadele alanında duyulan güvenlik hassasiyetleri arasında bir denge kurulmasında ise fayda bulunmaktadır.

Yabancı bayraklı yatlarda arama yapılması açısından ilk katmanda Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No: 9) uyarınca "*kaçak eşya taşındığına dair usulüne uygun yapılmış ihbar*" şartının mevcut olup olmadığı irdelenmelidir. Türk bayraklı yatlar açısından ise kanaatimce böyle bir şart mevcut değildir.

İkinci katmanda yatların KMK 9/2-3'te ifade edildiği üzere gümrük kapıları ya da gümrük salonlarında olup olmadığı, Gümrük Kanunu'nca belirlenen yerler haricinde ülkeye giriş ya da çıkış yapma durumunda olup olmadığı irdelenmelidir. Nitekim KMK m. 9/2-3'te belirtilen hallerde yatların konut niteliğinden ziyade araç niteliğini haiz olduğu değerlendirilmektedir. Yatın konut

vasfında ele alınması için hareket halinde olup olmadığı, belirli bir yerde konaklamak maksadıyla makul bir süre dâhilinde bulunup bulunmadığı ve konut niteliğinde kullanılıp kullanılmadığına yönelik müspet yönde objektif bir değerlendirme hâsıl olmalıdır. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere yurda giriş ya da yurttan çıkış yapan bir yatın gerekli işlemlerinin yürütüldüğü esnada araç niteliğinin esas olduğunu belirtmek mümkündür.

KMK m. 9/2-3'te düzenlenen haller haricinde yatlarda arama yapılabilmesi için ise her halükarda hâkim kararı ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri şart olmaktadır. Yatlar konut niteliğini haiz olsun ya da olmasın bir deniz aracı olarak CMK m. 119 çerçevesinde kamuya açık olmayan kapalı alan statüsünde değerlendirilebilecektir. Her iki kavram arasında mahremiyet beklentisi açısından bir farklılık bulursa da arama koşulları değişmemektedir. Dolayısıyla "*hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri*" arama yapılması için zorunludur. Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği çerçevesinde belirtilen gümrük denetim ve kontrollerinin gerçekleştirilmesi, bu kapsamda yatlara ve kişilere yönelik izin, belge kontrolü gibi arama tedbirinin yoğunluk seviyesine ulaşmayan yöntemlere başvurulması ise mümkündür.

Sonuç olarak, kanaatimce yabancı bayraklı yatlar ve Türk bayraklı yatlar açısından Tebliğ hükümleri gereğince bir ayrıma gidilmesi isabetli değildir. Bu nedenle yatların aranmasına yönelik Tebliğ hükümlerinin gerek yabancı gerekse Türk bayraklı yatları kapsayacak şekilde ve risk analizi çerçevesinde sübuta erecek makul/kuvvetli şüphe ve suçüstü hallerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ya da aramaya dair düzenlemenin Tebliğ kapsamından çıkarılarak genel nitelikteki CMK ve KMK hükümleri uyarınca işlem tesis edilmesinin uygun olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim çalışmada yer verilen yabancı mevzuat örnekleri de incelendiğinde yatlar ve genel deniz

taşıtları arasında bir ayrıma gidilmesi tercihinde bulunulmadığı, ancak "konut" nitelendirmesine dayalı farklı bir değerlendirme yapılabildiği anlaşılmaktadır. Göçmen kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı da dahil olmak üzere artan kaçakçılık eğilimine karşı gümrük görevlileri özelinde kamu idarelerinin daha geniş bir yetkiyle donatılması elzemdir.

Bu yönde bir yasal düzenlemeye başvurulmasını yakın zamanda gerçekleşen kaçakçılık vakaları da göz önüne alındığında ülkenin ekonomik güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu güvenliğinin ve genel sağlığının korunması açısından elzem bir husus olduğunu değerlendirmekteyim. Ancak tasarlanan mevzuat hükümlerinin ülkemizin ekonomik menfaatleri açısından da önemli bir yeri olan yat turizmini zedeleyici bir şekilde uygulanmaması ve hassas bir dengenin tesis edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

1. Birleşik Krallık, Gümrük ve Vergi İdaresi Kanunu (Customs and Excise Management Act), 1979, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1979/2/section/163>, E.T: 23/3/2023.
2. Capital (2022), <https://www.capital.com.tr/haberler/tum-haberler/turkiyede-her-2-bin-kisiye-bir-tekne-dusuyor-italyada-68>, E.T: 24/3/2023.
3. Cullum, D. (1994), "The Fourth Amendment and Maritime Drug Searches: Is There a Legitimate Expectation of Privacy on Vessels at Sea?", University of Chicago Legal Forum, 1994(16), 367-394. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1167&context=uclf>, E.T: 25/08/2022.
4. Çöpoğlu, H.S. (2019), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama Koruma Tedbirinde Belirlilik İlkesi", Ankara Barosu Dergisi, 2019(1), 155-229.
5. Danıştay 10. Daire, Esas No: 2016/11956, Karar No: 2021/5766, T. 23/11/2021, <https://karararama.danistay.gov.tr/>, E.T:12/12/2022.
6. Fransız Gümrük Kanunu, Code des Douanes, Fransa, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071570/LEGISCTA000006099258/#LEGISCTA000006099258, E. T: 23/3/2023.
7. Günday, M. (2011), İdare Hukuku, Ankara, İmaj Yayınevi.
8. Gümrük Muhafaza Hizmetleri Yönergesi, https://www.gumrukulliyati.com/index.php?id=docs/gumruk_mevzuati/dosyalar/diger_yonetmelikler/gumruk_muhafaza_hizmetleri_yonergesi.htm#secili, E.T:13/9/2022.

9. Ha Viet, T. (2011), "Contemporary Trends In Vessel Boarding: An Overview", The United Nations – The Nippon Foundation of Japan Fellowship Programme, https://www.un.org/oceancapacity/sites/www.un.org.oceancapacity/files/ha_1011_vietnam.pdf, E.T: 22/3/2023.
10. Koper, M. (2022), Ceza Yargılamasında Arama ve Elkoyma, Ankara, Seçkin Hukuk.
11. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri, 2022 Yılı Sınır Giriş-Çıkış İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/111370,2022yilliksinirbultenilxs.xlsx?0>, E.T: 24/3/2023.
12. Malta Gümrük Talimatnamesi (Chapter 37 of Customs Ordinance), 1909, <https://legislation.mt/eli/cap/37/eng/pdf>, E.T: 23/3/2023.
13. Masat, Y. (2019), "5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na Göre Arama, Elkoyma ve Müsadere", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
14. NORVEÇ EŞYANIN İTHALİNE VE İHRACINA İLİŞKİN KANUN (ACT RELATING TO THE IMPORTATION AND EXPORTATION OF GOODS (MOVEMENT OF GOODS ACT), 1/1/2023, [HTTPS://LOVDATA.NO/DOKUMENT/NLE/LOV/2022-03-11-9#KAPITTEL_8](https://LOVDATA.NO/DOKUMENT/NLE/LOV/2022-03-11-9#KAPITTEL_8), E.T: 23/3/2023.
15. Smith, H. ve Santamaria, K. (2021), "Searches and Seizures at the Border and the Fourth Amendment", Congressional Research Service Report (R46601), <https://crsreports.congress.gov>, E.T: 22/3/2023.
16. Şahin, İ. (2010), "ABD Federal Mahkemelerinin Sınırlarda Bilgisayar Aramalarına İlişkin Kararları ve Değerlendirmeler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2010 (89), 277-322.
17. Şanlı Atay, Y. (2011), "Türk İdare Hukukunda Adsız Düzenleyici İşlemler", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
18. Şen, E. (2013), "Araç Araması", <https://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/1065968-arac-aramasi>, E.T:12/9/2022.
19. Şen, E. (2018), "Üst ve Taahhüt Aramasının Yasal Dayanağı", <https://www.hukukihaber.net/ust-ve-tasit-aramasinin-yasal-dayanagi-makale,6093.html>, E.T: 12/9/2022.
20. Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Önok, M. (2019), Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, Seçkin Hukuk.
21. The United States Code, Title 19, Art. 482&1581, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/19/1581>, E.T: 23/3/2023.
22. THE UNITED STATES COAST GUARDS BOATING SAFETY DIVISION (USCG) (2016), "A BOATER'S GUIDE TO THE FEDERAL REQUIREMENTS FOR RECREATIONAL BOATS AND SAFETY TIPS", [HTTPS://WWW.USCGBOATING.ORG/IMAGES/420.PDF](https://www.uscgboating.org/images/420.pdf), E.T: 21/3/2023.
23. The United States Court of Appeals (Eleventh Circuit) (1983), "Case of United States v Gollwitzer", T. 14/12/1983, <https://www.casemine.com/judgement/us/5914905eadd7b0493457572c>, E.T: 24/06/2022.
24. The United States District Court (North Carolina) (1979), "Case of United States v. Whitmire", 595 F.2d 1303 (5th Cir. 1979), <https://casetext.com/case/united-states-v-whitmire>, E.T: 24/06/2022.
25. The United States Supreme Court (1985), "Case of California v. Carney", No. 83-859, T. 13/5/1985, <https://caselaw.findlaw.com/us-supreme-court/471/386.html>, E.T: 24/06/2022.
26. POLİSİN ARAMA YETKİSİNE KISITLAMA: YAZILI EMİR OLMADAN ÜST VE ARAÇ ARAMASI YAPILAMAYACAK, [HTTPS://T24.COM.TR/HABER/POLİSİN-ARAMA-YETKİSİNE-KISITLAMA-YAZILI-EMİR-OLMADAN-UST-VE-ARAC-ARAMASI-YAPILAMAYACAK,1027869](https://T24.COM.TR/HABER/POLİSİN-ARAMA-YETKİSİNE-KISITLAMA-YAZILI-EMİR-OLMADAN-UST-VE-ARAC-ARAMASI-YAPILAMAYACAK,1027869), E.T: 13/9/2022.
27. Söyler, Y. (2016), "Karşılaştırmalı Hukukta Resmî Gazeteler ve Hukuki Güvenlik İlkesi", Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (2), 107-134.
28. VREVIČH, B. (1984), "TREATING A VESSEL LIKE A HOME FOR PURPOSES OF CONDUCTING SEARCH", SAN DIEGO LAW REVIEW, 21(3), 751-768, [CHROME-EXTENSION://EFAIDNBMMNNIBPCAJPCLCLEFINDMKAJ/HTTPS://DIGITAL.SANDIEGO.EDU/CGI/VIEWCONTENT.CG?ARTICLE=1731&CONTEXT=SDLR](https://EFAIDNBMMNNIBPCAJPCLCLEFINDMKAJ/HTTPS://DIGITAL.SANDIEGO.EDU/CGI/VIEWCONTENT.CG?ARTICLE=1731&CONTEXT=SDLR), E.T: 22/3/2023.
29. YARGITAY 15. CEZA DAİRESİ, T. 9/11/2015, E. 2015/6632, K. 2015/30973, WWW.LEXPERA.COM.TR, E.T: 1/7/2022.
30. 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.
31. 4/11/1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme)
32. 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
33. 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu.
34. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
35. 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu.
36. 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu.
37. 7/10/2009 tarihli ve 27369 (mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Gümrük Yönetmeliği.
38. 24/7/2009 tarihli ve 27298 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Deniz Turizmi Yönetmeliği.
39. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği.
40. 21/1/2017 tarihli ve 29995 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği.
41. 6/11/2001 tarihli ve 24575 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No: 9).

M. Burak TÜFENK¹

1. Ticaret Bakanlığı, buraktufenk@hotmail.com.tr

Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisi Üzerine Genel Bir Bakış

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, uluslararası ticarete blockchain teknolojisini kullanmanın potansiyel faydalarını ve zorluklarını incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan ikincil veri analizi kullanılmıştır. Bulgular, bu teknolojinin uluslararası ticarete etkisini daha derinden anlaşılmasını göstermektedir. Bu çalışmanın sınırlamaları, incelenen kaynakların sınırlamalarına ve uluslararası ticaret alanında blockchain teknolojisinin gelişen doğasına tabidir. Bu makale, uluslararası ticarete blockchain teknolojisinin faydaları ve zorluklarını keşfetmekte ilgilenen araştırmacılar ve uygulayıcılar için rehber olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Teknoloji, Blockchain.

JEL Sınıflama Kodları: F14, O3.

An Overview of Blockchain Technology in International Trade

Abstract

The main purpose of this research is to examine the potential benefits and challenges of using blockchain technology in international trade. Secondary data analysis, one of the qualitative research methods, was used in the study. The findings suggest a deeper understanding of the impact of this technology in international trade. The limitations of this study are subject to the limitations of the sources examined and the evolving nature of blockchain technology in the field of international trade. This paper is expected to serve as a guide for researchers and practitioners interested in exploring the benefits and challenges of blockchain technology in international trade.

Keywords: International Trade, Technology, Blockchain.

JEL Codes: F14, O3.

Giriş

Günümüzde sürekli gelişim halinde olan ve dijital dönüşümün kapısını aralayan blockchain teknolojisi hayatımızın her alanında değişimleri beraberinde getirmiştir. Henüz gelişmekte olan blockchain teknolojisi birçok sektörü etkilediği gibi uluslararası ticaret işlemleri içinde önem kazanmıştır. Dijital dönüşümün yeni nesil evresi olan blockchain teknolojisi tedarik zinciri yönetimi, uluslararası ticarete ödemeler ve ticaret finansmanı dahil olmak üzere uluslararası ticarete çeşitli süreçleri kolaylaştırmaya yardımcı olabilecek çeşitli avantajlar sunmaktadır.

Uluslararası ticaret, küresel ekonominin kritik bir yönüdür ve son yıllarda hızla gelişmektedir. Dijital teknolojilerin ortaya çıkışı, uluslararası ticaretin yürütülme şeklini önemli ölçüde değiştirdi ve bu eğilimin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir. Dijitalleşme sürecine yeni bir evrim getiren başta blockchain teknolojisi, uluslararası ticaretin verimliliğini ve şeffaflığını artırarak daha hızlı ve daha erişilebilir hale getirmiştir. Bununla birlikte, mevcut sistem hala yüksek işlem maliyetleri, uzun uzlaşma süreleri ve taraflar arasında güven eksikliği gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Blockchain teknolojisi, aracılara ihtiyaç duymadan taraflar arasında güvenli ve şeffaf işlemlere izin veren merkezi olmayan bir defter sistemi olarak faaliyet gösterdiğinden uluslararası ticarete blockchain teknolojisinin mevcut zorlukları geliştirme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Bu araştırma, uluslararası ticarete blockchain teknolojisini kullanmanın potansiyel faydalarını ve zorluklarını keşfetmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu teknolojinin uluslararası ticaret sektörü üzerindeki rolünü araştırmak için nitel bir araştırma yöntemi olan ikincil veri analizi kullanılmıştır. Bulgular, bu sektörde meydana gelen önemli değişikliklere işaret etmekte ve

hem bu teknolojinin kullanımıyla ilgili potansiyel zorlukları hem de sayısız potansiyel faydalarını olumlu yönünü vurgulamaktadır. Bu çalışma, blockchain teknolojisinin ve uluslararası ticaret ortamının hızla gelişen doğasının, analizin güncelliği ve kapsamlılığı açısından bazı sınırlamalara yol açabileceğini kabul etmektedir. Bununla birlikte, uluslararası ticaret bağlamında blockchain teknolojisinin faydaları ve zorluklarına genel bir bakış sunarak mevcut bilgi birikimine katkıda bulunması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için uluslararası ticarete blockchain teknolojisinin benimsenmesinin etkileri hakkında bilgi vermektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde blockchain teknolojisi başlığı altında blockchain teknolojisinin kavramı, özellikleri ve ağ yapısı üzerine bir inceleme yapılmıştır. Ardından ikinci bölümde uluslararası ticarete blockchain teknolojisi alanları başlığı altında tedarik zinciri yönetimi, ticaret finansmanı, fikri mülkiyet hakları, sınır ötesi ödemeler ve gümrük ve sınır kontrolü konuları incelenmiştir. Daha sonra üçüncü ve dördüncü bölümde blockchain teknolojisinin uluslararası ticarete kullanımını gösteren örnek projeler ile bu teknolojiyi kullanan ülkelerin araştırması yapılmıştır. Son bölümde ise, uluslararası ticarete blockchain teknolojisine genel bir bakış başlığı altında faydaları ve zorlukları değerlendirilmiştir.

Metodoloji

Metodoloji, uluslararası ticarete blok zinciri teknolojisini kullanmanın faydalarını ve zorluklarını incelemek için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca, literatür taramasından kaynaklanan nitel bir araştırma yöntemi olan ikincil veri analizi kullanılarak makaleler analiz edilmekte ve bulgular ana temalar temelinde sentezlenmektedir. Çalışmaların doğruluğu ve genel kalitesi, akademik makaleler, araştırma makaleleri ve endüstri raporları dahil olmak üzere çeşitli kaynaklar üzerinden bilgiler toplanarak analiz edilmiştir.

Literatür İncelemesi

Araştırma literatürü, blockchain teknolojisinin uluslararası ticaret alanında güncel konu ile paralelliğini göstermek amacıyla bazı çalışmaların özetlerine yer verilmiştir.

Alsalmim vd. (2023), ithal edilen yabancı mallara ilişkin akreditif ve banka havalelerindeki mevcut engelleri incelenmiş ve bu engellerin çözümü için blockchain teknolojisinin kullanılmasını önermiştir.

Harris (2022), izinsiz blok zinciri modellerinin uluslararası ticaret için nasıl daha uygun olduğunu ve bir blok zincirindeki sıralı işlemlerin, malların ithalat ve ihracatındaki vergilerden kaçınmakla ilgili dolandırıcılığı azaltmaya nasıl yardımcı olabileceğini göstermiştir.

Kowalski vd. (2021), ticaret finansmanında ticaret ortakları arasında süregelen güven sorunlarına olası bir çözüm olarak blockchain teknolojisini savunmuştur.

Samad vd. (2022), lojistik sektöründe blockchain teknolojisinin uygulanmasını sağlayabilecek faktörleri tanımlayarak bunlar arasındaki karşılıklı bağımlılıkları, hiyerarşik yapıyı ve nedensellikleri ortaya koymuştur.

Siddik vd. (2021), 2009-2018 dönemi için dünya verilerini kullanarak blockchain ve uluslararası ticaret arasındaki bağlantıyı ampirik olarak incelemiştir.

Slatvinska vd. (2022), blockchain teknolojisinin uluslararası ticaret ve finansal iş üzerindeki etkisini ölçmüştür.

Sreerakhi vd. (2022), blockchain teknolojisinin tedarik zinciri ağlarındaki zorlukların üstesinden gelmesine nasıl yardımcı olduğunu incelemeyi amaçlamıştır.

Toorajipour vd. (2022), uluslararası ticarete eşler arası ticari işlemleri geliştirmek için blockchain teknolojisi nasıl kullanılabileceğini açıklamıştır.

Wang vd. (2022), blockchain teknolojisinin tedarik zinciri finansmanında katılımcıların rollerini (kim?), güdüleri (neden?), kaynakları (ne?) ve uygulamaları (nasıl?) hizmet odaklı mantık ve sosyal mübadele teorisi merceğinden analiz etmiştir.

Zhe vd. (2022), lojistik endüstrisinde blockchain teknolojisinin uygulanmasının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak uygulama senaryolarını açıklamıştır.

1. Blockchain Teknolojisi

1.1. Blockchain Teknolojisi Kavramı

Blockchain teknolojisi, önceden bilinmeyen tarafların, işlem doğruluğunun ve eksiksizliğinin bağımsız doğrulayıcıların fikir birliği kullanılarak doğrulandığı, tamamen dağıtılmış bir temelde herhangi bir veri tabanını ortaklaşa oluşturup sürdürdürebildiği bir yöntemle dayanmaktadır. Blockchain teknolojisinin arkasındaki fikir, Stuart Haber ve W. Scott Stornetta'nın kriptografik olarak güvenli blok zincirleri üzerine çalışmalarını yayınladığı 1991 yılına kadar uzanmaktadır. Daha sonra 2008 yılında takma adlı Satoshi Nakamoto'nun Bitcoin teknik incelemesini yayınlamasıyla birlikte blockchain teknolojisi önem kazanmıştır (Tijan vd., 2019:2).

Blockchain teknolojisi, çeşitli yazarlar tarafından tanımlanmıştır: Blockchain, gelişmiş kriptografi kullanılarak güvence altına alınan, eşler arası ağdaki eş düğümler arasında çoğaltılan ve işlem günlüğü üzerinde anlaşmak için mutabakat mekanizmasını kullanan, değişmez dağıtılmış bir dijital defter olarak tanımlanmıştır (Gamage vd., 2020:3). Blockchain, işlemi düğümler tarafından doğruladıktan sonra işlemi halka açık bir şekilde depolayan dijital bir defterdir (Mohanta vd., 2018:1). Blok zinciri, "akıllı sözleşmeler" ve diğer yardımcı teknolojiler için bir sistemle birlikte fikir birliği ile oluşturulan eşler arası dağıtılmış bir defterdir (Komalavalli vd., 2020:349). Blockchain, değişmez, merkezi olmayan bir kamu defteri oluşturmak için eşler arası ağ hesaplama ve

kriptografiyi birleştiren yeni bir dijital teknolojidir (Davidson vd., 2018:639). Blockchain, eşler arası bir ağ üzerinden doğrulanabilen ve senkronize edilebilen verileri depolamak için kronolojik, şifreli ve zincirleme bloklar kullanan merkezi olmayan bir paylaşımlı defterdir (Schlegel vd., 2018: 3478).

1.2. Blockchain Teknolojisinin Özellikleri

Blockchain teknolojisinin farklı özellikleri ve yetenekleri, dijital varlıklarımızın işlenmesinde, iletişimde ve güvenliğinde, kripto para birimleri ile olan ilişkisinin çok ötesine uzanan dönüştürücü değişimlere yol açmıştır. Bu teknolojinin temel özellikleri şu şekildedir (Zheng, vd., 2018:357):

Ademi merkeziyetçilik: Geleneksel merkezi işlem sistemlerinde yaşanan maliyet ve performans sınırlamalarının azaltılmasında hayati bir rol oynamaktadır. Bu tür sistemlerde, işlemler merkezi bir kurum aracılığıyla doğrulanır ve bu da genellikle merkezi sunucularda önemli masraflara ve performans darboğazlarına yol açmaktadır. Bununla birlikte, bir blok zincir ağında işlemler, merkezi bir kurumdan kimlik doğrulama gerektirmeden doğrudan eşler arasında gerçekleşmektedir. Blockchain teknolojisinin bu özelliği, aynı anda merkezi sunucudaki performans kısıtlamalarını hafifletirken, geliştirme ve işletme giderleri dahil olmak üzere sunucu maliyetlerini önemli ölçüde azaltmaktadır.

Kalıcılık: Ağın dağıtılmış blokları boyunca her bir işlemin zorunlu olarak onaylanması ve kaydedilmesi sayesinde, blok zincirinin kurcalamaya karşı sağlamlığı neredeyse aşılammamaktadır. Ek olarak, yayınlanan her blok, tüm işlemlerin incelenmesini sağlamak için birden fazla düğüm tarafından doğrulamaya tabi tutulmaktadır. Böylelikle, kurcalamaya yönelik herhangi bir girişim, blok zincir sistemi içinde oldukça tespit edilebilir hale gelmektedir.

Anonimlik: Her kullanıcı, etkileşimleri için oluşturulan benzersiz bir adresi kullanarak blockchain ağına bağlanma yeteneğine sahiptir. Ayrıca kullanıcılar, kimliklerinin ifşa edilmesini önlemek için birden çok adres oluşturma seçeneğine de sahiptir. Dolayısıyla, kullanıcıların özel bilgilerine sahip merkezi bir varlık yoktur. Bu mekanizma, her blok bir dereceye kadar anonimlik sağladığından, blok zinciri içinde belirli bir düzeyde işlem gizliliği sağlamaktadır.

Denetlenebilirlik: Blok zincirindeki her işleme, kimlik doğrulama ve kayıt sağlayan bir zaman damgası eşlik etmektedir. Kullanıcılar, dağıtılmış ağ içindeki herhangi bir düğüme bağlanarak geçmiş kayıtların sorunsuz bir şekilde doğrulanmasına ve izlenmesine olanak tanımaktadır. Bitcoin blok zinciri söz konusu olduğunda, her işlem yinelemeli olarak önceki işlemlerine kadar izlenebilmektedir. Blok zincirindeki bu doğal izlenebilirlik ve şeffaflık, depolanan verilerin görünürlüğünü ve hesap verebilirliğini önemli ölçüde artırmaktadır.

1.3. Blockchain Teknolojisinin Ağ Yapısı

Blockchain altyapısı, eşlerin otomatik, şeffaf ve güvenli bir şekilde bilgi ve işlem alışverişinde bulunmasını sağlamaktadır. Blockchain teknolojisi, geleneksel merkezi veya çok merkezli yapılardan farklı olarak, bu süreçleri kaydetmek ve verilerin bütünlüğünü korumak için dağıtılmış bir veri tabanı yapısı kullanmaktadır (Yener, 2020:8).

Halihazırda sosyal medya platformları, e-posta programları, iletişim yazılımları, e-sağlık sistemleri ile e-devlet, e-gümrük, e-ticaret platformları, e-lojistik gibi çeşitli teknolojik uygulamalar, farklı alanlarda veri aktarımı için araçlara güvenmektedir. Ne yazık ki, bu transferler genellikle yeterli güvenlik önlemlerinden yoksundur. Ancak "Blockchain Teknolojisi", değerli ve özel varlıkların aktarımı için çok yönlü uygulamaları ve yetenekleri sayesinde hem yüksek güvenlik hem de verimlilik sağlayan dağıtık bir veri tabanı çözümü sunmaktadır (Topcu ve Sarıgül, 2020:28).

Şekil 1: Ağ Türleri (Usta & Doğantekin, Blockchain 101 v2, 2018).

Şekil 2’de yer alan ağ türlerinden de anlaşılacağı üzere tek merkezli ağ yapısı, bir merkez sunucunun tüm diğer kullanıcılar tarafından erişilebildiği, genellikle merkezi bir kontrol mekanizmasına sahip olduğu görülmektedir. Çok merkezli ağ yapısında da birden fazla merkezi sunucunun bulunduğu bir ağ türü olarak karşımıza çıkmakta ve bu ağlarda, sunucular genellikle farklı konumlarda bulunur ve bu sunucular arasında belirli bir düzeyde veri alışverişi olabilmektedir. Dağıtık ağ yapısı ise, herhangi bir merkezi sunucunun bulunmadığı bir ağ türü görevi yaptığından tüm kullanıcılar birbirleriyle doğrudan etkileşim halindedir ve tüm veri işlemi ile depolama işlemleri dağıtık olarak gerçekleştirilmektedir.

2. Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisi Alanları

2.1. Tedarik Zinciri Yönetimi

Tedarik zinciri yönetimi süreci, hammaddeden başlayarak nihai tüketicilere kadar ürünlerin taşınması, depolanması ve teslim edilmesi döngüsünün tamamını kapsamaktadır. Blockchain teknolojisinin tedarik zincirlerine, özellikle tedarik zincirlerinin birincil hedefleri olan verimliliği artırma ve maliyetleri düşürme gibi sayısız fayda sunması beklenmektedir (Park ve Li, 2021:3).

Blockchain, paydaşların verileri güvenilir bir şekilde yürütebileceği, erişebileceği ve paylaşabileceği bir dijital defter oluşturarak çeşitli tedarik zinciri

süreçlerini sorunsuz bir şekilde entegre etme konusunda içsel bir yeteneğe sahiptir. Tüm tedarik zinciri katılımcılarının satın alımlarını takip etmede zorluklar oluşturan geleneksel tedarik zincirinin aksine, blockchain, paylaşılan bir dijital defter aracılığıyla hacim takibini kolaylaştırmaktadır. Blockchain teknolojisinden yararlanarak, talep tahmini, envanter yönetimi ve talep kesintisi durumunda yedekleme planları geliştirilebilmektedir. Bu da envanterin daha büyük ölçekte, daha yüksek hassasiyetle ve daha iyi izlenmesine yol açmaktadır (Sheel ve Nath, 2019:1355).

2.2. Ticaret Finansmanı

Ticaret finansmanı, işlem risklerini azaltan ve işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılayan akreditifler gibi ürünleri kapsamaktadır. Basit bir ifadeyle, bir ihracatçı sevk edilen mallar için bir ithalatçıdan ön ödeme talep eder ve ithalatçı riski azaltmak için ihracatçıdan sevkiyatı kanıtlayan belgeleri sağlamasını istemektedir. Dolayısıyla, ithalatçının bankası bir akreditif düzenleyerek ve belge ibrazında ödemeyi sağlayarak ihracatçıya veya bankasına yardımcı olmaktadır. Ancak, malların ödeme vadesinden önce teslim edildiği açık hesap işlemlerine yönelik artan bir eğilim olduğundan bu durum ihracatçının riskini artırır ve ek işletme sermayesi finansmanı gerektirmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2018:6).

Mevcut geleneksel ticaret finansmanı, bir ticaret işlemine dahil olan birden fazla katılımcının bir arada çalışması gerektiği için, kağıt belge ve işlemlerin yoğunluğu nedeniyle yüksek maliyetli ve zahmetli süreçlerle bağlantılıdır. Ayrıca dolandırıcılık riski, güvenilirliğin tespit ve önlenmesi gibi sorunlar da bulunmaktadır. Blockchain teknolojisi, bu sorunları aşmak için umut vaat etmektedir. Bu teknoloji, işlemlerin güvenliğini artırarak, geleneksel ticaret finansmanı işlemlerinin kağıt belge yoğunluğunu azaltarak ve prosedürleri, özellikle akreditifleri basitleştirme ve otomatikleştirme potansiyeline sahiptir (Ganne, 2018:20). Blockchain teknolojisi, ticari belgelerin ve işlemlerin daha güvenli, şeffaf ve hızlı bir şekilde yönetilmesine yardımcı olarak taraflar arasında güvenli bir dijital ortam sağlayarak sahteciliği önlemektedir. Bu da ticaret finansmanında maliyetleri ve risklerini azaltmaktadır.

2.3. Fikri Mülkiyet Hakları

Uluslararası ticarete fikri mülkiyet haklarının korunması çok önemlidir. Blockchain teknolojisi, IP mülkiyeti ve işlemlerinin merkezi olmayan ve değiştirilemez kayıtlarını oluşturarak yenilikçi bir çözüm sunmaktadır. Bu, içerik oluşturucuların, mucitlerin ve işletmelerin sahiplik kanıtı oluşturmasına, IP varlıklarının lisanslanmasını ve kullanımını izlemesine ve haklarını daha etkili bir şekilde uygulamasına olanak tanımaktadır. Blockchain tabanlı IP kayıtları, paydaşlar arasında güveni artırabilir ve fikri mülkiyet ihlalleriyle ilgili anlaşmazlıkları azaltabilmektedir (Ganne, 2018:57-67).

2.4. Sınır Ötesi Ödemeler

Blockchain teknolojisi, sınır ötesi ödemeler için daha hızlı işlem gerçekleştirme, azaltılmış maliyetler, gelişmiş güvenlik ve artırılmış şeffaflık dahil olmak üzere çeşitli avantajlar sunmaktadır. Geleneksel sınır ötesi ödeme sistemleri genellikle aracılara içerir ve bu da gecikmelere ve daha yüksek ücretlere neden olmaktadır. Blockchain tabanlı çözümler, aracılara olan ihtiyacı ortadan

kaldırarak ve ödeme sürecini kolaylaştırarak doğrudan eşler arası işlemlere olanak tanımaktadır. Blok zincirindeki akıllı sözleşmeler, ödeme anlaşmalarını otomatikleştirebilir ve işlemlerde şeffaflık sağlayabilmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2021).

2.5. Gümrük ve Sınır Kontrolü

Blockchain teknolojisi, ticaretle ilgili bilgilerin güvenli ve verimli bir şekilde doğrulanmasını sağlayarak gümrük ve sınır kontrol süreçlerini dönüştürme potansiyeline sahiptir. Tedarik zinciri bilgilerinin bir blok zinciri üzerinde bir arada tutulması, izleme ve düzenleyici raporlama gerekliliklerine uyum konusunda yardımcı olmaktadır. Yetkililer, malların mülkiyeti, menşei, orijinalliği ve fiyatı hakkında bilgi içeren bir blok zinciri kaydını inceleyebilmektedir. Blok zincirindeki veriler sayesinde düzenleyiciler riski değerlendirebilir, mal ve/veya fon akışlarını hedefleyebilir ve böylelikle bunun takibini sağlayabilmektedir. Elektronik iletim, yetkililerin risk değerlendirmelerini önceden yapmalarına ve sınır geçişlerini hızlandırmalarına olanak tanımaktadır. Blok zinciri uygulaması geleneksel merkezi veri tabanı sistemlerinin aksine veri toplama ve izleme verimliliğini artırdığı, güvenlik önlemlerini güçlendirdiği, giderleri azalttığı ve yüksek şeffaflık yoluyla ile de dolandırıcılığı azaltmaktadır (Fefer, 2019:2).

3. Blockchain Teknolojisinin Uluslararası Ticarete Kullanımını Gösteren Örnek Projeler

Uluslararası ticarete blockchain teknolojinin uygulanması birlikte bu teknolojinin gelişimini kolaylaştıracak bazı proje örnekleri şunlardır: Ticaret finansmanı, KYC, Sigorta, Ticari belgelerin dijitalleştirilmesi, Nakliye ve Lojistik/Tedarik Zinciri ile Diğer Girişimler (pazar yerleri dahil) gibi alanların içerisinde yer alan bazı projeler aşağıda kısaca ele alınmıştır (Dünya Ticaret Örgütü, 2020:22-48).

Contour: Akreditiflerle ilgili süreçleri dönüştürmek için Corda destekli bir açık endüstri platformunu başlatan Voltron girişimi altındaki bir markadır. Platform, katılımcıların kendi düğümlerini barındırmasına izin verir ve akreditif işlemleri için başvuru gönderme, gümrükleme, düzenleme, düzeltmeler, sunum ve dijital belge sağlayıcılarla entegrasyon dahil olmak üzere kapsamlı bir iş akışı sunmaktadır. Kullanıcı bilgilerinin korunması için bankacılık standartlarına uygun güvenlik önlemleri uygulanmaktadır. Contour, hizmetlerini garanti çözümlerini içerecek şekilde genişletmeyi ve gelecekte belgesel koleksiyonları için dijital belge tabanlı bir çözüm geliştirmeyi planlamaktadır.

Marco Polo [TradeIX]: Blockchain teknolojisi üzerine kurulmuş bir ticaret finansmanı platformudur. Gerçek zamanlı veri alışverişini kolaylaştırarak ve araçlara olan ihtiyacı azaltarak ticaret finansmanı süreçlerini basitleştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Platform, alıcılar, satıcılar ve finansal kurumlar arasında kesintisiz iletişim ve finansman sağlamaktadır.

We.Trade: Büyük Avrupa bankaları tarafından geliştirilen bir konsorsiyum blok zinciri platformudur. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) uluslararası ticaretle uğraşmaları için dijital bir pazar yeri sağlamaktadır. Platform, güvenli ticaret işlemleri, otomatik belge işleme ve finansman seçenekleri sunarak KOBİ'ler için küresel ticarete erişimi basitleştirmektedir.

Minehub: Madencilik ve metal endüstrisi için dijital tedarik zinciri platformu olarak tasarlanmıştır. Platform, sözleşme, lojistik, spesifikasyonlar, finans ve belge yönetimi dahil olmak üzere fiziksel emtia işlemleri için ticaret sonrası uzlaştırma süreçlerinin uçtan uca koordinasyonunu desteklemektedir.

Clipeum: Aralarında Société Générale, Natixis, Commerzbank, Euler Hermes, Tikehau Capital ve R3'ün de bulunduğu bankalar, sigorta şirketleri ve varlık yöneticilerinden oluşan bir Avrupa konsorsiyumudur. KYC ile ilgili belgelerin toplanması ve bir araya getirilmesi açısından iş

birliği için açık kaynaklı bir finansal ekosistem oluşturarak sektördeki birçok yetersizliği ve diğer zorlukları çözmeye çalışmaktadır.

Insurwave: Sigorta müşterilerini sigorta piyasasına etkin, özel ve veri açısından zengin bir şekilde bağlayan bir hizmet olarak yazılım (SaaS) özel blok zinciridir. Şirket, doğal olarak birden fazla taraf, yüksek işlem hacimleri ve önemli düzeyde mutabakattan oluşan karmaşık deniz sigortası ekosisteminde var olan zorlukları ele almayı amaçlamaktadır. Insurwave, kurumsal risk ile sigorta sermayesi arasındaki mesafeyi azaltmak için bulut ve kriptografi teknolojilerini kullanmaktadır. Insurwave çözümü, risk değerlendirmesini ve hizmet teklifini iyileştirmekte ve bir satışı çevreleyen çeşitli süreçlerin otomasyonu veya kaldırılması yoluyla maliyetleri azaltmaktadır.

CamelONE: Tedarik zincirindeki tüm paydaşları entegre eden ve birbirine bağlayan bir platformdur. Singapur merkezli vCargo Cloud'un öncülük ettiği girişim, devlet kurumları, tüccarlar, nakliye komisyoncuları, depolar, havayolları, nakliye hatları, bankalar, finans kurumları ve kargo sigorta şirketleri arasında etkileşim için bir ekosistem oluşturarak ticaret ve tedarik zincirleri için uçtan uca tüm süreci dijitalleştirmeyi amaçlamaktadır. CamelONE, özünde bir ticareti kolaylaştırma platformu, bir kargo topluluğu platformu ve sektöre özel e-ticaret dikey pazarlarından oluşmaktadır.

edoxOnline: Belge düzenleme sürecini kolaylaştırmak, hataları azaltmak ve taslak hazırlama ve nihai belge düzenlemeyi hızlandırmak için uluslararası ticaret işleminin tüm farklı taraflarını birbirine bağlayan ve birbirine bağlayan uluslararası ticaret belgelerinin dijitalleştirilmesi için bir ticaret sonrası uygulama platformudur. Ekosistemi, çok uluslu şirketlerden ve KOBİ'lerden dünya çapında ihracatçıları, ithalatçıları ve ticaret şirketlerini, ticaret odalarını, resmi makamları, gemi sahiplerini, taşıyıcıları, deniz acentelerini, gümrük acentelerini, nakliyecileri, gözetim ve fumigasyon şirketlerini ve farklı satıcı türlerini içermektedir.

Trusple: Ant Group'un blok zinciri tabanlı teknoloji çözümleri olan AntChain tarafından desteklenen, sınır ötesi ticarete güven oluşturmak ve KOBİ'leri desteklemek için tasarlanmış uluslararası bir ticaret ve finansal hizmet platformudur. "Güven basitleştirildi" konseptine dayanan Trusple, bir alıcı ve satıcı platformda bir satın alma siparişi oluşturduktan sonra akıllı bir sözleşme oluşturarak çalışmaktadır. Sipariş ve ilgili nakliye ve ödeme koşulları da sözleşmeye yazılmaktadır. Gerekli, ilgili ve usule ilişkin tüm koşullar karşılandığında ödemeler otomatik olarak tetiklenir ve işleme konmaktadır. Bu otomatik süreç, geleneksel olarak manuel ve kağıt tabanlı uluslararası ticaret değer zincirini dijitalleştirmekte ve aynı zamanda bilgilerin kurcalanmaya karşı korumalı olmasını sağlamaktadır.

TradeLens: IBM ve Maersk arasındaki bir iş birliği olan TradeLens, tedarik zinciri için tüm tedarik zinciri ekosistemini birbirine bağlayan bir ticaret platformudur. Platform, tipik tedarik zinciri işlemlerinde yer alan çok sayıda farklı ve birbirine bağımlı taraf arasında uçtan uca tedarik zinciri sevkiyat bilgilerinin ve belgelerinin paylaşımını kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. TradeLens'teki tedarik zinciri bilgileri, gizlilik ve güvenlik ön planda tutularak iletilmekte ve saklanmaktadır.

ReChainME: Birleşik Arap Emirlikleri merkezli çok uluslu bir holding olan Landmark Group tarafından başlatılan izinli bir blok zinciri platformudur. Tedarik zincirinde yer alan kilit katılımcılar arasında kesintisiz bağlantı sağlayarak daha fazla şeffaflık, hız ve hesap verebilirlik sağlamaktadır. Projenin amacı, tedarik zinciri sürecini optimize etmek için tüm üyeler arasında tek bir gerçek ve güvenilir bir görünüm oluşturmaktır. Platform, abonelik ve işlem ücretleri yoluyla gelir elde etmektedir.

TradeTrust: Kendisini, dijital platformlar arasında elektronik ticaret belgelerinin güvenilir bir şekilde birlikte çalışabilirliğini ve alışverişini sağlamak için hükümetleri ve işletmeleri halka açık bir blok zincirine bağlayan, küresel olarak kabul edilmiş bir dizi standart ve çerçeveden oluşan dijital

bir yardımcı program olarak tanımlanmaktadır. Belgelerin dijital olarak doğrulanmasını sağlamak için açık kaynaklı yazılım sağlamaktadır. Şu anda Elektronik Devredilebilir Kayıtlar Model Yasası (MLETR) uyumlu olarak belge kimlik doğrulama, belge kaynağı ve seçici ifşayı kullanmaktadır ve yakında bir kimlik çözümlenme hizmeti sunmayı planlamaktadır.

4. Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisini Kullanan Ülkeler

Henüz gelişmekte olan blockchain teknolojisi, çeşitli süreçlerde şeffaflığı, güvenliği ve verimliliği artırma potansiyeli nedeniyle uluslararası ticarete önemli bir ilgi kazanmıştır. Birkaç ülke, uluslararası ticaret operasyonlarında blok zinciri çözümlerini aktif olarak araştırmakta ve uygulamaktadır. Bunlardan bazılarını aşağıda yer verilmiştir (Dünya Ticaret Örgütü, 2021:16-23).

İtalya: "Made in Italy" girişimi, yüksek kaliteli üretim ürünlerini sertifikalandırmak ve sürdürülebilir araçlardan elde edilen malzemelerle sürdürülebilirlik sertifikasyonundan kimyasal sertifikasyona kadar çeşitli seviyelerde sertifikalandırılmış ürünleri piyasaya sürmek için blok zincirini kullanmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri: Amerika Birleşik Devletleri Gümrük ve Sınır Koruması (CBP) Eylül 2018'de Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (CAFTA) ve Kanada ve Meksika ile ticaret kapsamında giriş özet beyanlarının sunulması sürecinde blok zinciri teknolojisinin uygulanmasına yönelik bir PoC gerçekleştirmiştir.

Çin ve Singapur: Çin ve Singapur gümrük yetkilileri, liman iş ortamını ve ticaretin kolaylaştırılmasını iyileştirmek amacıyla gümrükleme, lojistik ve kargo durumu hakkında bilgi alışverişinde bulunmak için uluslararası ticarete tek pencere blok zincirini geliştirmektedir.

Kanada: Kanada Sınır Hizmetleri Ajansı (CBSA), blok zincirinin daha hızlı, daha güvenilir ve daha

şeffaf bir tedarik zinciri sağlama kapasitesini değerlendirmek için pilot projelere katılmıştır.

Gürcistan: Gürcistan'daki yeni bir blok zinciri girişimi, Gürcistan Gelir Servisi tarafından tercihli CoO'lar düzenleyerek Ethereum Blok Zinciri üzerindeki işleme bir bağlantı sağlayan bir QR kodu oluşturmuştur. Bununla birlikte, ortak ülkelerdeki gümrük yetkilileri, QR kodunu tarayabilmekte veya CoO'daki tüm verilere erişmek için manuel olarak arama yapabilmektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri: Federal Gümrük İdaresi ve Dubai Gümrükleri, gümrük yetkilileri, e-ticaret şirketleri, limanlar, kuryeler, üçüncü taraf lojistik, serbest bölge yetkilileri ağı içinde ticareti kolaylaştırmak ve takip etmek için sınır ötesi e-ticaret blok zinciri tabanlı bir platform geliştirmiştir.

Fas: Gümrük idaresi, DHL ve Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) ile tüccarlar, ekspres posta hizmeti, gümrük idareleri ve diğer paydaşlar hakkında uluslararası işlem verilerini toplamak ve paylaşmak için bir blok zinciri platformu geliştirmek üzere bir iş birliği projesi başlatmıştır.

Suudi Arabistan: Gümrük idaresi, gümrük beyannamelerini ve belgelerini gerçek zamanlı olarak değiş tokuş ederek gümrük işlemlerini hızlandıracak ortak bir blok zinciri platformunun benimsenmesini diğer gümrük idareleriyle birlikte araştırmaktadır.

Endonezya: Gümrük idaresi, mal alışverişini basitleştirmek, belgeleri otomatikleştirmek ve iş birliğini artırmak için blockchain ve TradeLens platformunu kullanmayı hedeflemektedir.

Bunların dışında ise, ülkemizde önde gelen bankalarından biri olan İş Bankası, blockchain teknolojisini kullanarak ödeme garantisi sunarak dış ticarete bir ilke imza atmıştır. İş Bankası, Mayıs 2021'de Şişecam, Kuraray Europe GmbH ve Commerzbank ile birlikte Marco Polo platformunu kullanarak canlı dış ticaret

işlemi gerçekleştirmiştir. Bu işlem, Türkiye'de blockchain teknolojisi ile gerçekleştirilen ilk canlı dış ticaret işlemi olmuştur. Şişecam ve Kuraray GmbH arasındaki ithalat sürecini kolaylaştırmak için Marco Polo platformunda bir akıllı sözleşme oluşturulmasını içermektedir. İş Bankası, işlemin finansal olarak garanti altına alınmasını sağlayarak süreci kolaylaştırmış ve geleneksel yöntemlere göre gereken süreyi azaltmıştır (İş Bankası, 2021).

Ülkemizdeki bir başka gelişme ise, ihracat işlemlerinin dijitalleşmesi ve blockchain altyapısı kanalıyla yürütülmesini amaçlayan "İhracat Sürecinin Blockchain Teknolojisi ile (ülke içinde) Uçtan Uca Tasarımı" projesinde birinci faz tamamlanarak tüm işlemlerin şeffaf bir şekilde takip edilebilmesi, kağıtsız ticaretin hayata geçirilmesi, belirli işlem basamaklarının otomasyonu ve aracı kurumların kaldırılabilmesi gibi proje başında ortaya konan hedeflerin tümü gerçekleştirildiği ve bunun sonucunda ihracatçılar, gümrük müşavirleri, nakliye şirketleri, bankalar, sigorta şirketleri ve kamu kurumları gibi ihracat süreçlerinde yer alan paydaşların blockchain teknolojisini kullanarak şeffaf ve güvenli bir şekilde işlem yapmalarına olanak tanıyan şeffaf ve güvenilir bir ekosistemin kurulabileceği belirlenmiştir (Anadolu Ajansı, 2022).

5. Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisine Genel Bir Bakış

5.1. Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisinin Faydaları

Güvenilirlik: Blockchain teknolojisinin en önemli faydalarından biri, merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan tüm taraflar arasında güvenilir bir ortam oluşturabilmesidir. Uluslararası ticaret bağlamında, işlemlerin doğru, hızlı ve güvenli bir şekilde yapılmasını sağladığı için bu özellikle önemlidir. Blockchain ile tüm taraflar, değiş tokuş edilen bilgilerin doğru olduğundan ve işleme dahil olan diğer taraflara güvenebileceklerinden emin olabilir.

Hız ve Verimlilik: Blockchain teknolojisi, tüm taraflar arasındaki iletişimi hızlandırarak işlemlerin daha verimli bir şekilde yürütülmesini sağlar. Özellikle tüm ticari belgelerin elektronik olarak paylaşılması, belge işlemlerini daha hızlı ve daha ucuz hale getirebilir. Bu, ticari belgelerin daha hızlı işlenebileceği, işlemlerin tamamlanması için gereken sürenin azaltılacağı ve ilgili tüm taraflar için maliyetlerin azaltılabileceği anlamına gelir.

İzlenebilirlik: Blockchain teknolojisinin uluslararası ticaretteki en önemli faydalarından biri, tüm ticari işlemlerin kaydedilmesi ve ürünlerin tüm tedarik zinciri boyunca izlenmesine olanak sağlamasıdır. Bu, tedarik zinciri yönetimindeki hataları tespit etmeyi ve düzeltmeyi kolaylaştırır. Blockchain ile, işleme dahil olan tüm taraflar bilgileri görüntüleyebilir ve doğrulayabilir, böylece ürünlerin zamanında teslim edilmesini ve herhangi bir sorunun hızlı bir şekilde tanımlanıp çözülmesini sağlar.

Şeffaflık: Blockchain teknolojisi, tüm tarafların gerçekleşen işlemleri görmesini sağlayarak ticari işlemleri şeffaf hale getirir. Bu, işlemin her aşamasında tam olarak neler olduğunu görebildikleri için taraflar arasındaki güveni artırır. Bu şeffaflık aynı zamanda tüm taraflar arasında daha iyi bir iletişim sağlayarak ortaya çıkabilecek sorunları çözmek için birlikte çalışmalarını sağlar.

Maliyet Tasarrufu: Blockchain teknolojisi, tüm ticari işlemleri merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan yürüttüğü için işlemlerin maliyeti düşürür. Ayrıca tüm ticaret belgelerinin elektronik ortamda paylaşılması da belge işlemlerinin maliyetini düşürür. Bu, işleme dahil olan tüm tarafların paradan tasarruf edebileceği ve uluslararası ticareti daha uygun maliyetli ve erişilebilir hale getirebileceği anlamına gelir.

İşlemlerin Otomasyonu: Blockchain teknolojisi, akıllı sözleşmelerin kullanımı yoluyla ticari işlemlerin otomatikleştirilmesini mümkün kılar. Taraflar arasındaki sözleşmeler otomatik olarak akdedilir ve işlemler daha hızlı tamamlanır. Bu

otomasyon, hata olasılığını azaltır ve işlemlerin doğru ve hızlı bir şekilde tamamlanmasını sağlar.

5.2. Uluslararası Ticarete Blockchain Teknolojisinin Zorlukları

Standardizasyon: Blockchain endüstrisinde standardizasyon eksikliği önemli bir zorluktur. Teknik standartlar üzerinde anlaşma olmaması, birbiriyle birlikte çalışamayan birden fazla blockchain ağının gelişmesine yol açabilir. Uluslararası ticarete bu, birlikte çalışamayan çoklu ticaret ağlarının oluşmasına yol açarak ticarete ek engeller yaratabilir.

Düzenleyici Çerçeveler: Düzenleyici çerçevelerin eksikliği, uluslararası ticarete blockchain teknolojisinin uygulanmasının karşı karşıya olduğu bir başka önemli zorluktur. Blockchain teknolojisi için düzenleyici ortam hala gelişiyor ve birçok ülke hala teknolojiyi etkin bir şekilde nasıl düzenleyeceğini çözüyor. Ek olarak, farklı ülkelerin farklı düzenleyici gereklilikleri vardır ve bu da blockchain teknolojisinin küresel ölçekte uygulanmasını zorlaştırabilir.

Birlikte Çalışabilirlik: Birlikte çalışabilirlik, uluslararası ticarete blockchain teknolojisinin uygulanmasında önemli bir zorluktur. Farklı blockchain ağları birbiriyle uyumlu olmayabilir, bu da uluslararası ticarete yer alan tüm taraflarca kullanılacak tek, entegre bir ağ oluşturmayı zorlaştırır. Bu birlikte çalışabilirlik eksikliği, ticarete engeller oluşturabilir ve blockchain teknolojisinin potansiyel faydalarını sınırlayabilir.

Maliyet: Blockchain teknolojisinin uygulanmasının maliyeti de özellikle küçük işletmeler için önemli bir zorluk olabilir. Blockchain teknolojisinin uygulanmasının maliyeti yüksek olabilir ve küçük işletmelerin teknolojiyi uygulaması mali açıdan mümkün olmayabilir. Bu, küçük işletmeler için uluslararası ticarete rekabet etme yeteneklerini sınırlayarak önemli bir giriş engeli oluşturabilir.

Karmaşıklık: Blockchain teknolojisi karmaşıktır ve etkili bir şekilde uygulanması için yüksek

derecede teknik uzmanlık gerektirir. Birçok işletme, uluslararası ticarete teknolojinin benimsenmesini sınırlandırabilen blockchain teknolojisini uygulamak için gerekli teknik uzmanlığa sahip olmayabilir. Ayrıca teknolojinin karmaşıklığı, işletmelerin teknolojinin nasıl çalıştığını ve operasyonlarına nasıl fayda sağlayabileceğini anlamalarını da zorlaştırabilir.

Veri Gizliliği ve Güvenliği: Veri gizliliği ve güvenliği, uluslararası ticarete kritik kaygılardır. Blockchain teknolojisi, verileri merkezi olmayan ve değişmez bir defterde depolar ve bu da siber saldırılara karşı korumayı zorlaştırabilir. Ayrıca, bir blockchain ağında veri paylaşımı, mahremiyet ve hassas verilere yetkisiz taraflarca erişilme potansiyeli hakkında endişelere yol açabilir.

Sonuç

Blockchain teknolojisi alanyazını ile uluslararası ticaret sektöründeki yapılan çalışmaların incelenmesi sonucunda; blockchain teknolojisinin geleceği, endüstriler genelinde yıkıcı inovasyon için muazzam bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Öngörüler, kuruluşlar blockchain çözümlerini keşfetmeye ve benimsemeye devam ettikçe, birlikte çalışabilirlik, ölçeklenebilirlik, düzenleme ve diğer teknolojilerle entegrasyondaki gelişmeler blockchainin gelecekteki manzarasını şekillendirmede büyük bir rol oynayacağı yönündedir. Blockchain teknolojisi giderek daha fazla sektörde kullanılmaktadır ve uluslararası ticarete de önemli bir rol oynamaktadır. Bu teknolojinin kullanımı ile uluslararası ticarete blockchain teknolojisi alanlarından özellikle tedarik zinciri yönetimi, ticaret finansmanı, fikri mülkiyet hakları, sınır ötesi ödemeler, gümrük ve sınır kontrolü gibi çeşitli alanlarda avantajlar sunduğunu göstermektedir. Blockchain teknolojisi, işlemlerin daha hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesine yardımcı olurken, taraflar arasında güvenilir bir ortam sağlamaktadır. Ancak, blockchain teknolojisinin kullanımı da bazı zorluklarla karşılaşabilir. Bu zorluklar arasında teknolojinin henüz gelişme aşamasında olması,

yasal düzenlemelerin eksikliği ve yeterli personel eğitiminin sağlanmaması gibi faktörler yer almaktadır. Bu nedenle, blockchain teknolojisinin kullanımı, tamamen yeni bir sistem yerine mevcut sistemlerle entegrasyonu da içerecek şekilde dikkatli bir şekilde planlanmalıdır. Blockchain teknolojisi, uluslararası ticarete mevcut durumda henüz tam anlamıyla kullanılmamakla birlikte, gelecekte daha da yaygınlaşması beklenen bir trenddir. Bu nedenle, işletmelerin ve devletlerin bu teknolojiye uyum sağlaması için gerekli altyapı ve teknolojiye yatırım yapmaları önerilmektedir.

Kaynakça

1. Alsalm, M. S. H., ve Ucan, O. N. (2023). Secure Banking and International Trade Digitization Using Blockchain. *Optik*, 272, 170269.
2. Anadolu Ajansı (2022). Dış Ticarete Blockchain Projesinde İlk Faz Tamamlandı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/dis-ticarete-blockchain-projesinde-ilk-faz-tamamlandi/2644985#> (Erişim Tarihi: 11.06.2023).
3. Davidson, S., De Filippi, P., ve Potts, J. (2018). Blockchains and the Economic Institutions of Capitalism. *Journal of Institutional Economics*, 14(4), 639-658.
4. Fefer, R. F. (2019). Blockchain and International Trade. *Focus*. IF10810, Version, 4. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10810/4> (Erişim Tarihi: 19.06.2023).
5. Gamage, H. T. M., Weerasinghe, H. D., ve Dias, N. G. J. (2020). A Survey on Blockchain Technology Concepts, Applications, and Issues. *SN Computer Science*, 1, 1-15.
6. Ganne, E. (2018). Can Blockchain Revolutionize International Trade? (p. 152). Geneva: World Trade Organization
7. Haber, S., ve Stornetta, W. S. (1991). How to Time-Stamp a Digital Document (pp. 437-455). Springer Berlin Heidelberg.
8. Harris, C. G. (2022, July). Towards a Blockchain Solution for Customs Duty-Related Fraud. In *Database Systems for Advanced Applications. DASFAA 2022 International Workshops: BDMS, BDQM, GDMA, IWBT, MAQTDS, and PMBD, Virtual Event, April 11-14, 2022, Proceedings* (pp. 120-134). Cham: Springer International Publishing.
9. İş Bankası (2021). İş Bankası'ndan Blockchain Teknolojisi ile Dış Ticarete Bir İlk Daha. <https://www.isbank.com.tr/en/about-us/another-breakthrough-in-foreign-trade-with-blockchain-technology-from-isbank> (Erişim Tarihi: 12.06.2023).
10. Komalavalli, C., Saxena, D., ve Laroiya, C. (2020). Overview of Blockchain Technology Concepts. In *Handbook of Research on Blockchain Technology* (pp. 349-371). Academic Press.

11. Kowalski, M., Lee, Z. W., ve Chan, T. K. (2021). Blockchain technology and Trust Relationships in Trade Finance. *Technological Forecasting and Social Change*, 166, 120641.
12. Mohanta, B. K., Panda, S. S., ve Jena, D. (2018, July). An Overview of Smart Contract and Use Cases in Blockchain Technology. In 2018 9th International Conference on Computing, Communication and Networking Technologies (ICCCNT) (pp. 1-4). IEEE.
13. Park, A., ve Li, H. (2021). The Effect of Blockchain Technology on Supply Chain Sustainability Performances. *Sustainability*, 13(4), 1726.
14. Samad, T. A., Sharma, R., Ganguly, K. K., Wamba, S. F., ve Jain, G. (2022). Enablers to the Adoption of Blockchain Technology in Logistics Supply Chains: Evidence From an Emerging Economy. *Annals of Operations Research*, 1-41.
15. Schlegel, M., Zavolokina, L., ve Schwabe, G. (2018). Blockchain Technologies From the Consumers' Perspective: What is there and Why Should Who Care?.
16. Sheel, A., ve Nath, V. (2019). Effect of Blockchain Technology Adoption on Supply Chain Adaptability, Agility, Alignment and Performance. *Management Research Review*.
17. Siddik, M. N. A., Kabiraj, S., Hosen, M. E., ve Miah, M. F. (2021). Blockchain Technology and Facilitation of International Trade: An Empirical Analysis. *FIIB Business Review*, 10(3), 232-241.
18. Slatvinska, V., Demchenko, V., Tretiak, K., Hnatyuk, R., ve Yarema, O. (2022). The Impact of Blockchain Technology On International Trade and Financial Business.
19. Sreerakhi, V., Balagopal, N., ve Mohan, A. (2022). Transforming Supply Chain Network and Logistics Using Blockchain-a Survey. *International Journal of Business Information Systems*, 39(2), 193-218.
20. Tijan, E., Aksentijević, S., Ivanić, K., ve Jardas, M. (2019). Blockchain Technology Implementation in Logistics. *Sustainability*, 11(4), 1185.
21. Toorajipour, R., Oghazi, P., Sohrabpour, V., Patel, P. C., ve Mostaghel, R. (2022). Block by Block: A Blockchain-Based Peer-to-Peer Business Transaction for International Trade. *Technological Forecasting and Social Change*, 180, 121714.
22. Topcu, B. A., ve Sarıgül, S. S. (2020). Dünyada ve Türkiye'de Blok Zinciri Teknolojisi: Finans Sektörü, Dış Ticaret ve Vergisel Düzenlemeler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 27-39.
23. Usta, A., ve Doğanterkin, S. (2018). Blockchain 101 v2. İstanbul: Bankalararası Kart Merkezi.
24. Wang, L., Luo, X. R., Lee, F., ve Benitez, J. (2022). Value Creation in Blockchain-Driven Supply Chain Finance. *Information & Management*, 59(7), 103510.
25. World Customs Organization (2021). The Role of Advanced Technologies in Cross-Border Trade: A Customs Perspective. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wcotech22_e.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2023).
26. World Economic Forum (2021). How Blockchain Technology is Fixing Payments Today and What Comes Next. <https://www.weforum.org/agenda/2021/04/how-blockchain-technology-is-fixing-payments-today-what-comes-next/> (Erişim Tarihi: 18.06.2023).
27. World Trade Organization (2020). Blockchain and DLT in Trade: Where Do We Stand?. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/blockchainanddlit_e.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2023).
28. World Trade Organization (2021). The Role of Advanced Technologies in Cross-Border Trade: A Customs Perspective. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wcotech22_e.pdf (Erişim Tarihi: 16.06.2023).
29. Yener, E. (2020). Dijital Girişimcilikte Blok Zincir Teknolojilerinin Rolü ve Bir Model Önerisi: Blok Zincir Tabanlı İkinci El Araç Alım Satım Platformu (Sechandchain) (Master's thesis, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
30. Zhe, W., Qiao, X., ve Cong, Q. (2022). Blockchain and Logistics. In *Blockchain Application Guide: Methodology and Practice* (pp. 83-103). Singapore: Springer Nature Singapore.
31. Zheng, Z., Xie, S., Dai, H. N., Chen, X., ve Wang, H. (2018). Blockchain Challenges and Opportunities: A Survey. *International Journal of Web and Grid Services*, 14(4), 352-375.

Erdem BULUT¹

1. Dr., Ostim Teknik Üniversitesi, buluterdem@yahoo.com

Üretimden Bağımsız Tarımsal Destekler Üretimi ve Ticareti Nasıl Etkiler?

Özet

Tarımsal destekler dünya genelinde önemli bir tartışma konusudur. Bunun nedeni, özellikle üretime bağımlı desteklerin oluşturduğu arz fazlasının iç ve dış piyasada yarattığı bozucu etkilerdir. Nitekim bu etkinin sonucu olarak küresel ticaret ile küresel refah önemli derecede daralmaktadır. 1995 yılında imzalanan Tarım Anlaşması ile tarımsal desteklerin üretim etkisini sınırlamak için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üretimden bağımsız desteklere yönelmiştir. Amaç, tarımsal desteklerin üretimi ve ticareti ya hiç etkilememesi ya da çok az etkilemesidir. Ancak üretimden bağımsız desteklerin üretim etkisine yönelik özellikle son dönemde yapılan çalışmalar, bu tür desteklerin üretimi önemli derecede etkileyebileceğini göstermektedir. Bu çalışma, Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde devam eden yeni tur müzakerelerin en ihtilafli konularından birini oluşturan üretimden bağımsız destekler ile bu desteklerin üretim etkisine ışık tutmaktadır. Çalışmanın odak noktası, üretimden bağımsız desteklerin üretimi hangi kanallar aracılığıyla nasıl etkilediğini göstermektir. Bu çalışma aynı zamanda, çok taraflı ticaret müzakerelerinin taraflarından biri olan Türkiye'nin tarımsal destekleme politikaları için farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dünya Ticaret Örgütü, Tarım Anlaşması, Tarımsal Destekleme Politikası, Üretimden Bağımsız Tarımsal Destekler.

JEL Sınıflama Kodları: F13, Q17, Q18.

How Do Decoupled Agricultural Supports Affect Production and Trade?

Abstract

Agricultural supports are a major topic of debate around the world. The reason for this is the distorting effects of the excess supply created by coupled supports on domestic and foreign markets. As a result of this effect, global trade and global welfare shrink significantly. With the Agreement on Agriculture (1995), developed and developing countries turned to decoupled payments in order to limit the production effect of agricultural supports. The aim is to ensure that agricultural supports have little or no impact on production and trade. However, recent studies on the production impact of decoupled supports show that these supports can affect production. This paper sheds light on one of the most contentious issues in the new multilateral trade negotiations under the World Trade Organization, namely decoupled payments and their production impact. The focus of the paper is to examine the channels through which decoupled supports affect production. This paper also provides a different perspective for Turkey's agricultural support policies as a party to the multilateral trade negotiations.

Keywords: World Trade Organization, Agreement on Agriculture, Agricultural Support Policy, Decoupled Agricultural Supports.

JEL Codes: F13, Q17, Q18.

Giriş

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kapsamında düzenlenen yedi çok taraflı ticaret müzakeresinin¹ tartışmalı konularından biri sübvansiyon politikaları olmasına rağmen söz konusu müzakerelerde tarımsal destekler gündeme gelmemiştir (IMF, vd. 2022). Özellikle gelişmiş ülkelerin tarımsal destekler konusunda taviz vermekten uzak bir tutum sergilemeleri bunun en büyük nedeni olarak gösterilmiştir. Ancak 1986-1994 yılları arasında düzenlenen ve sekizinci çok taraflı ticaret müzakeresi olan Uruguay Turunda tarımsal destekler ilk defa kapsamlı olarak ele alınmış ve en nihayetinde Tarım Anlaşması² imzalanmıştır (WTO, 2016).

Tarımsal desteklerin, Tarım Anlaşması ile gündeme gelmesinin en büyük nedeni, tarımsal desteklerin üretim etkisinin dünya genelinde önemli bir sorun olmaya başlamasıdır. Zira tarımsal destekler ikinci dünya savaşına kadar üretimi artırarak gıda arz güvenliğini teminat altına almak gibi stratejik bir amaçla verilmiştir. Ancak ikinci dünya savaşından sonra özellikle batı dünyasında sağlanan politik istikrar ve teknolojik gelişmeler tarımsal üretimde olağanüstü artışlara neden olmuştur. Böyle bir durumda, üretim artışına yönelik verilen piyasa fiyat destekleri ise özellikle gelişmiş ülkelerde üretimin daha da artması ile sonuçlanmıştır (İKV, 2006; Tokarick, 2003).

Tarımsal üretimde yaşanan arz fazlasının iç ve dış piyasada yarattığı birçok sonuç bulunmaktadır. Öncelikle iç piyasaya değinecek olursak, arz fazlası iç piyasa ürün fiyatlarını düşürmekte ve bu da doğrudan çiftçi gelirlerini etkilemektedir (Bulut ve Aslan, 2022). Çiftçi gelirlerinin negatif etkilenmesinin iki sonucu bulunmaktadır. İlk olarak, her ne kadar tarım sektörünün ekonomi içindeki ağırlığı zamanla azalsa da tarımın stratejik önemi

devam etmektedir. Bu nedenle de en azından bir ülkenin kendi kendine yetecek kadar üretim yapacak nüfusu tarım sektöründe istihdam etmesi gerekmektedir. İkincisi ise gelir kaybı yaşayan çiftçilere, belirli bir yaşam standardının altına düşmeyecek şekilde gelir transferi yapılmasıdır (Achterbosch ve Roza, 2007). Her iki durum esasında tarım sektörünün desteklenmesi için gerekli olan meşru gerekçeleri oluşturmaktadır.

Tarımsal üretimdeki arz fazlasının dış piyasada yarattığı etki süreci ise nispeten daha karışık bir seyir izlemektedir. Arz fazlası ile tarım ürünlerinin fiyatları dünya genelinde düşmekte ve bu durum en fazla ekonomisi tarıma dayalı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Böyle bir durumda, bir taraftan çiftçi gelirleri diğer taraftan o ülkenin ihracat gelirleri düşmektedir (Bulut ve Bayraktar, 2013). Az gelişmiş ülkelerin ihracat gelirleri büyük ölçüde tarım sektörüne bağımlı olduğundan, tarım ürünlerinin fiyatlarındaki düşmeler en çok bu ülkeleri olumsuz etkilemektedir. Dış açık, bütçe açığı, yüksek kur ve enflasyon söz konusu olumsuz etkilerden sadece bir kısmıdır (Galtier, vd. 2013).

Arz fazlasının yarattığı olumsuz etkilere karşı, ülkelerin kendilerini korumak amacıyla aldıkları tedbirler en fazla küresel ticareti ve dolayısıyla küresel refahı olumsuz etkilemektedir. Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin iç piyasalarını korumak amacıyla aldığı korumacı tedbirler, arz fazlasına sahip özellikle gelişmiş ülkelerin tarım ürünlerinin bu piyasalara erişimini engellemektedir. Diğer taraftan ise ülkeler küresel rekabette avantajlı konuma geçmek amacıyla tarım sektörünü sübvansiyon etmektedir. Ancak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansman imkânlarının gelişmiş ülkelerin gerisinde kalması, bu ülkeleri dezavantajlı konuma düşürmektedir (Rickard, 2012).

Özet olarak, tarımsal desteklerin yarattığı üretim artışı bir yandan kıt olan kaynakların etkinsiz bir şekilde kullanımına neden olurken diğer taraftan küresel ticareti ve refahı olumsuz etkilemektedir.

1 Bahsi geçen turlar şu şekildedir: Cenevre (1947), Anncy (1949), Torquay (1950), Cenevre (1955), Dillon (1961), Kennedy (1964) ve Tokyo (1973).

2 Tarım Anlaşmasının (Agreement on Agriculture) tam metni için: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm

Nitekim bunun sonucu olarak çok taraflı ticaret müzakerelerinden Uruguay Turu (1986-1994) sonunda imzalanan Tarım Anlaşması (1995) ile özellikle üretime bağımlı desteklerde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler belirli miktarlarda indirimle gitmişler ve üretimden bağımsız desteklere yönelmişlerdir³ (WTO, 2016). Tarım Anlaşması ile birlikte piyasalara erişim, ihracat sübvansiyonları ve tarımsal destekler konusunda birçok adım atılsa da tarımsal destekler uluslararası ticaretin en tartışmalı konularından biri olmaya devam etmektedir⁴ (Clapp, 2006).

Tarımsal destekler üzerindeki tartışmaların en büyük nedenlerinden biri, üretimden bağımsız olduğu gerekçesiyle özellikle gelişmiş ülkeler tarafından uygulamaya konulan tarımsal desteklerin gerçekten de üretimden bağımsız olup olmadığıdır. Yapılan güncel çalışmalar, üretimden bağımsız desteklerin çiftçilerin üretim kararlarını etkileyerek piyasayı bozucu etkiye sahip olabileceğini göstermektedir (Hennessy, 1998, Sarris, 2016, Ahearn, vd. 2004, Ciaian, 2008). Bu noktada ön plana çıkan soru, üretimden bağımsız olan bir desteğin üretimi nasıl etkilediğidir. Bu çalışmada, üretimden bağımsız desteklerin

3 Tarım Anlaşmasında ele alınan konular yurtiçi destekler, piyasaya giriş ve ihracat sübvansiyonlarıdır. Tarım Anlaşmasında, piyasaya girişle ilgili bütün tarife dışı önlemlerin kaldırılması öngörülmüştür. Ancak üye ülkelerin geçiş sürecinde karşılaşılabilecek zorluklar da göz önünde bulundurularak 1986-1988 baz yılını aşmamak kaydıyla üye ülkelere eşdeğer tarife uygulama hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelere 2004 yılına kadar, tarife cetvelinde gösterilen her bir eşya için en az %10 olmak üzere ortalama %24 oranında tarife indirimi yapmayı taahhüt etmişlerdir. Gelişmiş ülkeler ise 2000 yılına kadar tarife cetvelinde gösterilen her bir eşya için en az %15 olmak üzere ortalama %36 oranında tarife indirimi yapmayı taahhüt etmiştir. Az gelişmiş ülkeler bütün indirimlerden muaf tutulmuştur. Tarımsal destekler konusunda da benzer bir yöntem uygulanarak üretim ve ticaret üzerinde etkili olan desteklerde gelişmiş ülkelerin 2000 yılına kadar %20, gelişmekte olan ülkelerin 2004 yılına kadar %13,5 oranında indirim yapması öngörülmüştür. Yine az gelişmiş ülkeler bütün indirimlerden muaf tutulmuştur. Bununla birlikte, üretim ve ticaretten bağımsız destekleri uygulama konusunda bütün ülkeler serbest bırakılmıştır (WTO, 2016).

4 Örnek vermek gerekirse, Tarım Anlaşmasında tarife indirimi öngörülmesine rağmen spesifik olarak hangi ürünlerde tarife indirimi yapılacağına yönelik tanımlama yapılmamıştır. Bunun sonucu olarak üye ülkeler, hassas oldukları tarımsal ürünlerden ziyade farklı ürünlerde tarife indirimlerine yönelmişlerdir. Gelişmiş ülkelerin et ve süt ürünlerindeki yüksek tarifeleri koruyorumaları bu duruma en güzel örnektir. Yine Anlaşmada üretimden bağımsız desteklere yönelik genel bir tanımlama yapılmasına rağmen destek bazında ayrıştırma yapılmaması, gelişmiş ülkelerde uygulanan ve üretimden bağımsız olduğu iddia edilen desteklerin sorgulanmasına neden olmaktadır (Singh, 2004).

çiftçilerin üretim kararlarını nasıl etkilediğine yönelik teorik tartışmalar, güncel literatür eşliğinde ele alınacaktır.

1- Üretimden Bağımsız Destekler

Geleneksel tarımsal destekleme politikalarının temelini üretime bağımlılık kriteri oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle, tarımsal desteklemenin tutarı doğrudan ürün fiyatına veya üretim miktarına bağımlıdır. Buna göre destekleme yapılacak ürünün piyasa fiyatı, belirli bir fiyat seviyesinin altına (ki bu seviye genellikle üretim maliyeti olarak ifade edilmektedir) düştüğünde, aradaki fark devlet tarafından üreticiye ödenmekte veya o fiyat seviyesi üzerinden devlet tarafından satın alınmaktadır. Yapılacak destekleme ödemesi üretim miktarına bağımlı olduğunda ise üretim miktarı kadar çiftçiye ek bir ödeme yapılmaktadır. Her iki durum da çiftçilerin daha fazla üretmelerine neden olduğundan piyasayı bozucu etkiye sahiptirler (Laborde, vd. 2020).

Üretime bağımlı desteklerin piyasayı ve dolayısıyla küresel ticareti bozucu etkisini göz önünde bulunduran OECD ilk olarak 1987 yılında yayımlanan Bakanlar bildirisinde, tarımsal üretimde piyasa sisteminin işler olması gerektiğini ve üye ülkelerin bu yönde adımlar atması gerektiğini vurgulamıştır (OECD, 2005). Üretimden bağımsız destek terimi (decoupled) her ne kadar OECD toplantısında doğrudan kullanılsa da bu terim ilk defa Tarım Anlaşmasında yer almıştır (WTO, 2016). GATT bünyesinde yürütülen Uruguay Turu sonunda imzalanan Tarım Anlaşmasında üretimden bağımsız destek terimi, üretim üzerinde hiçbir etkisi olmayan veya çok az etkisi olan destek şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre Anlaşma içinde üretimden bağımsız destekler için belirlenen uygunluk kriterlerini aşağıda gösterildiği şekilde sıralamak mümkündür (Tarım Anlaşması, 1995):

- Destekleme ödemesinin gelir, statü (arazi sahipliği, üretici vb.) önceden tanımlanmış ve belirlenmiş veya sabit bir dönemdeki faktör

kullanımı veya üretim miktarına göre yapılması gerekmektedir.

- Yapılacak ödeme, baz yıldan sonraki herhangi bir yılda yapılacak üretim miktarına bağlı olmayacaktır.
- Yapılacak ödeme, baz yıldan sonra oluşacak ulusal veya uluslararası fiyat seviyesi ile bağlantılı olmayacaktır.
- Yapılacak ödeme, baz yıldan sonraki dönemlerde kullanılan üretim faktörleriyle bağlantılı olmayacaktır.
- Söz konusu ödemenin alınması üretim yapılması şartına bağlı olmayacaktır.

Bununla birlikte, yine Anlaşma içinde hangi desteklerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yapacağı indirimlerden muaf olacağı izah edilmiştir. Muafiyet kapsamında değerlendirilecek bir desteğin ise öncelikle aşağıdaki iki temel kıstasa uygun olması gerekmektedir. Bunlardan ilki tarımsal desteğin tüketiciden yapılan herhangi bir transferi içermemesi iken ikincisi, desteğin üreticilere fiyat desteği sağlamada bir etkisinin olmamasıdır. Buna ilave olarak tarımsal desteğin aşağıda belirtilen özel kıstas ve şartlara uygun olması gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse, tarım sektörüne ve kırsal kalkınmaya fayda sağlayan tarımsal destek ödemeleri bu kapsamda değerlendirilmektedir. Daha da somutlaştırılacak olunursa, tarım ve çevre ile ilgili araştırma geliştirme projeleri, hastalık ve bitki zararlıları ile mücadele programları, eğitim hizmetleri, üretici ve tüketicilere yönelik bilgilendirme hizmetleri ve kırsal kalkınmayı destekleyici harcamalar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Tarım Anlaşması, 1995).

Muafiyet kapsamında değerlendirilen bir diğer kıstas gıda güvenliği amacıyla tutulan kamu stoklarıdır. Buna göre, gıda güvenliği kapsamında oluşturulacak kamu stokları için yapılacak harcamalar indirimlerden muaftır. Yine ülkeler tarafından yapılacak yurtiçi gıda yardımları, üreticilere yapılacak doğrudan ödemeler, fiyattan

ve üretimden bağımsız gelir desteği, gelir sigortasına devletin yapacağı katkılar, doğal afet yardımları, çevre programı kapsamında yapılacak ödemeler ve yapısal reformlar için yapılacak harcamalar da indirimden muaf olarak tanımlanmıştır (Tarım Anlaşması, 1995).

Tarım Anlaşmasından sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler mevcut tarımsal destekleme politikalarında birçok revizyon yapmıştır. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri geçmiş yıllardaki ekim alanına göre destekleme ödemesi yapmaya başlarken Avrupa Birliği gelirin ve ekim alanının referans alındığı doğrudan ödemelere yönelmiştir (Baffes ve de Gorter, 2005). Türkiye ise 2000'li yılların başında uygulamaya koyduğu Tarım Reformu ile doğrudan gelir desteği ve alan bazlı desteklere yönelmiştir (Acar ve Bulut, 2009). Tarım Anlaşmasından sonra birçok ülke üretimden bağımsız desteklere yönelse de yapılan çalışmalar, bir destek üretimden bağımsız olsa bile üretim üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir (Andersson, 2004).

2. Üretimden Bağımsız Destekler Üretimi Nasıl Etkiler?

Yapılan son çalışmalar, bir tarımsal desteğin üretim miktarı ve fiyat seviyesi gibi değişkenlerden bağımsız olsa bile çiftçilerin üretim kararı üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum ise üretimden bağımsız desteklerin piyasa sistemi üzerinde bozucu etkisinin bulunduğu anlamına gelmektedir (Banga, 2016). Özellikle risk ve belirsizliğin hakim olduğu tarım sektöründe çiftçilere yapılacak herhangi bir ödeme çiftçilerin daha fazla risk almasına neden olabilir. Yine üretimden bağımsız tarımsal destekler tarım arazisi, işgücü ve kredi piyasasını etkileyerek üretimi artırabilir. Nitekim ilerleyen başlıklarda bu etki mekanizması ele alınacaktır.

2.1. Risk ve Belirsizlik Altında Üretim Etkisi

Tarımsal destekleme ödemelerinin temel amacı, tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmanın çiftçi

gelirlerinde neden olduğu istikrarsızlığı minimize etmek ve tarımsal üretimde sürekliliği sağlamaktır (European Commission, 2011). Destekleme ödemeleri çiftçi gelirinde bir artış yarattığından, söz konusu artış çiftçilerin üretim kararlarını etkileyebilir. Böyle bir durumda, tarımsal destek ne kadar üretimden bağımsız olursa olsun, çiftçi gelirindeki artış vasıtasıyla üretimi artırabilir. Bir diğer ifadeyle, çiftçi gelirindeki artışlar, çiftçilerin üretim yapma, üretim yapmama veya da farklı ürünlere yönelme kararını etkileyebilir.

Çiftçi gelirindeki artışların üretimi etkilemesinin birinci şartı çiftçilerin risk ve belirsizlik altında bulunmasıdır. Zira risk ve belirsizlik altında bulunan çiftçilere yapılan ödemelere, çiftçiler daha fazla risk alarak veya riskten kaçınarak tepki verebilir (Hennessy, 1998). Aslında tarımsal faaliyette bulunan üreticiler için risk ve belirsizlik olgusu çok daha fazla önemlidir. Zira risk ve belirsizlik tarım sektörünün geneline hakimdir. İklim değişiklikleri, yağışlar, fiyat belirsizliği ve tarımsal ürünün pazarlama süreci tarım sektöründeki risk ve belirsizliğin temel kaynaklarını oluşturmaktadır (Singla ve Sagar, 2014).

Genel olarak risk ve belirsizlik altında bulunan çiftçilere yapılacak ödemelerin etkisi çiftçilerin risk ve belirsizlik ile ilgili algısına bağlı olacaktır. Risk almayı seven çiftçiye yapılacak bir ödeme çiftçinin daha fazla risk alarak daha fazla üretmesi ile sonuçlanacak iken risk almaktan kaçınan bir çiftçi için bu durum geçerli olmayacaktır (Moschini ve Hennessy, 2001). Dolayısıyla çiftçilere yapılan üretimden bağımsız bir desteğin, risk ve belirsizlik altında bulunan bir çiftçiye daha fazla üretime sevk etmesinin şartlarından bir diğeri de üreticilerin azalan mutlak riskten kaçınma varsayımı altında hareket etmesidir.

Azalan mutlak riskten kaçınma varsayımı altında hareket eden çiftçilere yapılacak ödemeler, çiftçinin üretim kararını gelir ve sigorta etkisi yoluyla etkilemektedir. Tarımsal desteğin çiftçinin servetinde yaptığı artışın çiftçinin daha fazla risk alarak daha çok üretmesine neden olması

gelir etkisi ile ifade edilmektedir. Sigorta etkisi ise çiftçiye yapılan ödemelerin çiftçi gelirindeki dalgalanmaları azaltarak çiftçinin maruz kaldığı riski düşürmesi olarak tabir edilmektedir. Yine bu durum da çiftçinin daha fazla risk almasına ve en nihayetinde üretim kararını etkilemesine neden olabilir (Hennessy, 1998; OECD, 2000; Fabienne, vd. 2008).

Gelir ve sigorta etkisi göz önünde bulundurulduğunda, ürün fiyatlarındaki değişim sonucunda oluşan gelir riskini azaltacak piyasa fiyat desteklerinin sigorta etkisi yoluyla etkili olacağı sonucu çıkarılabilir. Yine fark ödemesi desteği gibi üretim miktarına bağımlı olan desteklerin gelir ve sigorta etkisini birlikte yaratması beklenebilir. Üretim miktarından ve ürün fiyatından bağımsız alan bazlı destekler gibi doğrudan ödemeler ise çiftçilerin gelirini artırmayı hedeflediğinden daha çok gelir etkisi yaratacaktır (OECD, 2000).

2.2. Finansman Kısıtı ve Üretim Etkisi

Tarımsal üretimde sürekliliği sağlamak, yeni yatırımlar yapmak veya teknolojik yatırımlar yoluyla verimliliği artırmak, en nihayetinde belirli bir düzeyde yatırım yapmayı gerektirmektedir. Söz konusu yatırım için üreticilerin önündeki en büyük engel finansman kısıtıdır. Elinde yeterince finansal kaynak bulunmayan çiftçilerin yeni yatırım yapma imkânı da sınırlı olacaktır. Bu durum çiftçilerin yeni üretim yapma kararını engelleyebileceği gibi tarımsal verimliliği de azaltabilir. Nitekim günümüzde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı düşük verimlilik sorununun en büyük nedenlerinden biri yeterli finansal kaynağın bulunmamasıdır (Sarris, 2016).

Tarımsal destek ödemeleri çiftçiler için önemli bir gelir kaynağı olduğu gibi aynı zamanda önemli bir finansman kaynağıdır. Tarımsal destek ödemeleri özellikle uzun dönemde çiftçilerin servetlerini etkileyerek sadece üretim kararlarını değiştirmemekte tüketim, tasarruf ve yatırım kararlarına da etki etmektedir. Bu durum esasında üretimden bağımsız desteklerin hangi kanallar

ile üretimi artırabileceğinin güzel bir örneğini oluşturmaktadır. Ancak, tarımsal desteklerin yatırım etkisinde bulunması, üreticilerin daha fazla kâr için daha fazla üretim güdüsüyle hareket etmesine bağlı olacaktır (O'Toole ve Hennessy, 2015).

Daha fazla yatırım yapmak isteyen fakat sermaye kısıtı altında bulunan çiftçiler için üretimden bağımsız destekler ek bir finansman ve krediye daha kolay erişim imkânı sağlamaktadır. Üretimden bağımsız destekler aynı zamanda arazi fiyatlarını artırarak çiftçilerin daha fazla kredi almalarına da olanak sağlayabilir. Zira özellikle gelişmiş ülkelerde çiftçiler, mülkiyetleri altında bulunan tarım arazilerini finans kuruluşlarına karşılık göstermek suretiyle kolay bir şekilde kredi temin edebilmektedir. Tarımsal desteklerin arazi fiyatları üzerindeki pozitif etkisi göz önünde bulundurulduğunda ise ilave tarımsal destek transferi çiftçilerin krediye daha kolay ve daha fazla miktarda ulaşması anlamına gelmektedir (Roe, vd. 2003).

Üretimden bağımsız desteklerin yatırım kanalıyla üretim üzerindeki etkisi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha sınırlı olabilir. Zira bu ülkelerin yaşadığı yapısal problemlerden biri finansal piyasaların yeterince derin ve geniş olmamasıdır. Tarımsal destekler arazi fiyatlarını artırsa ve üreticiler için ek bir finansman yaratsa bile kredi imkânları sınırlı olan ülkeler için yatırım ve üretim etkisi daha az olacaktır. Yine bu ülkelerin yaşadığı bir diğer sorun tarım arazilerininin mülkiyet sorunudur. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki tarım arazilerininin büyük çoğunluğunda tapu ve kadastro çalışmaları yapılmamıştır. Bu durum, bu ülkelerdeki çiftçilerin faaliyet gösterdiği arazileri karşılık göstermek suretiyle bankalardan kredi çekme imkânını önemli derecede düşürmektedir (De Soto, 2005). Bütün bunların sonucu olarak, her ne kadar üretimden bağımsız tarımsal desteklerin yatırım kanalıyla üretimi artırdığı söylene de bu durumun aslında ülkenin gelişmişlik derecesine bağlı olduğu sonucu çıkarılabilir.

2.3. İşgücü Piyasası ve Üretim Etkisi

Geçtiğimiz yüzyıl boyunca tarım sektörü büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bir önceki yüzyılın başında tarımsal faaliyetler büyük ölçüde emeğe bağımlı iken teknolojik gelişmeler ile birlikte bu bağımlılık azalmıştır. Günümüzde, tarımsal üretim sürecinde makine ve ekipmanlar önemli rol oynamaktadır (Diao vd. 2016). Ancak bu durum işgücünün tarımsal üretim sürecinde artık bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Bugün için gelişmiş ülkelerde toplam istihdamın %1 ile %4'ü arasındaki işgücü tarım sektöründe istihdam edilirken ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile ters orantılı olarak bu oran artmaktadır. Türkiye'de 2022 yılı itibarıyla tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı yaklaşık olarak %17 seviyesindedir.

İktisat teorisine göre işgücü arzını belirleyen en temel değişken emeğin fiyatıdır. Tarım sektöründe faaliyette bulunan çiftçiler için ise destekleme ödemeleri gelir kaynaklarından birisidir. Dolayısıyla tarımsal destekler aynı zamanda işgücü arzını belirleyen temel dinamiklerdendir. Buradan yola çıkarak, tarımsal desteklerdeki artışın tarım sektöründeki işgücü arzını artıracacağı, tarımsal desteklerdeki azalışların ise sektördeki işgücü arzını azaltabileceği söylenebilir (Ahearn, vd. 2004). Özellikle üretici gelirini hedef alan doğrudan gelir desteği gibi üretimden bağımsız desteklerin ise işgücü arzı üzerindeki etkisi daha fazladır.

Üretimden bağımsız destekler, çiftçilerin işgücü arzını çeşitli kanallar üzerinden etkileyerek üretim üzerinde etkili olabilir. Normal şartlar altında çiftçilerin iki alternatifi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi üreticilerin zamanlarını tarımsal üretimde bulunmak amacıyla kullanmaları iken ikinci alternatif boş zamanın tarımsal üretim haricinde bir faaliyet için kullanılmasıdır. İki alternatif seçimlik hakka sahip olan çiftçiler için yapılacak ek bir ödeme, tarımsal üretim yapacak çiftçinin işgücünü daha karlı hale getireceğinden, üreticiler birinci alternatife yöneleceklerdir (Ahearn, vd. 2006).

Bununla birlikte çiftçilerin gelir kaynakları, tarımsal faaliyet ve tarımsal olmayan faaliyetler arasında paylaştırılmış olabilir. Böyle bir durumda, destekleme ödemesi tarımsal faaliyetleri daha karlı hale getireceğinden tarımsal işletmelerindeki işgücü arzı tarımsal üretimde bulunmaya yönelecektir. Bir diğer ifadeyle, tarımsal destekler bir yandan tarım sektöründe bulunan mevcut işgücünün tarımsal faaliyetlere daha fazla zaman ayırmasını sağlarken diğer yandan diğer sektörlerde bulunan işgücü için ilave bir emek talebi yaratacaktır (Ahearn, vd. 2006). Her iki durum da tarımsal üretim için daha fazla emek faktörü kullanmak demek olup nihai sonuç üretimden bağımsız olsa bile tarımsal üretimde artıştır.

Tarımsal desteklerin emek piyasasında yarattığı etkiyi belirleyecek değişkenlerden biri de tarımsal desteğin türüdür. Daha önce de belirtildiği gibi çiftçi gelirlerini doğrudan artırmayı hedef alan üretimden bağımsız desteklerin işgücü arzı üzerindeki etkisi daha fazla olacaktır. Bununla birlikte, bir ülkedeki tarımsal istihdam ne kadar yüksekse, tarımsal desteğin işgücü piyasası üzerindeki etkisi de o kadar fazla olacaktır. Bir diğer ifadeyle, tarımsal istihdamın yoğun olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasası, tarımsal desteklerdeki değişimlere daha duyarlı olacaktır.

2.4. Tarım Arazisi Piyasası ve Üretim Etkisi

Bitkisel üretim tarım arazilerinde yapıldığından, tarım arazilerinin fiyatını etkileyecek değişkenlerin tarımsal üretimi de etkileme potansiyeli bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi üretimden bağımsız destekler doğrudan tarım arazilerinin fiyatını artırmaktadır. Artan arazi fiyatlarının çiftçilerin kredi imkânlarını genişletmesi desteklerin birincil boyutu iken ikinci boyut, yeni tarım arazilerinin üretime açılmasıdır. Yeni tarım arazilerinin üretime kazandırılmasının nihai sonucu ise üretim artışıdır. Böyle bir durumda, tarımsal destek ne kadar üretimden bağımsız olursa olsun üretimi pozitif etkileyecektir (Baldoni ve Ciaian, 2021).

Tarım arazilerinin fiyatlarının artmasından yararlananların başında toprak sahipleri gelmektedir. Tarım arazilerinin fiyatlarındaki artış ile birlikte daha fazla kira geliri elde etmek isteyen toprak sahipleri, tarım arazilerinin boş kalmasını değil tarımsal üretim amaçlı kullanılmasını tercih edeceklerdir. Hatta farklı amaçlı kullanılan tarım arazileri dahi tarımsal üretime tahsis edilebilir. Bununla birlikte göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus kira fiyatlarının çiftçiler için önemli bir maliyet kalemi olmasıdır. Maliyetlerdeki artışın ise çiftçilerin üretimlerini azaltmasına neden olması muhtemeldir. Bu noktada temel husus, tarımsal desteklerin çiftçi gelirinde oluşturacağı artışların maliyetteki artıştan yüksek olmasıdır (Ciaian, 2018).

Tarımsal destekleme ödemelerinin tarım arazisi fiyatları üzerindeki etkisi büyük ölçüde tarımsal desteğin niteliğine bağlıdır. Özellikle alan bazlı verilen destekler üretim yapılan yüzölçümüne bağlı olduğundan, bu tür desteklerdeki artışların doğrudan tarım arazisi talebini artırması beklenmektedir. Ancak toprak arzının katı olması, yeni tarım arazilerinin üretime kazandırılması önündeki en büyük engeldir. Nitekim bunun sonucu olarak, üretimden bağımsız alan bazlı desteklerin arazi fiyatları üzerindeki etkisi daha fazla olacaktır. Çıktıya bağlı destekler ile diğer doğrudan desteklerin ve girdi desteklerinin de arazi talebi üzerinde etkisi olması beklense de bu etki alan bazlı destekler kadar olmayacaktır.

Üretimden bağımsız desteklerin arazi fiyatları aracılığıyla üretim üzerindeki etkisini belirleyecek değişkenlerden bir diğeri ise tarımsal faaliyetlerin profesyonellik seviyesidir. Gelişmiş ülkelerde tarımsal üretim, bu alanda uzmanlaşmış profesyonel tarım işletmeleri tarafından yapılırken diğer ülkelerde daha çok amatör üretim tekniklerine dayanan aile işletmeleri tarafından yapılmaktadır. Profesyonel tarım işletmeleri genel itibarıyla daha büyük yüzölçümüne sahip az parçalı arazilerde üretim yaparken arazi kiralama yoluna gitmektedir. Amatör aile işletmeleri ise daha çok

küçük yüzölçümüne sahip çok parçalı arazilerde geleneksel yöntemler ile üretim yapmakta olup kiralama seçeneği ikinci planda kalmaktadır. Böyle bir durumda, tarımsal desteklerin arazi fiyatları yoluyla oluşturacağı üretim etkisi, arazi kiralamanın yoğun olduğu ülkelerde daha fazla olacaktır.

2.5. Çiftçilerin Beklentileri ve Üretim Etkisi

Çiftçilerin üretim kararları üzerinde etkili olan bir diğer husus, çiftçilerin tarımsal desteklere yönelik beklentileridir. Çiftçilerin beklentilerini şekillendiren değişken ise devletin uyguladığı tarımsal destekleme politikasında yaptığı değişikliklerdir. Nitekim destekleme politikalarıyla ilgili yapılan her bir değişiklik, çiftçilerin destekleme ödemelerinin geleceğiyle ilgili beklentilerini güncellemesine neden olmaktadır. Bu nedenle, üretimden bağımsız desteklerin etkisi göz önünde bulundurulurken mutlak surette tarımsal destekleme politikalarındaki değişikliklerin çiftçilerin algısı üzerinde yaratacağı etki de değerlendirilmelidir (OECD, 2000).

Çiftçiler gelecek ile ilgili beklentilerini geçmiş ve cari dönemdeki verilere ve politikalara göre oluşturmaktadır. Dolayısıyla, hükümetin üretimden bağımsız olsa bile desteklerle ilgili alacağı kararlar, yapacağı açıklamalar ve belirlediği politikalar doğrudan çiftçilerin üretim kararını da etkilemektedir. Esasında hükümetin elindeki destekleme araçlarının etkinliğini düşüren bu durum, doğrudan piyasa sistemini bozucu etkiye sahip olmaktadır. Ancak hükümetin tarımsal desteklerle ilgili olarak çiftçilerin beklentilerini yönetecek politikalar oluşturması, tarımsal üretim politikası için ek bir politika enstrümanı sağlayacaktır (Westcott ve Young, 2004).

Politika değişikliklerinin çiftçilerin beklentisi üzerinde yarattığı etkiye en güzel örnek, ödemenin geçmiş yıllardaki ekim alanı, üretim miktarı veya gelir seviyesi gibi bir değişkene bağlı olarak verilmesidir. Söz konusu destekleme sisteminde, cari dönemde çiftçiye verilecek destek geçmiş

dönemdeki veya geçmiş dönemlerdeki ortalama ekim alanına, üretim miktarına veya gelir seviyesine göre verilebilir. Esasında bu tür bir destekleme yöntemindeki sübvansiyon tutarı cari üretim seviyesinden, ekim alanından ve fiyat düzeyinden bağımsız olduğundan üretimden bağımsız olarak değerlendirilebilir. Ancak referans alınan dönemdeki ekim alanı, üretim miktarı veya gelir seviyesi güncellemeleri, çiftçilerin cari dönemde daha fazla üretmeleri durumunda gelecek dönemde daha fazla destek alacakları yönünde bir algı oluşturarak çiftçilerin daha fazla üretmesi ile neticelenebilir (Coble, vd. 2008).

Çiftçilerin geleceğe yönelik beklentilerini güncellemelerine neden olacak bir diğer politika değişikliği alan bazlı desteklerle ilgilidir. Hükümetin diğer destekleme araçlarından alan bazlı desteklere yöneleceği veya alan bazlı desteklere yapılacak ödemelerin artırılacağı yönündeki politika değişikliği niyeti, üreticilerin beklentilerini güncelleyerek üretim için daha fazla tarım arazisi tahsis etmeleri ve dolayısıyla daha fazla üretmeleri ile sonuçlanacaktır. Aslında benzer durum sadece üretimden bağımsız destekler için geçerli olmayıp üretime bağımlı piyasa fiyat destekleri, fark ödemesi destekleri veya telafi edici ödemeler için de geçerli olabilir. Zira üretim miktarına bağımlı olarak verilen desteklerle ilgili yapılacak güncellemeler, çiftçilerin farklı ürünlere yönelmesi ile neticelenecektir.

2.6. Verimlilik Artışı ve Üretim Etkisi

Tarımsal destekleme ödemeleri bütçeden çiftçilere doğru yapılan bir gelir transferidir. Söz konusu transferin nasıl kullanılacağı ise tamamen üreticilerin tasarrufu altındadır. Çiftçilerin bu aşamada vereceği kararlar esasında tarımsal desteğin üretim etkisinin nasıl gerçekleşeceği konusunda ipucu vermektedir. Bir tarımsal destek üretimden bağımsız olsa bile, desteğin tarımsal üretimi artırıcı yönde kullanılması yine üretim üzerinde pozitif etkiye sahip olacaktır (Kazukauskas, vd. 2014). Ancak söz konusu artış doğrudan belirli bir ürünün daha fazla

üretmesini teşvik etmediğinden piyasa sistemi üzerinde bozucu etkisi bulunmayacaktır. Hatta birim girdi üzerinden daha fazla çıktı alındığından, kaynakların ekonomik olarak etkinliğini artırıcı bir etkiye sahip olacaktır.

Tarımsal desteklerin verimlilik üzerindeki pozitif etkisi en fazla tarımsal altyapı, tarım teknolojileri ve tarımsal mekanizasyon gibi yatırımların yapılmasına bağlıdır. Buna göre, üretimden bağımsız desteklerin söz konusu yatırım ve dönüşümleri desteklemesi durumunda, uzun vadede üretim artışı beklenebilir. Bununla birlikte yine söz konusu desteklerin gübre ve tarım ilacı gibi doğrudan verimliliğe etki eden girdilerin kullanımını artırması da üretim üzerinde pozitif etkiye sahip olacaktır. Ancak her durumda, üretimden bağımsız desteklerin girdi kullanımı üzerindeki etkisi, girdi, çıktı ve fiyat desteklerinin gerisinde kalacaktır.

Sonuç

Tarımsal destekleme politikaları dünya genelinde önemli bir tartışma konusudur. Piyasa fiyat desteği veya fark ödemesi desteği gibi üretime bağımlı olan desteklerin yarattığı üretim fazlası, küresel anlamda ürün fiyatlarını düşürmekte ve küresel ticaretin yönünü ekonomik olarak etkin olmayan yöne saptırmaktadır. Bunun sonucu olarak tarım sektörü, yüksek koruma ve destekleme politikaları ile dış rekabetten soyutlanmaktadır. Esasında kıt kaynakların etkin kullanılmadığı anlamına da gelen bu durumdan en fazla az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olumsuz etkilenmektedir. Nitekim bu durum göz önünde bulundurularak Uruguay Turu ile tarım sektörü ve tarımsal destekler ilk defa kapsamlı olarak ele alınmış ve Tur sonucunda Tarım Anlaşması imzalanmıştır.

Tarım Anlaşması ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, üretime bağımlı desteklerde belirli oranlarda indirim yapma yükümlülüğü getirilirken az gelişmiş ülkeler bu şarttan muaf tutulmuştur. Yine Anlaşma içinde üretim ve ticaret üzerinde çok az etkiye sahip olan veya hiçbir etkiye sahip

olmayan destekler üretimden bağımsız destek olarak tanımlanarak bu desteklerin uygulanması bütün ülkeler için serbest bırakılmıştır. Nitekim ilerleyen yıllarda Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere birçok ülke üretimden bağımsız desteklere yönelmiştir.

Üretimden bağımsız destek, teorik olarak, üretim ve ticareti çok az etkileyen veya hiç etkilemeyen destek olarak ifade edilse de hangi desteklerin üretimden bağımsız olacağı yönünde herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Bunun sonucu olarak ise birçok ülke birbirinden farklı nitelikteki doğrudan destekleri üretimden bağımsız olduğu gerekçesiyle uygulamaya başlamıştır. Ancak yapılan akademik çalışmalar üretimden bağımsız olduğu gerekçesi ile uygulanan üretimden bağımsız desteklerin aslında üretimden bağımsız olmadığını göstermiştir. İşte tam da bu noktada, bahsi geçen tarımsal desteklerin üretimi nasıl etkilediğine yönelik soru işaretleri ön plana çıkmıştır.

Bir tarımsal destek doğrudan üretim miktarı, fiyat seviyesi veya girdi kullanımı gibi bir değişkene bağlı olmasa bile farklı kanallar aracılığıyla çiftçilerin üretim kararlarını etkileyebilir. Özellikle risk ve belirsizlik altında bulunan çiftçilere yapılacak bir ödeme çiftçilerin daha fazla risk alarak daha fazla üretmesi ile sonuçlanabilir. Bununla birlikte tarımsal destekleme ödemeleri, çiftçilerin karşı karşıya olduğu finansman kısıtını gevşeterek daha fazla yatırım için ihtiyaç duyulan nakde ve krediye erişimi hızlandırabilir. Yine üretimden bağımsız destekler en nihayetinde çiftçiler için bir gelir transferi olduğundan, tarımsal üretimdeki işgücü arzını artırarak üretimi pozitif etkileyebilir.

Üretimden bağımsız desteklerin etkili olduğu bir diğer değişken arazi fiyatlarıdır. Özellikle alan bazlı desteklerin neden olacağı arazi fiyatlarındaki ve kiralardaki artışlar bir yandan kredi imkânlarını genişletirken diğer yandan toprak sahiplerinin elinde bulunan atıl tarım arazilerini üretime kazandıracaktır. Son olarak, çiftçilerin tarımsal destekleme politikalarına yönelik beklentileri de

çiftçilerin üretim kararı üzerinde etkili olmaktadır. Üreticilerin beklentilerini oluşturan temel değişkenler geçmiş ve cari dönemdeki veriler ile hükümetin politikalarıdır. Dolayısıyla, hükümetin üretimden bağımsız olsa bile desteklerle ilgili alacağı kararlar, yapacağı açıklamalar ve belirlediği politikalar doğrudan çiftçilerin üretim kararını da etkilemektedir. Yine üretimden bağımsız desteklerin tarımsal verimliliği artırıcı bir yönü bulursa da aynı üretim faktörü üzerinden daha fazla çıktı alınarak ekonomik etkinliği artıracığından dolayı piyasa sistemi üzerinde bozucu etkiye sahip olmayacaktır.

Türkiye, 2000'li yılların hemen başında tarımsal destekleme politikalarında önemli bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Nitekim bu tarihe kadar Türkiye'nin tarımsal desteklerine hakim olan piyasa fiyat destekleri yerini 2002 yılında doğrudan gelir desteğine bırakmıştır. Doğrudan gelir desteği esasında alan bazlı bir destek olup üretim miktarından ve ürün fiyatından bağımsızdır. Bu haliyle doğrudan gelir desteğinin üretimden bağımsız bir destek olduğu söylenebilir. Nitekim daha sonraki süreçte toplam destekleme bütçesi içerisinde doğrudan gelir desteğinin payı %50'nin üzerine çıkmıştır. Ancak üretim etkinliğine yönelik eleştirilerden dolayı doğrudan gelir desteği 2008 yılında kaldırılmıştır. Bugün itibarıyla bitkisel üretimde genel olarak fark ödemesi desteği ve girdi desteği uygulanmaktadır. Ancak girdi destekleri alan bazlı iken fark ödemesi desteği üretim miktarına bağımlıdır. Türkiye için bu durum, uzun zamandır DTÖ bünyesinde devam eden tarım müzakereleri açısından önemli bir risk unsurudur. Zira devam eden müzakerelerin ana başlıklarından birini, üretime bağımlı desteklerin sınırlandırılması oluşturmaktadır. Dolayısıyla mevcut gelişmeler de göz önünde bulundurularak ilerleyen dönemlerde Türkiye'nin tarımsal desteklerde değişikliğe gitmesi ve desteklerini üretimden ayırması gündeme gelecektir.

Kaynaklar

1. Acar, M. ve Bulut E. (2009), "Türkiye'de ve Dünyada Tarımsal Destekleme Politikalarında Son Gelişmeler", Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9(17), 1-19.
2. Achterbosch, T. ve Roza P. (2007), Diversity of Impact: Agricultural Trade Liberalisation, Poverty and Development, The Agricultural Economics Research Institute.
3. Ahearn, C.M., El-Osta, H. ve Dewbre, J. (2006), "The Impact of Coupled and Decoupled Government Subsidies on Off-Farm Labor Participation of U.S. Farm Operators", American Journal of Agricultural Economics, 88(2), 393-408. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8276.2006.00866.x>
4. Ahearn, C.M., Harrington, D., Hoppe, R. ve Korb, P. (2004), Decoupled and Coupled Payments Alter Household Labor Allocation, M.E. Burfisher ve J. Hopkins içinde "Decoupled Payments in a Changing Policy Setting", s. 25-32, United States Department of Agriculture, Agricultural Economic Report No. 838.
5. Andersson, C.A.F. (2004), Decoupling: The Concept and Past Experiences, Swedish Institute for Food and Agricultural Economics.
6. Baffes, J. ve de Gorter, H. (2005), Experience with Decoupling Agricultural Support, A. Aksoy ve J.C. Beghin içinde "Global Agricultural Trade and Developing Countries", s. 75-90, World Bank.
7. Baldoni, E. ve Ciaian P. (2021), The Capitalisation of CAP Subsidies into Land Rents and Land Values in the EU: An Econometric Analysis, European Commission JRC Technical Report.
8. Banga, R. (2016), Impact of Green Box Subsidies on Agricultural Productivity, Production and International Trade, International Trade Working Paper 2016/13, Commonwealth Secretariat, London. <https://doi.org/10.14217/5jm02bqzszbs-en>
9. Bulut, E. ve Aslan, C. (2022), "Do Livestock Supports Increase Livestock Production? Province Based Panel ARDL Analysis for Turkey Example", New Medit, 3, 17-29. <https://doi.org/10.30682/nm2203b>
10. Bulut, E. ve Bayraktar, Y. (2023), "Do Agricultural Supports Affect Production? A Panel ARDL Analysis of Turkey", Journal of Agricultural Sciences, 29(1), 249-261. <https://doi.org/10.15832/ankutbd.988246>
11. Ciaian, P., Kanacs, D. ve Espinosa, M. (2018), "The Impact of the 2013 CAP Reform on the Decoupled Payments' Capitalisation into Land Values", Journal of Agricultural Economics, 69(2), 306-337. <https://doi.org/10.1111/1477-9552.12253>
12. Clapp, J. (2006), "WTO Agriculture Negotiations: Implications for the Global South", Third World Quarterly, 27(4), 563-577. <https://doi.org/10.1080/01436590600720728>
13. Coble, H.K., Miller, C.J. ve Hudson, D.M. (2008), "Decoupled Farm Payments and Expectations for Base Updating", Review of Agricultural Economics, 30(1), 27-42. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9353.2007.00390.x>

14. De Soto, H. (2005), Sermayenin Sırrı, (Çev. Murat Aygen), Liman Yayınları.
15. Diao, X., Silver, J. ve Takeshima, H. (2016), Agricultural Mechanization and Agricultural Transformation, African Center for Economic Transformation.
16. European Commission (2011), Evaluation of Effects of Direct Support on Farmers' Income Common Agricultural Policy Evaluations, Directorate General for Agriculture and Rural Development.
17. Fabienne, F., Gohin, A. ve Carpentier, A. (2008), The Decoupling of Farm Programs: Revisiting the Wealth Effect. 108. European Association of Agricultural Economists Seminar. <https://doi.org/10.1093/ajae/aap029>
18. Galtier, F., Vindel, B. ve Timmer, P. (2013), Managing Food Price Instability in Developing Countries: A Critical Analysis of Strategies and Instruments, Agence Française de Développement.
19. Hennessy, A.D. (1998), "The Production Effects of Agricultural Income Support Policies under Uncertainty", American Journal of Agricultural Economics, 80(1), 46-57. <https://doi.org/10.2307/3180267>
20. IMF, OECD, WTO, WB (2008), Subsidies, Trade, and International Cooperation, Washington.
21. İKV (2006), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformları, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No. 193. <https://doi.org/10.30875/9789287072306>
22. Kazukauskas, A., Newman, C. ve Sauer, J. (2014), "The Impact of Decoupled Subsidies on Productivity in Agriculture: A Cross-Country Analysis Using Microdata", Agricultural Economics, 45, 327-336. <https://doi.org/10.1111/agec.12068>
23. Laborde, D., Mamun, A., Martin W., Pineiro, V. ve Vos, R. (2020), Modeling the Impacts of Agricultural Support Policies on Emissions from Agriculture, NBER Working Paper Series. <https://doi.org/10.3386/w27202>
24. Moschini, G. ve Hennessy, A.D. (2001), Uncertainty, Risk Aversion, and Risk Management for Agricultural Producers, içinde "Handbook of Agricultural Economics", 1(A), s. 87-153. [https://doi.org/10.1016/S1574-0072\(01\)10005-8](https://doi.org/10.1016/S1574-0072(01)10005-8).
25. O'Toole, C. ve Hennessy, T. (2015), "Do Decoupled Payments Affect Investment Financing Constraints? Evidence from Irish Agriculture", Food Policy, 56: 67-75. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2015.07.004>.
26. OECD (2000), Decoupling: A Conceptual Overview, Paris. https://doi.org/10.1787/oecd_papers-v5-art37-en
27. OECD (2005), Decoupling-Policy Implications, Paris. https://doi.org/10.1787/oecd_papers-v5-art38-en
28. Rickard, J.S. (2012), "Welfare versus Subsidies: Governmental Spending Decisions in an Era of Globalization", The Journal of Politics, 74(4), 1171-1183. <https://doi.org/10.1017/s0022381612000680>
29. Roe, T., Somwaru, A. ve Diao, X. (2003), Do Direct Payments Have Inter-Temporal Effects on U.S. Agriculture? C.B. Moss ve A. Schmitz içinde "Government Policy and Farmland Markets", s. 115-139, Iowa State University Press. <https://doi.org/10.1002/9780470384992.ch7>
30. Sarris, A. (2016). Financial Needs and Tools for Agricultural Development and Transformation Pertinent to Low-Income, Food-Insecure Countries, Fondation Pour Les Etudes Et Recherches Sur Le Développement International, Working Paper No. 152. https://doi.org/10.1007/978-3-319-40790-6_6
31. Singh, S.P. (2004). Post WTO Era: Impact on Export Prospects of Livestock Products, National Bank for Agriculture and Rural Development.
32. Singla, S. ve Sagar, M. (2012), "Integrated Risk Management in Agriculture: An Inductive Research", The Journal of Risk Finance, 13(3), 199-214. <https://doi.org/10.1108/15265941211229235>
33. Tarım Anlaşması (1995), https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm (Erişim tarihi: 10.08.2023).
34. Tokarick, S. (2003), Measuring the Impact of Distortions in Agricultural Trade in Partial and General Equilibrium, IMF Working Paper. <https://doi.org/10.2139/ssrn.879186>
35. Westcott, C.P. ve Young, C.E. (2004), Farm Program Effects on Agricultural Production: Coupled and Decoupled Programs, M.E. Burfisher ve J. Hopkins içinde "Decoupled Payments in a Changing Policy Setting", s. 7-17, United States Department of Agriculture, Agricultural Economic Report No. 838.
36. WTO (2016), The WTO Agreements Series: Agriculture, Geneva. <https://doi.org/10.30875/57167ad4-en>

Gümrükte Gündem

EYLÜL 2023

Sercan BAHADIR*

Eylül ayı “Gümrükte Gündem”i belirleyen başlıca gelişmeler nihai gözden geçirme soruşturmaları ve set eşyanın vergilendirmesini düzenleyen 2011/40 sayılı Genelge’de yapılan değişiklikler oldu.

Yukarıda bahsi geçen konulara ilişkin detaylar ile öne çıkan gümrük ve uluslararası ticaret konularını aşağıda bulabilirsiniz.

1- Hindistan veya Çin Tayvanı menşeli “poliesterlerden tekstüre iplikler”in ithalinde uygulanan dumpinge karşı kesin önleme ilişkin nihai gözden geçirme soruşturması açıldı.

27.06.2000 tarihli ve 24092 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2000/7) ile Hindistan veya Çin Tayvanı menşeli olup 5402.33 gümrük alt tarife pozisyonunda sınıflandırılan “poliesterlerden tekstüre iplikler”in ithalinde

muhtelif oranlarda dumpinge karşı kesin önlem yürürlüğe konulmuş; takip eden yıllarda yapılan nihai gözden geçirme soruşturmaları sonucunda dumpinge karşı önlemin devam edilmesine karar verilmiş idi.

Söz konusu önlemin yürürlük süresi sona ereceğinden, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik uyarınca, Türkiye’deki imalatçının başvurusu üzerine nihai gözden geçirme soruşturması açılmasına karar verilmiş ve bu kararı konu alan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2023/25) 05.09.2023 tarihli ve 32300 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

Soruşturma konusu malın ihracatçısı, yabancı üreticisi, ithalatçısı, üye çoğunluğu bunlardan oluşan meslek kuruluşları, ihracatçı ülke hükümeti, benzer malın Türkiye’deki üreticisi, üye çoğunluğu

benzer malın Türkiye'deki üreticilerinden oluşan meslek kuruluşları ilgili taraflar olarak kabul edilir ve Tebliğin yayımından itibaren 37 gün içinde soru formlarını cevaplamak veya görüşlerini sunmak suretiyle kendilerini yetkili mercie bildirenler soruşturmada ilgili taraf olarak dikkate alınır.

Meri önlem, soruşturma sonuçlanıncaya kadar yürürlükte kalmaya devam edecektir.

2- Tayland menşeli “vulkanize edilmiş kauçuktan iplik ve ipler” (lateks iplik)”in ithalinde uygulanan dampainge karşı kesin önleme ilişkin nihai gözden geçirme soruşturması açıldı.

27.11.2012 tarihli ve 28480 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2012/23) ile Tayland menşeli olup 4007.00 gümrük alt tarife pozisyonunda sınıflandırılan “vulkanize edilmiş kauçuktan iplik ve ipler” (lateks iplik)”in ithalinde CIF bedelin %4,37’si ve %8,75’i oranlarında firma bazında dampainge karşı kesin önlem yürürlüğe konulmuş; 08.09.2018 tarihli ve 30529 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2018/30) ile tamamlanan nihai gözden geçirme soruşturması sonucunda yürürlükte olan dampainge karşı önlemin aynen uygulanmaya devam edilmesine karar verilmiş idi.

Söz konusu önlemin yürürlük süresi sona ereceğinden, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Yönetmelik uyarınca, Türkiye’deki imalatçının başvurusu üzerine nihai gözden geçirme soruşturması açılmasına karar verilmiş ve bu kararı konu alan İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2023/23) 05.09.2023 tarihli ve 32300 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

Soruşturma konusu malın ihracatçısı, yabancı üreticisi, ithalatçısı, üye çoğunluğu bunlardan oluşan meslek kuruluşları, ihracatçı ülke hükümeti, benzer malın Türkiye’deki üreticisi, üye çoğunluğu benzer malın Türkiye’deki üreticilerinden oluşan meslek kuruluşları ilgili taraflar olarak kabul edilir ve Tebliğin yayımından itibaren 37 gün içinde soru formlarını cevaplamak veya görüşlerini sunmak suretiyle kendilerini yetkili mercie bildirenler soruşturmada ilgili taraf olarak dikkate alınır.

Meri önlem, soruşturma sonuçlanıncaya kadar yürürlükte kalmaya devam edecektir.

3- Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Katı Yakıtların İthalat Denetimi Tebliği’nde değişiklik yapıldı.

20 Eylül 2023 tarihli ve 32315 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Ürün Güvenliği ve Denetimi 2023/31 Tebliği ile, 31/12/2022 tarihli ve 32060 dördüncü mükerrer sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2023/7 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Katı Yakıtların İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi)’nde değişiklik yapılmıştır.

Bahse konu değişiklik 2023/7 sayılı Tebliğin “İstisnai durum ve muafiyet” başlıklı 8’inci maddesinin dört ve beşinci fıkralarına ilişkin olup bu değişiklik kapsamında, Tebliğin 1 no.lu Ekindeki listede yer alan eşyanın; savunma sanayinde, ısıtma işlemi gerçekleştirilmeyen üretimde girdi olarak filtrasyonda ya da laboratuvarlarda araştırma ve analizlerde kullanılmak amacıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca uygun görülecek miktar ve özelliklerde ithalatında, her ithalat işleminden önce her bir madde için Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca Çevre İthalat ve İhracat İzinleri Uygulaması üzerinden

muafiyet başvurusunda bulunulacağı, başvurunun uygun bulunması halinde Bakanlıkça İthal Katı Yakıt Uygunluk Belgesi yerine Muafiyet Yazısı verilerek keyfiyetin ithalatçı veya temsilcisine bildirileceği yönünde düzenleme yapılmıştır.

Bu muafiyetten yararlanmak isteyen ithalatçıların Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Katı Yakıt İthalatçısı Kayıt Belgesi alması zorunludur. Ancak belirtilen eşyanın yıllık 1 tonu aşmayacak miktardaki ithalatında bu Belge aranmaz.

4- Set eşyanın vergilendirilmesini düzenleyen 2011/40 sayılı Genelge'nin 4 sıra numaralı cümlesi Danıştay tarafından iptal edildi.

Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü'nce yürürlüğe konulan 2011/40 sayılı Genelge set halindeki eşyanın beyanına ve vergilendirilmesinin ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Anılan Genelge'ye göre, perakende satılacak hale getirilen set halindeki eşya ile ilgili olarak yükümlüsünce aşağıda belirtilen şekilde işlem yapılacaktır.

1. "Gümrük beyannamesinin 31 nolu kutusunun altında bulunan "satışa esas birim" alanında 'set' ölçü birimi kodu seçilecektir.
2. Türk Gümrük Tarife Cetveli'nin Genel Yorum Kuralları dikkate alınarak eşyanın set olarak GTİP'i belirlenecek, belirlenen bu GTİP esas alınarak gümrük vergisi hesaplanacaktır.
3. Seti oluşturan her eşyanın ayrı ayrı GTİP'leri tespit edilecek; eşyanın iş bu genelge kapsamında olduğu bilgisi, eşya tanımı ve GTİP tespitleri gümrük beyannamesinin 44 nolu kutusuna kaydedilecektir.

4. Tespit edilen bu GTİP'lere göre Dış Ticaret Mevzuatı uyarınca gümrük beyannamelerine eklenmesi gereken belgeler, ödenmesi gereken ek mali mükellefiyetler, KDV veya ÖTV Kanunu uyarınca varsa ödenmesi gereken vergiler hesaplanarak gümrük beyannamelerine yansıtılacaktır."

Yukarıda yer verilen Genelge'nin uygulanmasından doğan bir ihtilafta, ithalatçı tarafından açılan davayı inceleyen Danıştay 7'nci Dairesi'nce tesis edilen 27.03.2023 tarih ve E.2020/3796, K.2023/1728 sayılı kararla, yukarıda yer verilen Genelgenin 4 sıra numaralı cümlesinde yer alan "ödenmesi gereken ek mali mükellefiyetler, KDV veya ÖTV Kanunu uyarınca varsa ödenmesi gereken vergiler hesaplanarak" ibaresinin iptaline hükmedilmiştir.

Gümrükler Genel Müdürlüğü'nce gümrük taşra teşkilatına gönderilen 07.09.2023 tarih ve 88801784 sayılı yazıda, yukarıda detayına yer verilen mahkeme kararı gümrük idarelerine duyurulmuş ve mahkeme kararının gereğinin yerine getirilmesi talimatlandırılmıştır.

GÜMRÜK VE TİCARET SÖZLÜĞÜ

Erhan ERBİL*

Yasin ATALAY**

Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü

4458 sayılı Gümrük Kanununun 5/A maddesine uygun olarak, ilgili mevzuat uyarınca aranan koşulları sağlayan yükümlülere gümrük mevzuatının öngördüğü basitleştirilmiş uygulamalar ile Türkiye Gümrük Bölgesine eşya giriş ve çıkışı sırasında yapılan emniyet ve güvenlik kontrollerine ilişkin kolaylaştırmalardan yararlanmak üzere verilen belgeyi ifade eder.

Yetersiz İşçilik veya Eylem

Nakliyat ve depolama süresince eşyanın iyi şartlarda muhafazasını sağlamaya yönelik; havalandırma, yayma, kurutma, hasar gören parçaların atılması ve benzeri koruyucu işlemler, tozun giderilmesi, eleme ya da kalburdan geçirme, sıraya koyma, tasnifleme, maddelerden setler oluşturma dahil eşleştirme, yıkama ve kesmeden oluşan basit işlemler, ambalaj değişikliği, ambalajların ayrılması ve birleştirilmesi, basit torbalama, sandıklama, kutulama, karton veya tahta üzerine yerleştirme ve tüm diğer basit ambalajlama işlemleri, ürün veya ambalajı üzerine marka, etiket ve diğer benzeri ayırt edici işaretlerin konulması, tamamlanmış bir ürün oluşturmak üzere parçaların basit montajı ve bahse konu bu işlemlerin iki veya daha fazlasının bir arada gerçekleştirilmesi eşyanın menşe kazanması için yetersiz işçilik veya işlem olarak kabul edilmektedir.

Çift Kullanımlı Eşya

Belli hassas teknoloji ve malzemelerin sivil kullanımı olabileceği gibi aynı zamanda nükleer, biyolojik, kimyasal veya konvansiyonel silahların ve bunların fırlatma vasıtalarının yapımında kullanılabilen eşyalara “çift kullanımlı eşya” denilmektedir.

İthal Şehadetnamesi

Kitle imha silahlarının üretilmesi, geliştirilmesi, işlenmesi, depolanması, taşınması ve yayılmasında kullanılacak malzeme ve teknolojinin ihracatının kontrolü kapsamında, çift kullanımlı malzeme ve teknolojilerin diğer ülkeler tarafından Türkiye'ye ihracatı için ihracatçı ülke veya ihracatçısı tarafından ülkemizdeki ithalatçıdan talep edilen belgeyi ifade eder.

* Ticaret Müfettişi, e.erbil@ticaret.gov.tr

** Ticaret Müfettişi, y.atalay3@ticaret.gov.tr

Ticaret Politikası Önlemleri

Gözetim, korunma önlemleri, miktar kısıtlamaları ve ithalat veya ihracat yasaklamaları gibi eşyanın ithal ve ihracı ile ilgili hükümlerle belirlenmiş tarifedışı önlemleri ifade eder.

2 No.lu Taşıt Takip Programı

Ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarından; Türkiye'ye boş olarak girişi yapılan, NCTS'de düzenlenmiş bir transit beyanı (ortak ve ulusal transit) veya[4] TIR karnesi kapsamındaki eşyasını bir iç gümrüğe boşalttıktan sonra boş olarak yurtdışına çıkışı yapılacak olan veya yük almak üzere bir başka gümrük idaresine sevk edilen, sınır ticareti uygunluk belgesine istinaden ithal eşyasının taşımacılığında kullanılan, transit beyanı yerine kullanılan belgeler kapsamında eşya taşıyan[5] yabancı plakalı taşıtlar ile dolu veya boş olarak Türkiye'ye girişi yapılan yabancı plakalı otobüslerin kaydedildiği bilgisayar programını ifade eder.

Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket

Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir veya birkaçı şirket alacaklılarına karşı bir kollektif şirket ortağı, diğerleri bir anonim şirket pay sahibi gibi sorumlu olan şirkettir. Sermaye, paylara bölünmeksizin sermayesi sadece birden çok komanditerin sermayeye katılma oranlarını göstermek amacıyla kısımlara ayrılmış bulunuyorsa komandit şirket hükümleri uygulanmaktadır.

Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri

Üreticilerin, aralarında ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım ilkesine dayanan ve tüzel kişiliği olan değişir ortaklı, değişir sermayeli Tarım Kredi Kooperatifleri kurabilmekte, tarımsal amaçlı kooperatifler hariç olmak üzere; ortak ürünleri üzerinde ticaret ve komisyonculuk yapanlar, faizle para veya mal olarak kredi verenler bu kooperatiflere girememektedirler. Bu esaslara göre kurulan bir veya birkaç il dahilindeki kooperatifler bölge birliklerini, en az 5 bölge birliği de, merkez birliğini kurarlar. Merkez birliği tek üst kuruluş olup Ankara'dadır. Kooperatiflerin ve bölge birliklerinin çalışma alanı içinde birden fazla kooperatif ve bölge birliği kurulamamaktadır.

Taksitle Satış Sözleşmesi

Taksitle satış sözleşmesi, satıcı veya sağlayıcının malın teslimi veya hizmetin ifasını üstlendiği, tüketicinin de bedeli kısm kısm ödediği sözleşmelerdir.

Acente

Türk Ticaret Kanununun 102. maddesine göre ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denmektedir.

Dürüst Resim İlkesi

Anonim şirketlerin finansal tabloları, Türkiye Muhasebe Standartlarına göre şirketin malvarlığını, borç ve yükümlülüklerini, öz kaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçlara ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde; şeffaf ve güvenilir olarak; gerçeği dürüst, aynen ve aslına sadık surette yansıtabilecek şekilde çıkarılmasını ifade eder.

Danıştay 7. Daire Başkanlığı 2018/1454 E., 2022/293 K.

“İçtihat Metni”

T.C.
DANIŞTAY
YEDİNCİ DAİRE
Esas No : 2018/1454
Karar No : 2022/293

TEMYİZ EDEN (DAVALI) : ... Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
VEKİLİ : Av. ...

KARŞI TARAF (DAVACI) : ... Bakanlığı adına
VEKİLİ : Av. ...

İSTEMİN KONUSU : ... Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının temyizden incelenerek bozulması istenilmektedir.

YARGILAMA SÜRECİ :

Dava konusu istem: Davacı adına tescilli ... tarih ve ... sayılı serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşyaya ilişkin olarak ödenen navlun ücretinin BİLGE sisteminde kayıtlı özet beyan ekinde ibraz edilen taşıma senedinde yer alan navlun ücretinden düşük gösterilmek suretiyle vergi kaybına neden olduğundan bahisle ek olarak tahakkuk ettirilen gümrük, ilave gümrük ve katma değer vergileri ile bu vergiler üzerinden hesaplanarak karara bağlanan para cezasına vaki itirazın reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle dava açılmıştır.

İlk Derece Mahkemesi kararının özeti: Vergi Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararıyla, olayda, ana konşimentoda yer verilen navlun bedelinin eksik beyan edildiğinden bahisle dava konusu işlemin tesis edildiği, taşıyıcı firmaların kendi aralarında düzenlediği ana konşimentoda teamülen gösterge olarak yer verilen navlun bedelinin ödenen navlun bedelini göstermeyeceği, davacı tarafından ibraz edilen navlun faturasının gerçeği yansıtmadığına ilişkin somut bir tespit yapılmaksızın, taşıma senedinde yer alan tutar esas alınmak suretiyle karara bağlanan ek tahakkuk ve para cezasına vaki itirazın reddinde hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.

Bölge İdare Mahkemesi kararının özeti: Mahkemece, davacı tarafından ibraz edilen navlun faturasında yer alan bedelin gerçeği yansıtmadığı yolunda bir tespitin yapılmadığı gerekçesine

* Ticaret Müfettişi, E.Ozden@ticaret.gov.tr

** Ticaret Müfettişi, ferdi.sepetci@ticaret.gov.tr

dayalı olarak iptal kararı verilmişse de, davacı tarafından gümrük idaresine ibraz edilen taşıma senedinde, navlun faturasından farklı ve daha yüksek bir bedelin yer almasının navlun faturasının gerçekliği konusunda şüphe oluşturan bir durum arzettiği, her ikisi de davacı tarafından ibraz edilen ve birbiriyile çelişen bilgiler ihtiva eden iki belgeden hangisinin gerçeği yansıttığını ispat yükü ise davacıya ait olduğundan, kanıt yükü tersine çevrilmek suretiyle verilen kararda hukuka uyarlık bulunmadığı gerekçesiyle davalı idarenin istinaf isteminin kabulü ile dava konusu işlemin iptali yolundaki mahkeme kararının kaldırılmasına ve davanın reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDENİN İDDİALARI : Ülkeye getirilen eşyalara ait vergilerin eksik ödendiğinin idarece tespit edilmesinin gerektiği, şüpheden hareketle ek tahakkuk ve para cezası kararı alınamayacağından dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı ileri sürülmektedir.

KARŞI TARAFIN SAVUNMASI : İstemin reddi gerektiği savunulmaktadır.

DANIŞTAY TETKİK HÂKİMİ ...'ÜN DÜŞÜNCESİ : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan kararın onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Yedinci Dairesince, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

HUKUKİ DEĞERLENDİRME:

Bölge idare mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı hâlinde mümkündür.

Temyizen incelenen karar usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

KARAR SONUCU:

Açıklanan nedenlerle;

1. Temyiz isteminin reddine,
2. ... Bölge İdare Mahkemesi Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının ONANMASINA,
3. Hüküm altına alınan tutar üzerinden binde 9,10 oranında ve ...TL'den az olmamak üzere hesaplanacak nispi karar harcından, Dairece karara bağlanan harcın mahsubundan sonra, kalan harç tutarının temyiz eden davacıdan alınmasına,
4. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, bu kararın taraflara tebliği ve bir örneğinin de Bölge İdare Mahkemesine gönderilmesini teminen dosyanın ilk derece Mahkemesine gönderilmesini, 27/01/2022 tarihinde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

Danıştay 7. Daire Başkanlığı 2020/1236 E., 2022/1044 K.

“İçtihat Metni”

T.C.
DANIŞTAY
YEDİNCİ DAİRE
Esas No : 2020/1236
Karar No : 2022/1044

TEMYİZ EDEN (DAVALI) : ... Group

VEKİLİ : Av. ...

KARŞI TARAF (DAVACI) : ... Bakanlığı adına

... Gümrük Müdürlüğü

VEKİLİ : Av. ...

İSTEMİN KONUSU : ... Bölge İdare Mahkemesi ... Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının temyizen incelenerek bozulması istenilmektedir.

YARGILAMA SÜRECİ :

Dava konusu istem: Davacı adına kayıtlı ..., ..., ..., ... plakalı araçların yurtdışı kalış süresinin geçerli mazeret olmaksızın aşılması suretiyle geçici ithalat rejimi hükümlerinin ihlal edildiğinden bahisle 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 238. maddesinin 1. fıkrası uyarınca karara bağlanan para cezalarının tahsili amacıyla düzenlenen ödeme emrinin iptali istemiyle dava açılmıştır.

İlk Derece Mahkemesi kararının özeti: ... Vergi Mahkemesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararıyla, olayda, ceza kararlarına yönelik itirazların reddine ilişkin işlemlerin davacı vekiline 26/04/2017 tarihinde tebliğ edilmesine karşın, bu kararlara karşı dava açılmadığı ve söz konusu kararlarının kesinleştiği, ödeme emrine karşı, ileri sürülen iddiaların da, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 58. maddesinde sayılan itiraz sebepleri arasında yer almadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Bölge İdare Mahkemesi kararının özeti: İstinaf başvurusuna konu kararın hukuka ve usule uygun olduğu ve davacı tarafından ileri sürülen iddiaların söz konusu kararın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte görülmediği gerekçesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 45. maddesinin 3. fıkrası uyarınca istinaf başvurusunun reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDENİN İDDİALARI : Ödeme emrinin kanuna uygun tebliğ edilmediği, para cezası kararının düzenlendiği tarihte kişisel kullanıma mahsus kara taşıtları için ceza kesilmesini öngören düzenlemenin yürürlükte olmadığı bu nedenle kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesine aykırı olarak alınan para cezası kararının hukuka aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

KARŞI TARAFIN SAVUNMASI : İstem reddi gerektiği savunulmaktadır.

DANIŞTAY TETKİK HÂKİMİ ...'İN DÜŞÜNCEŚİ : Temyiz isteminin reddi ile usul ve yasaya uygun olan kararın onanması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Danıştay Yedinci Dairesince, Tetkik Hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü:

HUKUKİ DEĞERLENDİRME:

Bölge idare mahkemelerinin nihai kararlarının temyizen bozulması, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 49. maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı hâlinde mümkündür.

Temyizen incelenen karar usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

KARAR SONUCU:

Açıklanan nedenlerle;

1. Temyiz isteminin reddine,
2. ... Bölge İdare Mahkemesi ... Vergi Dava Dairesinin ... tarih ve E:..., K:... sayılı kararının ONANMASINA,
3. ... TL maktu harç tutarının temyiz eden davacıdan alınmasına,
4. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, bu kararın taraflara tebliği ve bir örneğinin de Bölge İdare Mahkemesine gönderilmesini teminen dosyanın ilk derece Mahkemesine gönderilmesine, 17/03/2022 tarihinde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

YAZARLARA NOTLAR

Gümrük ve Ticaret Dergisi, akademik ve pratik makalelere yer veren 3 ayda bir elektronik ortamda (e-dergi) yayınlanan periyodik süreli bir yayındır. Gümrük Ticaret Dergisindeki yayınlanacak makaleler hakem sürecine tabidir ve Derginin ULAKBİM TR dizininde (Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında) yer alması için gözlem süreci devam etmektedir.

Gümrük, iç ve dış ticaret, Türkiye ve Dünya ekonomisi, küreselleşme, yönetim, denetim, şirketler hukuku, gümrük-vergi-iç-dış ticaret hukuku, ödemeler dengesi vb alanlardan yazı kabulü yapılmaktadır.

Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe ve İngilizce olabilir. Dergiye gönderilecek olan çalışmalar daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergi için makale yazım ve gönderme kuralları aşağıda açıklanmıştır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Hazırlanan çalışmaların İngilizce başlığı, en çok 100 kelime uzunluğunda İngilizce ve Türkçe özetleri ile JEL Classification Code yer almalıdır. Anahtar kelimeler İngilizce ve Türkçe olarak belirtilmelidir.
2. Yazılar, A4 boyutunda kağıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır.
3. Giriş ve sonuç başlıkları hariç olmak üzere, bölüm ve alt bölümler numaralandırılır, her numaradan sonra ilgili bölüm ve alt bölümlerin başlığı yazılır.
4. Bölümler sırasıyla (1., 2., 3., ...) şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların altındaki diğer alt bölümler; 1.1., 1.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1., 2.1.1.2., gibi birden çok haneli olarak numaralandırılır.
5. Makalelerde makale başlığı dahil tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılır.
6. Bölüm başlıkları ile tablo, grafik ve şekil başlıkları koyu yazı karakteriyle yazılır, bunun dışında içerikte, dip notlarda ve kaynakçada koyu yazı karakteri kullanılmaz.
7. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalı, kaynaklar ise tablo ve şekillerin altına yazılmalıdır.
8. Sayfa numaraları parantez, çizgi vb. işaretler kullanılmadan kağıdın altına ve sayfa yönüne göre sağa/sola yaslı yazılır.
9. Tarihler; gün, ay ve yıl rakamla, aralarına (/) işareti konularak yazılır (Örn: 22/11/2013). Yüzdeli ifadelerde ise yüzde işareti (%) ile rakam arasında boşluk bırakılmaz (Örn: %45).
10. Rakamlarda ondalık kesirler virgülle, dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplar halinde noktayla ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda

açıkça gösterilmemişse, yazı danışma kurulu üyelerinin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.

11. "Kaynakça" bölümü, APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi ve alfabetik sırayla yapılmalıdır:

Kaynak Gösterimi İçin Örnekler:

KİTAPLAR:

- Ceyhan S. ve Atay H. (2008), Açıklamalı İçtihatlı 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Beta Yayınevi, Ankara.

DERGİLER:

- Özsoy, H.H.M ve Gümüş, M. (2012), "Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı: 80, ss.29-33.

DERLEMELER:

- Unal, Emre (der.) (2010), "Medya Etiği 2010." Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4(2); 45-55

DIĞER KAYNAKLAR:

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001), 2002 Yılında Para ve Kur Politikası ve Muhtemel Gelişmeler, Basın Duyurusu, 2 Ocak, Ankara, <<http://www.tcmb.gov.tr>>.
- Demircioğlu, E. (2005), "Çin'in Ekonomik Yükselişi", UEAP DiscussionPaper, 1748, Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Platformu, Adana
- 12.... Dergisinde kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metin içinde, sayfa numaralarını da içererek, aşağıda gösterildiği gibi yapılmalıdır:
 -belirtilmiştir (Göktaş, 1982:210-5).
 -ÖZ (1970a:15-20) ileri sürmektedir.
 - (Gupta vd., 1982:286-7),

MAKALE GÖNDERME KURALLARI

"Gümrük ve Ticaret Dergisinin hakemli makale kabul, takip ve değerlendirme süreçleri online olarak DergiPark web sitesi üzerinden yürütülmektedir. Bu kapsamda DergiPark web sitesine üye olunduktan sonra hakemli makalelerin bu site üzerinden gönderilmesi, yazarların ORCID bilgilerine de yer verilmesi gerekmektedir. ORCID, Open Researcher ve Contributor ID'nin kısaltmasıdır. ORCID, Uluslararası Standart Ad Tanımlayıcı (ISNI) olarak da bilinen ISO Standardı (ISO 27729) ile uyumlu 16 haneli URI'dir. <http://orcid.org/register> adresinden bireysel ORCID için ücretsiz kayıt oluşturulabilir. Her türlü sorunuz için info@gtmd.org.tr, o.akcayli@gtb.gov.tr veya ersanoz@gmail.com adreslerinden destek alınabilir."

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

- Risk Havuzu ile İthalat/İhracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü
- Mer'i Mülga mevzuat metinlerinden atıf yapılan ilgili mevzuata link verilmiş, arama motoru kademeli kullanıma açılmış, anlık duyurular ana ekran üzerinden hizmete sunulmuş, kullanım filmleri ile faydada optimum seviye hedeflenmiş, mobil kullanım zenginliği ile "mevzuat cepte" sloganı ile her geçen gün gelişmeye devam eden MEVZUAT DANIŞMANINIZ.

Yeni Faaliyet Alanlarımız

MEVZUAT EĞİTİMLİ SORU BANKASI
Her daim güncel mevzuat anlatımlı soru bankasından 3 yıl mevzuat güncelleme takibine ne dersiniz?

GÜMRÜK TARİFE BİLGİ EDİNME
Yazılı GTİP taleplerinin karşılanması.

MÜTALAA / İTİRAZ / SAVUNMA
Bir de bizim fikrimizi alın!

Bir dünya mevzuat avucunuzun içinde!

**PC GÜMRÜK
DANIŞMANLIĞI**
www.pcgumruk.com

Program Yapımcısı
Osman ERDOĞAN
Gümrük Müdürü
osman-pw@hotmail.com

ARSLAN YAZILIM
www.arslanet.com

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ

2021 İÇİN BİZ

Kurumsal Yönetimde Süreklilik

2015 KARNE NOTUMUZ

2015'teki ilk başarı adımımızda en büyük destekçilerimiz birbirimiz olurken bu yolda hep birlikte ilerlemeye devam edeceğiz.

2016 KARNE NOTUMUZ

İkinci adımı, birinci adımdan daha büyük atarak 2016'da çalışmalarımızın sonucunda başarılı bir yıl hepimiz için bir ödüdür.

2017 KARNE NOTUMUZ

Toplumu bilgilendirme faaliyetlerimiz bizi daha başarılı yaptı.

2018 KARNE NOTUMUZ

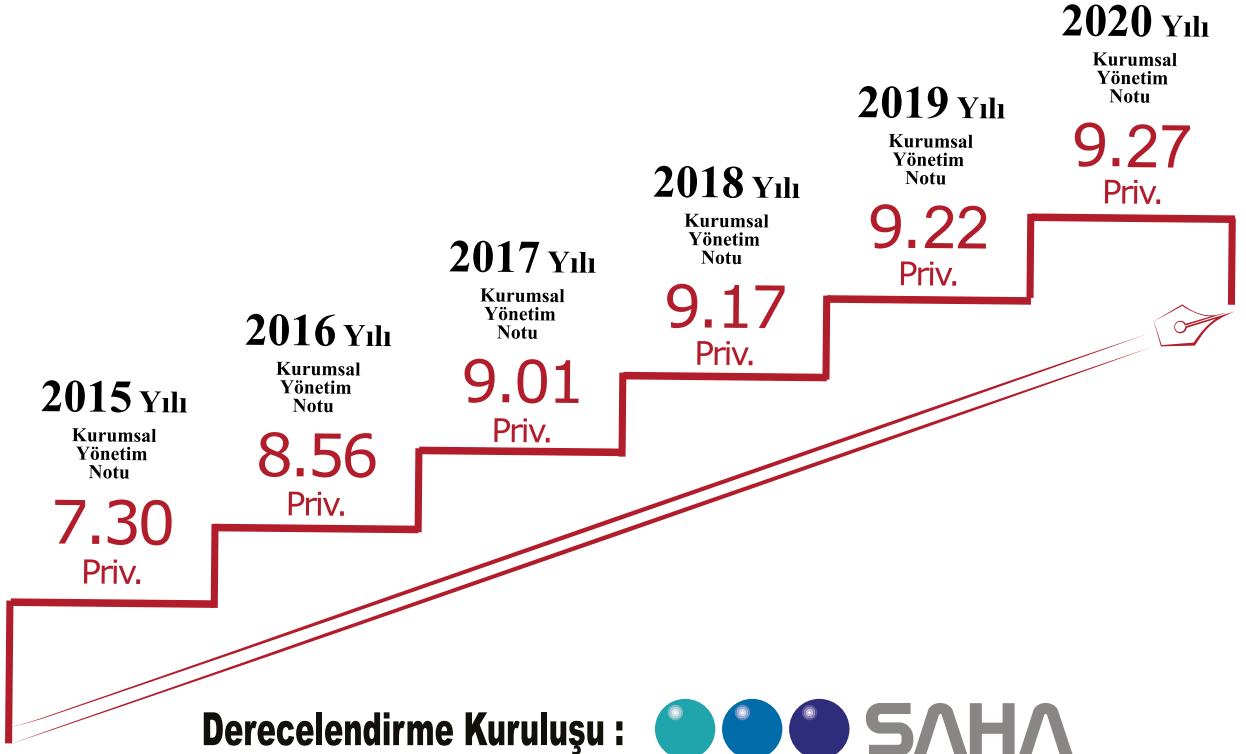
Dün bitti!
Bugün hep birlikte
yarın için çalışıyoruz!

2019 KARNE NOTUMUZ

Durmadık !

2020 KARNE NOTUMUZ

Yarın bugünden
daha güzel olacak

Derecelendirme Kuruluşu :

Kurumsal Yönetim ve Kredi Derecelendirme Hizmetleri A.Ş.

